

31 januari—7 februari

Debatter m. m.

Onsdagen den 31 januari

	Sid.
Svar på fråga av herr Palm ang. grundsatzerna för rekrytering av personal till nämnden för internationell biståndsverksamhet	3
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Hedenäset ang. vissa spörsmål i samband med en eventuell utbyggnad av vattenkraften i Torne och Kalix älvar . .	6
fröken Karlsson ang. yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan	7
Interpellation av herr Henningsson ang. lämplighetsintygen för erhållande av körkort	11

Fredagen den 2 februari

Interpellationer av:	
herr Carbell ang. beskattningen av traktamentsersättning, m. m. . .	12
herr Lundberg ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden	14
herr Hamrin i Kalmar ang. förfarandet i ärenden rörande dispens från byggnadsförbud	22

Tisdagen den 6 februari

Svar på fråga av herr Wiklund i Stockholm ang. beskattningen av ersättning för uppdrag såsom frivillig övervakare eller tillsynsman . .	23
Svar på interpellation av herr Lundberg ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna	25

Onsdagen den 7 februari

Meddelande ang. utrikesdebatt m. m.	31
Svar på fråga av herr Carlsson i Huskvarna ang. upprustning av vissa militära förläggningar	31

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Wachtmeister ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att delta i viss upplysningsverksamhet	33
herr Enskog ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg	41
herr Berglund ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC	46
herr Lindahl ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge	51
herr Larsson i Luttra ang. hyresvillkoren för genom pastoratsregleringen tvångsförflyttade befattningshavare	65
herr Eliasson i Moholm ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel	66
Interpellationer av:	
herr von Friesen ang. ett planerat centralregister över psykiskt sjuka	71
herr Alemyr ang. befolkningsminskningen inom Kalmar län	72
herr Alemyr ang. kompetenskraven för anställning inom arbetsförmedlingsverksamheten	73

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 31 januari

<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet angivna berättelse	10
— nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till in- nevarande riksdag angivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse	11

Onsdagen den 7 februari

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. utgifter å tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet)	71
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 1, ang. det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1962 skall utgå	71
— nr 2, ang. godkännande av avtal mellan Sverige och Grekland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter å inkomst och förmögenhet	71
— nr 3, ang. godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 27 oktober 1953 mellan Konungariket Sverige och Konungariket Danmark angående handräckning i skatteärenden	71
— nr 4, ang. godkännande av avtal mellan Sverige och Republiken Sydafrika för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap	71

Onsdagen den 31 januari

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 23, den 24 och den 25 innevarande januari.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Spångberg, som vid kammarens sammanträde den 10 innevarande januari med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Härmed intygas att riksdagsman Karl Jönsson vårdas vid härvarande Centrallasarett sedan den 12/12 1961 för sjukdom (statistisk klassifikation nr 151), samt att han tills vidare är oförmögen att återupptaga riksdagsarbetet.

Kristianstad den 27 januari 1962

Hans Silwer

Med. dr, överläk.

Det skulle till protokollet antecknas, att herr Jönsson i Gärd's Köpinge vid kammarens sammanträde den 10 innevarande januari beviljats ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 4

Svar på fråga ang. grundsatserna för rekrytering av personal till nämnden för internationell biståndsverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru LINDSTRÖM, som yttrade:

Herr talman! Herr Palm har bett mig om en redogörelse för de grundsatser som har tillämpats vid rekryteringen av personal till den nyinrättade nämnden för internationellt bistånd. Till svar på hans fråga får jag anföra följande.

Först må nämnas, att det rör sig om totalt 31 tjänster. Av dessa skulle fem tillsättas av Kungl. Maj:t, medan för anställningen av de övriga inrättades en särskild kommission. Kommissionens ledamöter utgjordes av personer, som skulle komma att ingå i den nya nämndens styrelse inom den statliga sektorn, samt härjämte av ordföranden i administrationsutredningen, på vars förslag nämndens organisation blivit uppbyggd, och en löneexpert från civildepartementet.

Vid tillsättningen av tjänsterna var det nödvändigt att beakta förhållandena för personalen hos centralkommittén för tekniskt bistånd och Svenska institutets avdelning för tekniskt bistånd, som båda avvecklades i och med tillkomsten av den nya nämnden. Denna personal, som uppgick till omkring 20 personer, uppsades, varvid man dock utgick från att all icke tillfällig personal skulle beredas återanställning utan försämrade löneförmåner, men utan garanti för att arbetsuppgifterna skulle bli desamma. Efter utannonsering av de tjänster, som icke var av den natur att de skulle tillsättas direkt av Kungl. Maj:t, förelåg vid ansökningstidens utgång bortåt 300 ansökningar från personer i alla åldrar och med de mest varierande meriter.

Vid sin prövning av personalfrågor-

Svar på fråga ang. grundsatserna för rekrytering av personal till nämnden för internationell biståndsverksamhet

na har kommissionen självfallet haft att tillämpa principen om »förtjänst och skicklighet» utifrån de speciella krav, som arbetsuppgifterna inom biståndsverksamheten ställer och som hade berörts i propositionen till riksdagen med förslag om nämndens inrättande. Erfarenhet av internationellt arbete och goda språkkunskaper gav sålunda hög prioritet. Samtidigt måste kommissionen bemöda sig om en sådan sammansättning av nämndens personal, att de olika byråerna fick personal med utbildning och sakkunskap, avpassad för respektive arbetsområdet. Den personal, som friställts från liknande uppgifter i den tidigare organisationen av biståndsverksamheten, skulle samtidigt placeras utan försämring av sina lönevillkor.

Den utomordentligt svåra uppgiften att utifrån dessa premisser komponera ett gott personalteam för en ny, skiftesrik och krävande verksamhet har kommissionen enligt min mening fullgjort med omsorg. Vid utgången av de tre veckornas besvärstid hade inte heller inkommit några besvär över anställningskommissionens tillsättningar.

Vidare anförde:

Herr PALM (h):

Herr talman! Till statsrådet fru Lindström skall jag be att få rikta ett tack för svaret på min fråga. Jag tycker det är värdefullt, att kammaren fått denna belysning av den mycket väsentliga frågan om biståndsverksamheten, eftersom tillkomsten av nämnden för internationellt bistånd har skett i en takt, som saknar motstycke i svensk förvaltningshistoria — för att använda statsrådet fru Lindströms egna ord.

Vid läsningen av propositionen framgick, vilka svårigheter som skulle möta vid rekryteringen av detta nya ämbetsverk; framför allt måste dessa

svårigheter ha varit betydande med hänsyn till den korta tid som stått till förfogande.

Jag skall här bara uppehålla mig vid de allmänna principerna och inte gå in på de konkreta utnämningfallen, vilket jag är förhindrad att göra. Det bör emellertid sägas att vid tillsättningen av den kommission, som skulle vara regeringen behjälplig med personalrekryteringen, förekom ganska mycken diskussion, givetvis inte orsakad av de i kommissionen ingående personernas kompetens, vilken inte ifrågasattes, utan på grund av den politiska slagsida, som denna kommission fick. Jag föreställer mig att det är bekant för kammaren, att denna kommission utgjordes av fyra socialdemokrater och två opolitiska ledamöter.

Av svaret framgår, vilket tidigare också varit bekant, att denna kommission skulle hjälpa till vid rekryteringen av andra än chefsposterna, medan de fem chefsposterna skulle tillsättas av regeringen själv. Man skulle då kunna tycka, att den politiska sammansättningen hade mindre betydelse, eftersom kommissionen i huvudsak hade att syssla med uppgiften att inplacera den personal, som blev friställd hos centralkommittén och hos Svenska institutet. Kommissionen har med andra ord inte haft något inflytande över tillsättningen av nämndens generalsekreterare och inte heller över tillsättningen av de fyra byråchefsposter, som dessutom finns, varav två är ordinariebesatta och två andra vakanta och tills vidare besatta med t. f. personal.

Det uttrycktes emellertid vid den tidpunkt, då kommissionen tillsattes, farhågor för att kanske likartade hänsyn skulle tas vid regeringens besättande av chefsfunktionerna. Själv är jag förhindrad att uttala mig om jag har den uppfattningen att så har skett eller inte. Men jag anser att den situation,

Svar på fråga ang. grundsatserna för rekrytering av personal till nämnden för internationell biståndsverksamhet

som vi nu befinner oss i sedan riksdagen så nyligen beslutat om inrättandet av detta nya betydelsefulla ämbetsverk och omöjligheten att här diskutera just denna personalrekrytering, kan tjäna som ett åskådningsexempel för författningsutredningen på verkningarna av regeringsformens § 90. Jag tror att det vore väsentligt att vid grundlagsarbetet försöka få till stånd en ändring av denna paragraf.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag är medveten om att åtskilliga av de sökande till nya nämnden för internationellt bistånd, som inte har fått någon tjänst där, kan vara missbelättna och kanske även misstänksamma mot anställningsförfarandet. De har kanske haft fina meriter att hänvisa till och ändå inte kommit i fråga. Om de därtill råkat känna någon eller några av de utsedda och tror sig veta, att dessa inte har varit bättre meriterade, kan det ge upphov till frågor sådana som dem herr Palm nu ställt och sådana som jag också fått brevledes direkt ställda till mig från personer, som känt sig förbigångna eller trott att några andra ovidkommande politiska egenskaper kan ha inverkat på valet av befattningshavare.

Ur den synpunkten är det bra att vi nu genom herr Palms initiativ får tillfälle att lufta ut sådana misstankar här i riksdagen. Men jag tycker nog att herr Palm själv gav uttryck för en sådan misstänksamhet. Jag måste till herr Palm säga att det inte finns någon partipolitisk otillbörlighet i valet av anställda för nya nämnden för internationellt bistånd. Jag har för egen del ingen vetskap om den politiska kulturen hos de anställda under chefsnivå. Inte heller har anställningskommissionen blandat in partipolitik i sina bedömningar. Varje sådan misstanke måste med skärpa tillbakavisas.

Inte heller anställningskommissionen

var politiskt sammansatt eller hade fått någon politisk slagsida — medvetet anbringad. Den var, som jag framhöll i mitt svar nyss, sammansatt av personer som skulle komma att ingå i den nya nämndstyrelsen på den så att säga statliga halvan av styrelsen, och de representerade utrikes-, finans- och civildepartementen samt statsrådsberedningen, varjämte ordföranden och vice ordföranden i f. d. centralkommittén och tillika i nya nämnden togs med för kontinuitetens skull och för deras kännedom om den tidigare personalen i de båda organ, centralkommittén, respektive Svenska institutets avdelning för tekniskt bistånd, som avvecklades. Ordföranden, landshövding Åman, hade dessutom stor erfarenhet från sin tid som direktör i TCO att falla tillbaka på.

Om nu fyra av dessa sex råkade vara socialdemokrater och detta antal överstiger socialdemokratiens andel i valmanskåren, får väl herr Palm betrakta det som ett olycksfall i arbetet.

Herr PALM (h):

Herr talman! Att här skulle ha inträffat något olycksfall i arbetet har inte jag ifrågasatt. Huruvida så har skett kan jag inte heller uttala mig om. Det är, som statsrådet Lindström säger, alldeles riktigt att kommissionen har sysslat med tillsättandet av de underordnade tjänsterna. Jag tror inte ett ögonblick att statsrådet Lindström har haft någon anledning eller över huvud taget möjlighet att ta reda på eller undersöka dessa anställdas undercheferns i våra politiska hemvist.

Att kommissionen hade en politisk slagsida skulle således vara beroende på en tillfällighet. Det är klart att så skulle kunna vara fallet, eftersom de personer som förekom givetvis hade sådana funktioner att de kunde ha en uppgift att fylla också i denna kommission. Som alla kanske kan erinra

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål i samband med en eventuell utbyggnad av vattenkraften i Torne och Kalix älvar

sig rörde det sig om personer med sakkunskap på området, men nog borde det ha varit möjligt att finna även andra än socialdemokrater, vilka skulle ha varit lämpliga för denna uppgift. Dessa var nu som kammaren torde erinra sig fru Alva Myrdal, herrar Olof Palme, Pierre Vinde och landshövding Åman, medan de två övriga ledamöterna var opolitiska.

Jag är emellertid glad över att statsrådet Lindström har sagt att det är bra att de misstankar som förekommit får luftas ut, och därmed får jag väl anse mig vara tillfredsställd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. vissa spörsmål i samband med en eventuell utbyggnad av vattenkraften i Torne och Kalix älvar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Hedenäset har i en interpellation frågat mig om regeringen avser att föranstalta om en snar utredning av olika juridiska, skatterättsliga, organisatoriska och lokaliseringspolitiska frågor som har samband med en eventuell utbyggnad av vattenkraften i Torne och Kalix älvar och i så fall om detta utredningsarbete avses att bedrivas i sådan takt att antagande av erforderliga mellanfolkliga konventioner och beslut av lagstiftningskaraktär kan föreligga färdiga eller tillkomma senast i samband med eventuella utbyggnadsbeslut.

Som svar vill jag anföra följande.

Slutrapporten från nordiska vattenkraftkommittén beträffande möjligheterna att utnyttja vattenkraften i Torne

och Kalix älvar är för närvarande föremål för remissbehandling. Remisstiden utgår den 1 juli i år. Först därefter kan ställning tas till vilka ytterligare utredningar som erfordras. I samband därmed kommer bl. a. sådana åtgärder som herr Larsson berört att övervägas.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Larssons i Hedenäset interpellation.

Vidare anförde

Herr **LARSSON** i Hedenäset (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Efter statsrådets meddelande om den beslutade remissen av slutrapporten från nordiska vattenkraftkommittén är det givetvis inte så mycket för dagen att tillägga i frågan. Jag tillåter mig endast att framhålla att planerna på exploaterande av vattenkrafttillgångarna i den s. k. Nordkalotten är projekt som medför stora ingrepp i naturen och i befolkningens levnadsvillkor. De får även en speciell aspekt därav att det är fråga om gränsälvarna mot Finland. Därvidlag har jag i interpellationen anförts en del exempel, som jag inte här skall upprepa. Jag nöjer mig med att uttala förhoppningen att om en utbyggnad av dessa älvar skall ske det tillses att de olika problem som har med en sådan utbyggnad att göra blir allsidigt utredda, så att det finns möjligheter till en översyn innan beslut fattas. Detta synes mig icke blott vara önskvärt ur de olika myndigheternas synpunkt utan även vara angeläget för den befolkning som bor där uppe och som intimt beröres av de beslut som kan komma att fattas.

Jag upprepar mitt tack för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Karlsson har i en interpellation frågat om jag vill upplysa kammaren huruvida jag för min del anser att yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan i framtiden liksom nu bör bedrivas inom skolans ram och av dess personal.

När 1957 års skolberedning avlämnade sitt betänkande om grundskolan pågick ännu en särskild utredning inom skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen om hur skolans yrkesvägledning bör utformas och om hur samverkan i detta avseende bör ske med arbetsmarknadens och arbetsmarknadsorganens företrädare.

Skolberedningen har med hänvisning härtill inte tagit ställning till ifrågakvarande spörsmål. Med den vikt som beredningen funnit böra tillmätas skolans orienterande verksamhet såsom ett medel för att på rätt sätt främja elevernas fria personliga utveckling måste dock, framhåller beredningen, naturligtvis skolan och dess ansvar för och vård om den enskilde eleven vara utgångspunkten för lösande av de med yrkesvägledningen förknippade organisatoriska och administrativa frågorna.

Sedan den särskilda verksutredningen numera slutförts har de tre ämbetsverken på grundval därav föreslagit, att den nuvarande yrkesvalslärarynstitutionen skall avlösas av en organisation med s. k. skolkonsulenter. Dessa, som skulle vara utbildade i psykologi och pedagogik samt i arbetsmarknads- och yrkesvägledningsfrågor, skulle inte vara lärare och inte heller vara på samma sätt som lärarna knutna till skolan som dess befattningshavare. I åtskilliga fall skulle de även handha lo-

kala skolpsykolog- och kuratorsgörömmål.

Ämbetsverkens förslag skulle, om det genomfördes, medföra en genomgripande förändring av den yrkesvägledningsorganisation, som hittills utprovats och tillämpats i försöksverksamheten med nioårig enhetsskola. Yrkesvägledningens organisation och effekt i den obligatoriska skolan är uppenbarligen av utomordentligt stor betydelse inte bara för denna skolas funktionsduglighet utan också för utformningen av utbildningsväsendet över huvud taget, liksom självfallet även för arbetsmarknaden och ungdomarnas framtida fördelning på skilda sektorer av denna. Det gäller således ett spörsmål som kontinuerligt måste ägnas stor uppmärksamhet och som, där est radikalt ändrade lösningar ifrågasättes, kräver ingående överväganden.

Även om ett svar på fröken Karlssons fråga i viss mån föregriper ställningstagandet på denna punkt i den kommande skolpropositionen, vill jag emellertid — med hänsyn till det intresse som förevarande spörsmål tilldragit sig bl. a. från de berörda personalorganisationerna — redan här deklarerera, att jag inte är beredd att utan ytterligare överväganden och undersökningar ta ställning till frågan om en omorganisation av yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan i den riktning, som förordats av ämbetsverken. Det förslag till skolreform, som senare kommer att föreläggas detta års riksdag, kan således inte förväntas innefatta förslag om någon mera omfattande förändring av den nuvarande yrkesvalslärarynstitutionen.

Vidare anförde

Fröken **KARLSSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation beträffande yrkesvägledningen i den obligatoriska skolan.

Måhända tyckte statsrådet och även

Svar på interpellation ang. yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan

andra att jag borde ha inväntat skolpropositionen. Men jag hade anledning att tro att denna icke skulle innehålla några djupgående förslag i berörda fråga, vilket antagande också besannades av statsrådets svar. Mitt antagande grundade sig på att särskilda kommitterades förslag dels icke varit ute på remiss hos berörda parter och dels framför allt bygger på helt andra tankegångar i fråga om yrkesvalsfrågans inlemmande i skolan än beredningens. Min avsikt med interpellationen var dels att få tillfälle att påtala den mycket starka och berättigade oro som nyssnämnda förslag åstadkommit inom skolans värld både hos skolledare, redan tjänstgörande yrkesvalslärare och hos dem som nu håller på att utbildas, dels att få tillfälle att framföra några högst personliga synpunkter och önskemål beträffande denna fråga.

Att yrkesvalsfrågan är väsentlig, där-om råder inga delade meningar.

Särskilda kommitterade har som bekant föreslagit en helt ny och oprövad organisation för yrkesrådgivningen, som skulle avlösa en under en tioårsperiod i försöksdistrikten prövad form av yrkesvägledning och yrkesorientering, vilken handhåfts av därtill utbildade yrkesvallärare i samarbete med arbetsförmedlingen. Om denna arbetsform säger skolöverstyrelsen i sin rapport att »den på det hela taget utfallit väl».

I yrkesvallärarnas ställe skulle enligt förslaget en helt ny grupp utanför skolan stående ofta icke pedagogiskt utbildade konsulenter träda in som yrkesvägledare. De skulle vägleda ett bra mycket större antal elever än vad nuvarande yrkesvägledare gör; antalet 600 eller därutöver har nämnts. Denna konsulent skulle komma till skolan ett par gånger i veckan och göra »gästbesök»; och sålunda icke kontinuerligt stå till skolans förfogande.

Jag skall inte ytterligare uppehålla

mig vid kommitterades förslag som vore värt en längre kritisk granskning. Jag vill endast säga att förslaget, som jag ser det, för både elever och lärare liksom för skolan i dess helhet innebär en klar utarmning. För lärarnas del medför det en minskning av området för deras kurativa verksamhet, en verksamhet som på sitt sätt gett eleverna, lärarna och skolan i dess helhet stort utbyte.

Yrkesorienteringen och yrkesrådgivningen har varit och måste vara en integrerande del av skolans elevvårdande uppgifter. Skolberedningen har ju också i sina kursplaner då det gäller riktlinjerna för yrkesvägledningen starkt understrukit sambandet dels mellan samhällskunskapen och yrkesvägledningen, dels mellan yrkesvägledningen och andra ämnen: »De praktiska momenten utgör i själva verket ett viktigt komplement till de teoretiska och till hela ämnet samhällskunskap. Samverkan bör dessutom kunna etableras med undervisningen i skolans övriga ämnen.» Jag delar på denna punkt helt beredningens uppfattning.

Kommitterade bygger tydligen sitt förslag på helt andra premisser. Varje yrkesvallärare har upplevt tjusningen i att möta ungdomarna i ett för dem personligt och angeläget ärende. Ofta finner man att elever som tidigare varit mindre intresserade av skolan just genom yrkesorienteringen och yrkesrådgivningen upplever att de själva, hemmet och skolan kan samlas kring ett gemensamt intresseområde, och skolarbetet blir på så sätt mera meningsfyllt och för eleverna av personligt värde.

Statsrådet säger i sitt svar att han »inte är beredd att utan ytterligare överväganden och undersökningar ta ställning till frågan om en omorganisation av yrkesvägledningen». Det gläder mig, och jag vågar hysa den förhoppningen, att statsrådet innan han tar definitiv ståndpunkt närmare tar

Svar på interpellation ang. yrkesvägledningen inom den obligatoriska skolan

del av vad såväl yrkesvallärare som skollärare har att anföra från sin rika erfarenhet. Självfallet kommer ungdomsförmedlingen in i bilden, och jag kan försäkra att erfarenheten gett vid handen att det har varit ett gott samarbete mellan skola och ungdomsförmedling. Alla parter har varit glada att man kunnat notera otvetydiga framgångar i det gemensamma arbetet för elevernas bästa.

Jag tror, herr statsråd, att det är på den nuvarande organisationen man skall bygga vidare och sålunda utbilda fler yrkesvallärare. Det har herr statsrådet också på sitt sätt sagt i den del av svaret, där han talar om skolans orienterande verksamhet »såsom ett medel för att på rätt sätt främja elevernas fria personliga utveckling».

Med detta sista önskemål tackar jag än en gång för det, som jag gärna uppfattar det, mycket positiva svaret och hoppas få en god lösning av frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr 34, angående frågor om befrielse från ersättningskyldighet till kronan m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen nr 36, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 juli 1947 (nr 632) angående ersättning av allmänna medel till vittnen m. fl. samt till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång; och

till statsutskottet propositionen nr 37, angående anslag för militärhistorisk verksamhet under budgetåret 1962/63 m. m.

§ 8

Föredrogs var för sig följande å bor-

det vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 420;

till statsutskottet motionerna nr 421—434;

till bevillningsutskottet motionerna nr 435—441;

till bankoutskottet motionerna nr 442 och 443;

till behandling av lagutskott motionerna nr 444—450;

till jordbruksutskottet motionen nr 451;

till behandling av lagutskott motionerna nr 452 och 453;

till jordbruksutskottet motionen nr 454;

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 455;

till jordbruksutskottet motionerna nr 456—461;

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 462 och 463;

till konstitutionsutskottet motionerna nr 464—467; samt

till statsutskottet motionerna nr 468—508.

Vid härefter skedd föredragning var för sig av de å bordet vilande motionerna nr 509 och 510 hänvisades motionen nr 509, såvitt avsåg hyresregleringens avveckling, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet, samt motionen nr 510, såvitt avsåg ändring i kommunallagarna, till konstitutionsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 511 och 512.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 513 hänvisades densamma, såvitt avsåg höjning av det allmänna barnbidraget, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna nr 514—530;

till bevillningsutskottet motionerna nr 531—536.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 537 hänvisades densamma, såvitt avsåg gränsen för påförande av folkpensionsavgift och sjukförsäkringsavgift, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs var efter annan och hänvisades till bevillningsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 538—542.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 543 hänvisades densamma, såvitt avsåg påförande av folkpensionsavgift, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 544—552;

till bankoutskottet motionerna nr 553—555;

till behandling av lagutskott motionerna nr 556—568;

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 569;

till jordbruksutskottet motionerna nr 570—574;

till statsutskottet motionen nr 575;

till jordbruksutskottet motionerna nr 576—578; och

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 579—586.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 587 hänvisades densamma, såvitt avsåg anslag, till statsutskottet och i övrigt till allmänna beredningsutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande

å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 588—593;

till statsutskottet motionerna nr 594—604;

till bevillningsutskottet motionerna nr 605—607;

till behandling av lagutskott motionen nr 608;

till statsutskottet motionen nr 609; och

till behandling av lagutskott motionerna nr 610—614.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 615 hänvisades densamma, såvitt avsåg punkten 4 i motionens hemställan, till statsutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet motionerna nr 616—621; och

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 622—626.

Vid härefter skedd föredragning av den å bordet vilande motionen nr 627 hänvisades densamma, såvitt avsåg höjning av de allmänna barnbidragen, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Slutligen föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 628;

till konstitutionsutskottet motionerna nr 629 och 630; samt

till statsutskottet motionen nr 631.

§ 9

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäktiges i riksbanken till bankoutskottet avgivna berättelse; och

Interpellation ang. lämplighetsintygen för erhållande av körkort

nr 2, med överlämnande av fullmäktiges i riksgäldskontoret till innevarande riksdag avgivna, till bankoutskottet avlämnade berättelse.

§ 10

Interpellation ang. lämplighetsintygen för erhållande av körkort

Ordet lämnades på begäran till

Herr HENNINGSSON (s), som yttrade:

Herr talman! Vid flera tillfällen har anmärkningar rests mot de regler som gäller beträffande utfärdandet av lämplighetsintyg för erhållande av körkort samt för återfående av förut indraget sådant.

Lämplighetsintyg utfärdas av den lokala polismyndigheten enligt länsstyrelsernas anvisningar. Anmärkningsvärt är att dessa anvisningar företer betydande olikheter, beroende på vilken länsstyrelse som handlägger ärendet.

Men även i de fall anvisningarna är likformiga kan det ifrågasättas om inte de förebyggande åtgärder som man avser att åstadkomma kan betraktas som hårda, obilliga och i vissa fall olämpliga.

I något fall har vid framställning om lämplighetsintyg för person vars körkort indragits vederbörande fått till svar att lämplighetsintyg ej komme att utfärdas, såvida den sökande inte föredde bevis för att sökanden ingått som medlem i nykterhetsorganisation.

I andra fall har körkort indragits på grund av lättare, upprepade trafikförseelser, parkeringsbrott o. d., som förorsakats av olika chaufförer, varvid indragningen träffat ägaren av fordonen utan att denne själv av egna förseelser blivit ådömd tillräckligt antal dagsböter för att indragning enligt samma regler skulle vara befogad.

Det har också förekommit att ungdomar vid ansökan om lämplighetsintyg inte erhållit sådant utan fått vänta

ett till två år, motiverat med att vederbörande tidigare ådömts böter för bagatellartade trafikförseelser vid färd med cykel eller moped.

Vid samtal med polismyndighet har det framgått att man från dess sida anser att dessa bestämmelser är onödigt rigorösa och hårda, vilket man anser vara mera till skada än nytta.

Med anledning av det sagda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta följande fråga:

Anser statsrådet att de olika förfaringsätt för vilka redogörelse här lämnats står i överensstämmelse med de tankar som kommunikationsministern lät komma till uttryck i proposition nr 69:1958 i vad avser VTF § 32 2 mom. och som starkt underströks av andra lagutskottet, vilket framhöll betydelsen av »att en viss försiktighet iakttages när det gäller att ur de upplysningar, som föreligger om en person, dra slutsatser om hans framtida uppträdande i trafiken?»

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr förste vice talmannen:

nr 632, av herr Larsson i Norderön *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ vattenlagen, och

nr 633, av herrar Lundmark och Lassinantti, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 24.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.38.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 2 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollen för den 26 nästlidne januari.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Göteborg den 31 jan. 1962

Till Riksdagens andra kammare

Med stöd av bifogade läkarintyg anhåller jag om befrielse från riksdagsuppdraget tills vidare 1 vecka framåt fr. o. m. d. 30 januari.

Brita Elmén

Vidare upplästes det vid förenämnda ansökan fogade läkarintyget, avsett för vederbörande sjukkasse, varav inhämtades att fröken Elmén till följd av sjukdom vore förhindrad att från och med den 30 nästlidne januari tills vidare deltaga i riksdagsarbetet.

Fröken Elmén beviljades ledighet från riksdagsgöromålen från och med nämn-da dag tills vidare.

§ 3

Herr TALMANNEN yttrade:

Vid kammarens sammanträde onsdagen den 7 februari, som i den föreliggande planen för arbetet under februari månad upptagits som bordläggningssplenium, kommer att till avgörande företagas statsutskottets utlåtande nr 20, som avser visst anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, samt bevillningsutskottets betänkanden nr 1 angående promilletalet för skogs-vårdsavgiften och nr 2—4 angående godkännande av vissa dubbelbeskattningsavtal m. m. Sammanträdet tar sin början vid den i planen angivna tidpunkten, kl. 16.00.

§ 4

Föredrogs var efter annan och hänvisades till behandling av lagutskott de å bordet vilande motionerna nr 632 och 633.

§ 5

Föredrogs den av herr *Henningsson* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående lämplighetsintygen för erhållande av körkort.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Interpellation ang. beskattningen av traktamentsersättning, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARBELL (s), som yttrade:

Herr talman! En av de grundläggande reglerna för taxeringsnämndernas arbete är att man skall söka nå en likformig och rättvis beskattning.

Denna princip är väl underbyggd hos folkets flertal. Dess förverkligande i praktiken utgör en förutsättning för att man allmänt skall acceptera skattenivån och hysa förtroende för beskattningssystemet. Följaktligen måste statsmakterna med nödvändighet alltid söka nå så god skatterättvisa som möjligt.

Det är uppenbart, att flertalet anser att införandet av den allmänna omsättningsskatten är ett led i dessa strävanden. Det blir utan tvekan svårare att skattefuska om den indirekta skattens andel av den totala skatten ökar. Detta

Interpellation ang. beskattningen av traktamentsersättning, m. m.

är — vid sidan av ekonomiska fördelar i stort — anledningen till att löntagarna så allmänt är positivt inställda till omsättningsskatten. I diskussionen förekommer emellertid ibland att man ställer frågan, om den omsättningsskatt allmänheten betalar i sin helhet också inlevereras till staten. Det borde vara ett tämligen allmänt önskemål att betryggande besked kan lämnas på denna fråga.

Även om allmänhetens intresse för en effektiv skattekontroll förstärkts efter införandet av omsättningsskatten får man emellertid icke glömma att detta intresse alltid varit stort hos de hederliga skattebetalarna. De får ju betala både den andel de rättvisligen skall bära av det totala skattebehovet och det som skattefuskaren undandrar samhället. Det är därför naturligt, att man framför allt är intresserad av att de tillgängliga kontrollorganen användes så effektivt som möjligt.

Vissa tendenser synes emellertid tyda på att kontrollen stundom är ur effektivitetssynpunkt fel inriktad. Löntagarna har här anledning till sitt missnöje med bl. a. taxeringsorganens behandling av traktamentsersättningarna. Härvidlag erfordras uppenbarligen snabba åtgärder för ernående av en likformig och rättvis beskattning. Frågan kan lämpligen belysas av följande exempel från beskattningsnämndernas arbete.

En tankbilsförare vid ett bensinbolag hade i sin självdeklaration 1959 som inkomst upptagit 712 kronor utgörande från arbetsgivaren uppuren kostersättning för 219 dagar à 3 kronor 25 öre. Den ifrågavarande kostersättningen avsåg att täcka den fördyring av levnadskostnaderna som långtradsresorna medförde. I deklarationen yrkades avdrag för fördyrade levnadskostnader med allenast de 3 kronor 25 öre per dag som erhållits från bolaget, alltså sammanlagt 712 kronor.

Taxeringsnämnden godkände emeller-

tid icke avdraget ens till någon del, varför vederbörande anförde besvär hos prövningsnämnden som upprätthöll taxeringsnämndens beslut.

Med anledning härav förde klaganden ärendet vidare till kammarrätten, som i utslag den 14 mars 1961 förklarade att vederbörande »må anses berättigad till avdrag för ökning av levnadskostnaderna med 2 kronor 50 öre per dag eller med 548 kronor» och ändrade följaktligen prövningsnämndens beslut i motsvarande mån.

I sin självdeklaration i februari 1961 — alltså före kammarrättens ovannämnda utslag den 14 mars 1961 — yrkade så klaganden på samma sätt som tidigare avdrag för fördyrade levnadskostnader under långtradsresor, nu med 774 kronor (dagsbeloppet hade sedan 1958 höjts från 3 kronor 25 öre till 3 kronor 50 öre). Taxeringsnämnden medgav vid taxeringen 1961 avdrag med 594 kronor beräknat efter 2 kronor 65 öre per dag. Att man därvid överskridit vad kammarrätten tidigare godkänt med 15 öre synes bero på att det av bolaget utbetalda dagsbeloppet höjts med 25 öre.

I december 1961 mottog klaganden en resolution från prövningsnämndens kansli, enligt vilken vederbörande taxeringsintendent överklagat taxeringsnämndens beslut och därvid yrkat, att det av taxeringsnämnden godkända avdraget för fördyrade levnadskostnader icke skall godkännas »enär ifrågavarande kostnader icke kan anses utgöra avdragsgilla levnadskostnader».

Det ovan citerade uttalandet synes stå i strid med kommunalskattelagens anvisningar.

I detta sammanhang må även erinras om att regeringsrätten redan 1954 tagit ställning i ett till synes analogt skattemål (RÅ not. Fi 1850/1954). Det gällde här en chaufför, som i sin självdeklaration över 1952 års inkomster bland intäkterna upptagit för »långkörning» (bortovaro från hemorten mer än 6 tim-

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

mar) utgående avtalsenlig kostersättning med 448 kronor (= 224 dagar å 2 kronor). Samtidigt hade han yrkat avdrag med samma belopp på grund av fördyrade levnadskostnader. Taxeringsnämnden vägrade avdraget med motivering att klaganden icke övernattat på annan ort än hemorten och matsäck kunnat medföras under resorna. Vid besvärspövning upprätthölls taxeringsnämndens beslut i prövningsnämnden och kammarrätten, medan däremot avdraget godkändes av regeringsrätten.

Det ifrågavarande bensinbolaget systerställer ett antal tankbilsförare i likartad tjänst. Enligt uppgift behandlas dessa i skattehänseende högst olika beroende på vilken taxeringsnämnd som har hand om vederbörandes taxering. Det lär t. ex. förhålla sig så, att i två församlingar på Södermalm i Stockholm, som gränsar mot varandra, lämnar den ena taxeringsnämnden helt avslag på yrkande om det avdrag det här är fråga om medan den andra taxeringsnämnden tillämpar helt godkännande.

Detta innebär att vederbörande tankbilsförare beskattas för mellan 300 och 400 kronor mera per år om han bor i den ena församlingen än om han bor i den andra. Inom samma kommun! Eftersom det här gäller inkomsttagare med en beskattningsbar inkomst av 12 000—14 000 kronor har frågan naturligtvis en högst väsentlig betydelse för den skattskyldige.

Av exemplen torde även framgå, att det råder så stor oklarhet om hur de här nämnda traktamentsersättningarna skall behandlas vid taxeringen, att det för taxeringsnämnderna förefaller helt ogörligt att åstadkomma en likformig och rättvis beskattning.

Med hänvisning till vad jag sålunda anfört får jag härmed hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1) Är herr statsrådet i tillfälle lämna kammaren närmare upplysningar om

erfarenheterna från kontrollen över inleveransen av omsättningskattemedel?

2) Anser herr statsrådet, att länsstyrelserna har tillräckliga personalresurser för omsättningskatteteknologen?

3) Anser herr statsrådet det möjligt att förelägga årets riksdag förslag till klarare och mera entydiga bestämmelser om beskattningen av traktamentsersättning i syfte att åstadkomma mera likformig och rättvis beskattning av detta slags förmåner?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDBERG (s), som yttrade:

Herr talman! I en interpellation till jordbruksministern den 31 oktober 1961 framställde jag en del frågor angående äganderätten till vattenområdena i Malungs socken. Då interpellationen enligt min mening berörde en fråga av stor praktisk och principiell betydelse och på grund av vissa förhållanden var av brådskande natur förväntade jag ett svar under höstriktsdagen. Interpellationen överlämnades till justitiedepartementet för besvarande, men något svar har inte avlämnats.

Under avslutningsdagen, och efter det att jag efterlyst ett svar, överlämnades ett slags PM av en tjänsteman. I denna upprepades de av alla kända synpunkter som givetvis hävdats av både juridiska och andra intressenter. Men någon utredning av sakfrågan fanns inte i denna PM, och den har inte på något sätt kunnat jäva de i interpellationen framförda synpunkterna. Jag måste beteckna det som i högsta grad anmärkningsvärt, att nämnda PM redan före den 18 december 1961 hade överlämnats till enskild eller organisation, vilken i sin tur översände densamma med kommentaren att den var utarbetad av

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

»en mycket sakkunnig person» och högsta rätt i sakfrågan till en person i Malung. Fotostatkopia av detta brev och denna handling översändes till mig den 29 jan. 1962 från Malung.

Min interpellation den 31 oktober 1961 hade följande lydelse:

»Äganderätten till vattenområdena är en gammal tvistefråga, där lagtillämpningen spelat en betydande roll. Att *ha* rätt spelar en mycket underordnad roll när det gäller att *få* rätt. I regel har det varit av mycket större vikt hur jurister tolkar lag och den intresseriktning de har, än hur lagtext varit och är utformad samt den rättspraxis som av ålder tillämpats av vårt folk.

En äganderättstvist, som tilldragit sig stor uppmärksamhet, är frågan om vilken som äger vattenområdena i Malungs socken i Dalarna, där myndigheter utan att närmare pröva behörighet att föra talan och äganderättsförhållanden godtyckligt prövat frågan.

I den aktuella tvisten om vattenområdesrätten i Malungs socken är saken läget, att Malungs socken i enlighet med storskiftesprotokollet från 1854 äger allt vatten inom socknen. Storskiftet i Dalarna började i mars 1803 inom Nås socken och avslutades i september 1894 i Särna. För Malung försiggick storskiftet under åren 1846—1954.

Socknarna utgjorde vid storskiftet de egentliga skifteslagen. Varje sockenman kunde då exempelvis ha ägor i ett stort antal byar och i olika socknar. Före storskiftet betecknar en juridisk författare läget så, att man kan anse nästan hela Dalarna som ett enda av inga bestämda gränser avbrutet landområde.

Det är angeläget att fastslå, att *gränsen för den privata jordäganderättens omfång i Dalarna före storskiftet sammanföll med gränsen för den odlade jorden*. Dalarnas okultiverade mark var vid denna tidpunkt, med vissa inskränkningar från KB, att anse som disponibel för alla män.

Storskiftet hade till uppgift att till

avhjälpan av en långt utvecklad ägoblandning sammandraga de olika ägöväldena till ett mindre antal s. k. storskiftet, att till hämmande av en gränslös hemmansklyvning uppdelat och provisoriskt sammanlägga de olika ägöväldena till s. k. besuttenheter och att tilldela de olika skifteslagen viss areal av den okultiverade skogsmarken. En besuttenhet i exempelvis Malungsbygden skulle kunna föda minst 1 häst, 3 kor, 6 getter och 2 eller 3 får.

Då staten ägde de markområden som låg utanför den odlade jorden i Dalarna och staten hade ett direkt intresse av att råda bot mot jordsplitringen, innebar detta, att storskiftet i Dalarna till huvudsaklig del bekostades av statsmedel, medan det allmänna storskiftet bekostades av skiftesägarna.

Vad det gäller själva vattenområdena var det vid denna tidpunkt självklart att de ansågs tillhöra staten. Allmogen fick ur skogen ta husbehovsvirke och bränsle, och vattendragen fick fritt nyttjas av alla för fiske och som båtled. Socken- och i viss mån kronoallmänningarna uppläts i viss utsträckning till icke jordägande medborgare inom socknen. Namnet »fattigskogar» uppläts åt de jordlösa, ty den som vid denna tidpunkt icke ägde odlad jord var fattig.

I 1734 års lag, som gällde även på 1850-talet under storskiftet, införde man nämligen den viktiga grundsatsen i byggningsbalkens 16 kap. 1 §, »att rätten att bruka allmänningen vore beroende på att delägaren ej å egna ägor hade tillgång till de förmåner, allmänningen erbjöd». Det bör även påpekas att lands-, härads- och sockenallmänningarna enligt 1734 års lag skulle få nyttjas av dem som bodde inom landskapet, häradet eller socknen. Nyttjandet skulle emellertid blott få äga rum till husbehov.

Rätts- och samhällsläget var när storskiftet i Malung påbörjades detta. Inom socknen rådde en betydande fattigdom, som även staten hade tvingats att söka

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

råda bot för. Enskildas rätt till mark var begränsad till den odlade jorden, och viss ängsmark. Alla ägde att ur skogen ta ut husbehovsvirke och vedbrand, allt fiske var fritt. Under nödår kunde KB medgiva, att fattiga fick göra en viss avverkning till försäljning. Alla vattenområden ägdes av kronan.

Principen och intresset för socknen var att till socknen överföra och fördela de skogs- och markområden, som låg utanför den odlade jorden, dels till jordägarna men jämväl till socknen för att den senare skulle kunna fullgöra sin fattigvård och andra intressen. Jordspplittringen, som liknade ett lapp-täcke, var det även angeläget att komma till rätta med, då byn spelade en ganska viktig roll även vid denna tidpunkt. Vid storskiftet var det därför helt naturligt att de två parter som möttes var Malungs sockens skifteslag och kronan eller staten.

Resultaten av denna överläggning framgår bl. a. av ett utdrag av arkivakt Malungs socken nr 145, över »Protokoller och öfriga Handlingar till Malungs storskifte», varur jag anför tre paragrafer. I *paragraf 14* heter det:

»I sammanhang med nu afhandlade frågor om undantag af oskift mark för gemensam gagn och nytta inlemnades ett Sockenstämmo protocoll av den 1 Augusti 1852 så lydande (bil. litt. D).

Efter uppläsandet häraf anfördes att Sockenmännens mening vore att å de odlingslägenheter som på så sätt skulle för de fattigas behof afsättas i grannskapet af Byarna eller på hemskogen ej finge boningshus upföras och att med dessa undantag ej åsyftades att der bereda hem och bostäder åt fattiga arbetsföra hushåll hvaremot just sådant åsyftades med det föreslagna större undantaget å den blifvande överloppsmarken eller å en från den bebyggda delen af Socken aflägsen trakt, hvarest mening vore att arbetsföra fattiga Sockenbor skulle efter erhållet tillstånd af en eller flera af dess medlemmar eller

af den Person Sockennämnden en sådan utsynning anförtrodde, få sig bosätta och åt sig ett hem bereda, och att, sedan af vederbörlig Agronom kostnadsförslagen för odlingarnas verkställande, serdeles för de å hemskogen, blifvit upprättade, skulle vid inträffade missväxtår, då hädanefter som ofta hittills Statens hjälp till mildrande af hungersnöd måste anropas, denna hjälp begäras och användas icke allenast till stilandande af den till arbete oförmögnes hunger, utan ock till berörde odlingsarbets verkställande af den hungrande arbetsföra befolkningen, samt att sedan de å hemskogarna undantagne odlingslägenheterna på så sätt blifvit uppodlade, skulle, då vidare Statsbidrag vid inträffande nöd kunde erhållas, uppodling å enahanda sätt företages å det större aflägsset belägna för de fattigas räkning gjorda undantaget. Vid vidare hållen öfverläggning om nu omnämnde odlingsundantagens storlek, beslöts att å hemskogarna skulle afsättas circa 2 Tunmland för hvarje Rote eller för Öfver Malung 60 Tunmland, för Ytter Malung 16 Tunmland, för vestra och södra Finnmarken 10 Tunmland och för Öije 2 Tunmland; att de 3ne sista undantagen skulle å hvar sin del inom Socken utläggas å ett ställe, men att det förstnämnda skulle utläggas inom Öfver Malung å 4ra ställen med circa 15 Tunmland å hvardera, och derav 2ne på vestra sidan om elfven och 2ne på den östra; och för vestra och södra Finnmarken afsattes berörde 10 Tunmland i norra delen af Alksjömossen utmed landsvägen, och för Öije, myran under kartnummern N:o 5118, samt att då för ofver och ytter Malung ej kunde uppgifvas, hvilka myror till ofvannämnda ändamål vore lempligast, skulle under-tecknad Lantmätare söka utverka Konungens Befallningshafvandes tillåtelse för Läns Agronomen Bladin att under instundande sommar sådana utsyna och bestämma. Hvad det större undantagets läge vidkommer begärdes och ansågs

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

lempigast, så väl i afseende på utrymme som beskaffenheten af der befintliga myror, att detta må blifva emot Wernlands rågång söder om Granbergs Finntorp och att dertill anslås af der befintliga myror minst 200 Tunmland och att i afvittringsförslaget underdånig hemställan måtte göras, att af öfverloppsmarken finge omkring berörde myror afsättas för der blifvande nybyggens behof af byggnadsvirke, vedbrand och stängfång minst 1,000 Tunmland eller så mycket som utan att förnärma der boende Finners rätt kan vara att tillgå emellan Wernlands Rågång Granbergs och Näsbergs Finntorp samt den Rågång som kommer att skilja öfre Socknens skogar ifrån Finnmarkens skogar och att då ändamålet helt och hållet är att bereda hjälp och hem åt redbart, dugligt folk som vilja arbeta men af brist derpå äro husvilla och ligga fattigvården till last, Kongl. Maj:t af gunst och nåd måtte medgifva att detta skogsanslag erhålles skattefritt, åtminstone intill der tillemnade Nybyggare förmådde någon Skatt utgöra och att om de ålades då sådan utgöra den bestämdes att utgå efter de grunder som finnas bestämda i Kongl. Maj:ts Nådiga bref af den 29de Novbr. 1796 rörande användandet af öfverloppsmarkerna i Finnland och Österbotten och hvilket Nådiga bref lärer å andra ställen i Länet fått användas utan att anledningen dertill kunnat vara så ömmande som det för hvilket vi nu våga begära. Vidare begärdes till Protokollet det nu fattade beslut att så snart någon af de på hemskogen för de fattigas räkning afsatta odlingslägenheter blifvit till fullo uppodlad, skall densamma på auction försäljas och salu-summan tillfalla fattigkassan, men att eho det vara må som stannat för högsta anbudet är skyldig att detta afstå, till den eller de å hvilkas skogsskiften odlingen är belägen, hvilka ega rättighet att berörda inrop öfvertaga och med sin egendom

förena så stor del af odlingen som är belägen inom dess skogsskiften.»

— — —

§ 29.

»Äfven företeddes läget af den enligt 14 § för fattigcassan och fattiga nybyggares behof undantagne större trakt, hvilken vid å kartorna gjorda provisionella uträkningar måst såsom för en lagenlig och förmånlig skiftesläggning nödvändigt, till annat ställe förflyttas än som i ofvanbemälda § var föreslaget, med hvilken förändring ombudena förklarade sig nöjde sedan de blifvit upplysta om de förhållanden som föranledt denna omflyttning. Med anledning häraf och på det fattigvårdsstyrelsen genast må kunna komma i tillfälle att taga nödig vård om denna skogstrakt, beslöts att äfven den skall denna höst å marken utstakas och rörläggas.»

— — —

§ 47.

»Ombuden begärde att få i Protokollet intaget det Socknemännen öfverenskommit att alla sjöar och vattendrag inom Socknen skulle anses såsom Socknens samfäldta tillhörighet, hvilket Förretningsmännen desto mindre ville förvägra, då Socknemännen enhälligt det yrkade, och då rörande fiskerätt och rinnande vattens begagnande allmänna lagstadganden finnas, hvilka icke genom skifte å jord och mark rubbas eller tillintetgöres.»

Det i 21 § omnämnda sockenprotokollet är »Uppläst och godkänt i allmän Socknestämman den 8 Augusti 1852 betyga å Socknemännens vägnar:

Eric Ersson i Backka, Lisjos Halfvard Olsson i Grönland, Halfvard Persson i Mobyn.

Uppläst på Malungs Kyrkas Predikstol den 15 augusti 1852.

A. Wallen

In fidem Protocolle

G. Thunblad

Pastor.»

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

I detta protokoll som måste betraktas som en juridisk bindande handling sägs klart och tydligt ifrån, att vissa markområden vid storskiftet tilldelades socknens fattigkassa samt att alla sjöar och vattendrag inom socknen skall tillhöra Malungs socken. Fattigskogen skulle endast få nyttjas för ändamål som avser att hjälpa de fattiga till rätta vilka själva saknade odlad mark och skog; men rätten till fiske tillkom alla som bodde inom socknen, då alla saknade vattenområden som de kunde nyttja för fiske.

Det bör i detta sammanhang uppmärksammas att förrättningsprotokollen — enligt en verkställd undersökning — åtminstone före 1928 icke innehåller några direkta bestämmelser om vattenområdena inom Malungs socken.

Den otvetydiga bestämmelsen i § 47 att alla sjöar och vattendrag inom Malungs socken tillhör socknen torde knappast ha förekommit i något storskifte före 1859. När beslutet i storskiftesprotokollets § 47 fattades gällde 1783 års lantmäteriförordning, och enligt denna skulle lantmätaren med delägarna överenskomma bl. a. om »varest vägar och huvuddiken samt andra till allmänt behov nödiga platser skola av oskifte läggas och avtagas».

Ingen kan heller bestrida att grunderna för storskiftesförfattningarna eller rättspraxis var sådana, att om man uttryckligen i storskiftesprotokollet antecknat ett beslut att vattenområdena skall tillhöra Malungs socken, så kan denna del icke betraktas som en nullitet. Skulle en sådan uppfattning vinna juridiskt stöd rivs själva grunden för förrättningarna vid storskiftena upp, och därmed skulle det uppstå ett rätts- och ägandekaos som aldrig förr.

Högsta domstolen brukar numera i första hand framhålla att frånvaron av dylik bestämmelse är ett motiv för att vattenområde anses delat med stränderna vid storskifte. I detta fall finns ett klart beslut. I professor Undéns bok

»Svensk sakrätt» sägs uttryckligen ifrån, och detta återges även och understryks i professor Holmbäcks kompendium »Fast egendom och fastighet» del 1, att *om skifteshandlingarna upplysa, att ett vattenområde är delat respektive odelat, är saken klar.*

Uppfattningen att vattenområdena behållits som en socknens samfällda egendom framgår även av att vattenområdena före och efter 1925 praktiskt taget utan undantag behandlats som socknens egendom. Med hänsyn till det anförda synes det vara fullt klarlagt, att vattenområdena i Malungs socken på grund av bestämmelserna i skiftesprotokollets § 47 måste anses vara odelade och utgör en socknens egendom, med den inskränkning som det fria fisket kan innebära. Det bör kanske tilläggas att skifteslagen var i Dalarna ej byarna utan socknarna. Skiftet bestod dels av en avvittring mellan socknarna och kronan av skogsmark och dels av en tilldelning av mark å de särskilda fastigheterna. I vissa socknar utdelades stora områden, vilka vid avvittring tilldelats socknarna, ej på fastigheterna utan avsattes såsom besparingsskogar för socknarnas gemensamma bruk att förvaltas enligt särskilda regler.

Trots att äganderätten tillhör Malungs socken hölls enligt uppgift ett sammanträde med en del jordintressenter den 17 juli 1947, och som föredragande där fungerade advokaten Filip Jonell. Vid detta sammanträde beslöts att vattenområdena skulle ställas under en särskild förvaltning av jordägare men att fisket skulle undantagas från förvaltningen. Av någon underlig anledning beslöts även att jordägarna inom socknen skulle »äga att besluta angående vården och förvaltningen av områdena ävensom den avkastning, som därifrån kommer att härflyta samt av vederlag vid yttringar».

Enligt en ansökan den 28 augusti 1947 begärde detta sammanträde genom advokat Jonell vid rätten fastställelse

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

av ett vid sammanträdet fastställt reglemente. Enligt en skriven berättelse lär även — förmodligen genom rättens försorg — advokatfiskalsämbetet vid kungl. kammarkollegium ha avgivit ett yttrande i frågan och, enligt samma källa, även ha föreslagit att »delägarnas gemensamma nytta» borde ändras i en paragraf till att lyda »gemensam nytta för de fastigheter», vilka ha del i samfälligheten. Ombudsman Svesse som företrädare för ett bolag hävdade att vattenområdena skulle anses skiftade etc. Även lantmäteristyrelsen hördes, och av dess yttrande framgår att den trots olika utvecklingar ändock ansåg att vattnen med vissa inskränkningar tillhörde Malungs socken.

Trots att inte ägaren till vattenområdena i Malung — socknen — var kallad eller företräd, synes ändock Nås och Malungs domsagas häradsrätt ha fastställt ett reglemente för förvaltningen av samfällda vatten i Malungs socken.

Kungl. kammarkollegium lär ha till uppgift att bevaka olika rättigheter på jord- och vattenområdet, och torde ha tillgång till vissa akter samt även måhända juridiskt utbildad personal. Det är i så fall anmärkningsvärt att man kunnat undgå att göra en låt vara hastig genomgång av saken i berörda fråga och komma underfund med vem som var ägare till vattenområdena. Det kan även tänkas att kammarkollegium, om socknens rätt till vattenområdena bestridits, skulle gjort myndigheterna uppmärksamma på att staten i så fall måste inträda som enda tänkbara part i målet mot socknen och hävda att kronan vid storskiftet icke hade överlåtit vattenområdena till Malungs kommun. För egen del har jag den uppfattningen att i fråga om vattenområdena kan inte heller staten gå förbi protokollets § 47 utan måste avstå från att jäva dess rättskraft.

Om någon eller några intressenter godtyckligt och utan att kunna hävda

en rättshandling kan utan en ägares vetskap och fullmakt hos myndigheter få en fråga prövad etc., måste man tyvärr konstatera att en sådan lagtillämpning kan skapa rättslöshet och skövla rättigheter som för ett flertal ägare kan vara mycket väsentliga.

Att man år 1961 kan få uppleva en sådan rättsförvirring måste inge oro, enär värden av mycket stor och väsentlig betydelse för ett samhälles invånare kan riskera bli skövlade. Prejudikat-tänkandet inom ett rättssamhälle kan åtminstone i gången tid vara ett uttryck för ett grupp- eller intressetänkande, som genom makt kan våldföra sig på ett stort flertal. Det kan inte vara möjligt att få förståelse för en rättstillämpning, där exempelvis en bonde kan ådömas fängelsestraff för avverkning på mark, som hans förfäder och han själv ägt och aldrig överlåtit.

Då rättegångsförfarandet numera är mycket kostsamt och det trots den nya rättegångsbalken blivit en plädering och argumentering mellan jurister, måste det vara angeläget att statsmakterna verkligen allvarligt prövar kontrollen, förfarandet, tillämpningen och rättsprinciperna inom bl. a. jord- och vattenrätten. Det kan inte vara rimligt att överlåta åt jurister att dels skriva lagen, dels tillämpa den — i vissa situationer på helt diametralt motsatt sätt — och sedan som tjänstemän yttra sig över och tillämpa densamma. Inte heller kan det vara rimligt att någon professor genom en skrift och tolkning kullkastar både lagens bokstav och andemening, samt i vissa fall medverkar till s. k. prejudikat, som kanske kan vila på en enda persons argumentering för intressen han hävdar. Likaså är det angeläget att statliga myndigheter, då de skall pröva en fråga, verkligen bemödar sig att ta reda på hur rättsläget var när exempelvis storskiftet verkställdes.

Byggningsbalken av 1734 som gällde även under 1800-talet säger i § 1 »Lands

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

allmänning må de nyttja, som inom länet bygga och bo, och Härads eller sockne allmänning de, som i Häradet eller socknen äro. Der må de, som ej hafva sådant på egna egor, njuta mulbete, timmer, ved, gårdsel, löf, näfver, torf, bast och annat, som där finnes, till egen nödtorft, men ej något deraf till annan upplåta eller sälja. Vill man der hugga timmer, ved, gårdsel och stör; gifve det först vid Tinget tillkänna, och pröfve Rätten huru mycket han tarfvar, sedan söke han lof dertill af Konungens Befallningshafvande, som i 14 Kap. sagdt är». Om man till denna lagparagraf lägger storskiftesprotokollets § 47 täcker det själva sakläget såväl som det rättsläge, som skall gälla för vattenområdena inom Malungs socken.

Men om man godtager mötesdeltagarnas jordäganprincip i fråga om vattenområdena, följer även därav att Malungs s. k. fattigskog och andra skogsområden, som socknen erhöi vid storskiftet, skulle avträdas till annan eller andra ägare. Om detta skulle anses vara rätt, måste staten, trots § 47 hävda sin rätt till skogs- och vattenområdena och anse att en socken vid storskiftet icke hade haft rätt att av staten mottaga dessa fastigheter. Men om man bestrider socknens rätt att av staten mottaga vatten- och markområden, även om det gällde betydelsefulla samhällsintressen som därmed kunde tillfredsställas, måste man väl även i fråga om de skogsområden, som tillskiftades enskilda ägare till den odlade jorden, ifrågasätta dess laglighet. I annat sammanhang har 20-års hävdregeln hävdats; för Malung gäller månghundraårig hävd i fråga om nyttjande av olika nyttigheter, och socknens hävd efter storskiftet har icke antastats under i det närmaste 100 år, och vattenrätten har ansetts tillhöra socknen. Att ett sammanträde i en möteslokal skall kunna från socknen ockupera vat-

tenområdena samt skogsskiftena, måste vara orimligt och rättsvidrigt.

Då det är av synnerligen stor vikt att denna rättsosäkerhet kan hävas och allmogens såväl som samhällets — i detta fall socknens — rätt kan skyddas för obehörigt intrång, måste det vara en samhällets plikt och skyldighet att vidtaga alla erforderliga åtgärder för att skydda de samfällda värden, som var en väsentlig — ja grundläggande — princip i äldre rätts- och samhällsbildning.

Även om 1850-talet var nödens och fattigdomens tid och 1960-talet får betecknas som det s. k. överflödets tidevarv, så borde båda kunna ha det gemensamt att åt de många bevara vissa natur- och andra värden för ett samfällt brukande. 1850-talets fattigdom och vår tids sociallagstiftning möts i behovet av tillgång till samfällda naturtillgångar. De fattiga behövde jord etc. för att hålla svälten borta på 1850-talet, den moderna sociallagstiftningen och en högre levnadsstandard på 1960-talet kräver av denna anledning ökade fritids- och rekreationsmöjligheter. Behovet av samfällda tillgångar har inte ändrats för att motivet därför har skiftat. Det är också angeläget att landsbygdens uttunnade befolkning inte genom av bolag anställda jurister skall få ökade svårigheter att bevara sin jord och sin kommun och leva under ett ständigt hot om att en krånglig lagtillämpning och plädering skall kunna beröva dem rättigheter som de från flera generationer lärt sig att skatta högt och respektera.

Då vattenrättsfrågan i Malung är unik i fråga om att socknens befolkning 1852 — även om det finns skäl antaga att någon juridisk kunnig eller lantmäterisakkunnig person måste ha gjort befolkningen uppmärksam på frågan av någon anledning under förrättningen — så klart har gett sin vilja till känna och fått den införd i protokollet, är det angeläget att statliga organ på

Interpellation ang. vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden

läns- och andra plan genom regeringen görs uppmärksamma på att behandlingen och prövningen av dessa för allmogens livsviktiga frågor verkligen sker sakligt och inte efter någon teoretisk prejudikats- och utbildningsform som mist kontakten med det praktiska livet. Den skärpning av den enskilda äganderätten till förmån för bolags och större markägandes spekulationsintressen, som under senare år skett, kan och får inte tillgodoses genom att landsbygdens och tätorternas folk skall få sina urgamla rättigheter spolierade. Den moderna sociallagstiftningens stora landvinningar under de senaste årtiondena elimineras och spolieras i viss mån genom den reaktionära rättsutvecklingen på andra områden. Utvecklingen är sådan, att man kan överväga lämpligheten av att låta juristen i en nämnd vara den rådgivande experten och nämndemännen de beslutande.»

Utän att ingå på något svaromål i fråga om en intern PM:s innehåll, som synes bygga på 12 kap. 4 §, vill jag dock för klarhetens skull i denna fråga erinra om vad professor Holmbäck anför i sitt kompendium 1950, del 1, vari bl. a. sägs: »Från civilrätten erinras vidare, att servitut oberoende av in-teckning under alla omständigheter (alltså även vid exekutiv auktion å den tjänande fastigheten) stå kvar, om de tillkommit genom avtal före 1/1 1876, genom jorddelningsförrättning, vid expropriation, enligt vattenlagen, enligt äldre vattenrättsliga regler samt, om fråga är om skogsfångs- och mulbetes-servitut, om de tillkommit genom avtal före 1/1 1928 i samband med tillkomsten av den fastighet, till vars förmån de gälla.» Vad det gäller sakrätten ber jag att få hänvisa bl. a. till professor Undéns arbeten i denna fråga.

Då justitieministern av för mig okänd anledning inte besvarat en interpellation som medgivits av andra kammaren men i PM till tredje person meddelat

sin uppfattning, hemställes om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få upprepa följande frågor:

1. Är regeringen intresserad av att samhället, efter den befolknings- och ekonomiska omflyttning samt den förändrade sociallagstiftning som skett i vårt land, skall ta hänsyn till att fritids- och samhällsintresset verkligen skyddas från exploatering och ockupation från enskilda och grupper?

2. Har herr statsministern uppmärksammat den i Malungs socken pågående tvisten om socknens äganderätt till alla sjöar och vattendrag, som i enlighet med storskiftesprotokollet 1854 av Kronan genom ett enhälligt beslut av »Socknemännen» den 8 augusti 1852 tilldelades Malungs socken?

3. Om så är fallet, kan man förvänta att herr statsministern kommer att vidtaga en ingående undersökning av frågan om hur denna handläggning och lagtolkning varit möjlig? Kommer statsministern att se till att kommun och allmoge får skydd för sin rätt att för gemensamt bruk behålla de av ålder avsatta mark- och naturvärdena, samt kan man förvänta, att vid en revidering av vår jord- och vattenlagstiftning statsministern kommer att speciellt bevaka natur- och andra intressen, som den moderna sociallagstiftningen och den demokratiska samhällsutvecklingen i övrigt måste förutsätta?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Interpellation ang. förfarandet i ärenden rörande dispens från byggnadsförbud

Ordet lämnades på begäran till

Herr HAMRIN i Kalmar (fp), som yttrade:

Herr talman! Genom 1959 års ändringar i byggnadslagstiftningen, vilken i huvudsak innebar en ny byggnadslag,

avsåg statsmakterna att på lagstiftningens område råda bot på byggkrånglet. Ett genomgående drag i de nya bestämmelserna är att beslutanderätten såvitt möjligt skall delegeras till det kommunala planet. Bestämmelserna om i vilka fall detta skall ske och villkoren härför återfinns i 5 kap. 67 § 2 mom. byggnadsstadgan.

Såsom villkor för byggnadsnämnd att erhålla länsstyrelsens förordnande att generellt medge dispens från gällande byggnadsförbud har uppställts, att byggnadsnämnden har tillgång till personal med den utbildning och erfarenhet, som kan anses erforderlig för uppgiftens behöriga fullgörande.

För att tanken bakom de nya bestämmelserna i stadgan inte skall förfuskas är det oundgängligen nödvändigt, att byggnadsnämnderna erhåller en sådan sammansättning och har tillgång till sådan expertis, att länsstyrelserna i största möjliga utsträckning till dem kan delegera beslutanderätten.

Då bestämmelserna rörande den organisation av byggnadsnämnderna, som den nya byggnadsstadgan innehöll, trädde i kraft den 1 januari 1961 har nu drygt ett års erfarenhet kunnat inhämtas.

På grund av vad jag ovan framhållit får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framställa följande frågor:

1. I vilken omfattning har byggnadsnämnderna numera tillgång till sådan expertis, att de enligt bestämmelserna i 67 § byggnadsstadgan kan erhålla länsstyrelsens förordnande att besluta rörande dispens i byggnadsärenden?

2. I vilken utsträckning har sådana förordnanden begärts och meddelats av länsstyrelserna?

3. Om sådan delegering hittills icke verkställts i större omfattning är herr statsrådet beredd att medverka till att så skall kunna ske?

Denna anhållan bordlades.

§ 9

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1962 skall utgå,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Grekland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter å inkomst och förmögenhet,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 27 oktober 1953 mellan Konungariket Sverige och Konungariket Danmark angående handräkning i skatteärenden, och

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Republiken Sydafrika för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap.

§ 10

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts skrivelse och propositioner överlämnats till kammaren:

nr 30, med redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser,

nr 38, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter, och

nr 41, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1962/63.

Nämnda skrivelse och propositioner bordlades.

§ 11

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr talmannen:

nr 634, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31, angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen, samt

nr 635, av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående teckning av

aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.07.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 6 februari

Kl. 16.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 31 nästlidne januari.

§ 2

Svar på fråga ang. beskattningen av ersättning för uppdrag såsom frivillig övervakare eller tillsynsman

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat om jag är beredd att vidtaga åtgärder till främjande av allmän tillämpning inom taxeringsväsendet av förra årets riksdagsprinciputtalanden rörande beskattningen av ersätt-

ningen för uppdrag såsom frivilliga övervakare eller tillsynsmän inom barn- och ungdomsvården, nykterhetsvården och kriminalvården.

Herr Wiklund torde avse det uttalande som gjordes i 1961 års bevillningsutskotts betänkande nr 43. Uttalandet för- anleddes av bl. a. en motion om skattefrihet för övervakararvoden och liknande ersättningar. Utskottet avstyrkte visserligen motionen men framhöll att de speciella förhållanden som är förknip- pade med dessa uppdrag torde motivera att avdragsgillheten för i deklaratio- nen uppgivna kostnader för uppdragets fullgörande bedömes efter tämligen ge- nerösa grunder och med beaktande av att svårigheter icke sällan möter för övervakaren att styrka kostnaderna.

Bevillningsutskottets uttalande ger uttryck för en uppfattning som även enligt min åsikt är naturlig och riktig, då det gäller beskattning av biinkoms- ter av denna art och storlek. Frågan hu- ruvida särskilda åtgärder trots detta be-

Svar på fråga ang. beskattningen av ersättning för uppdrag såsom frivillig övervakare eller tillsynsman

hövs för att åstadkomma en rättvis och likformig taxering får bedömas i vanlig ordning. Detta innebär att det är riksskattenämndens sak att, om nämnden finner det påkallat, utfärda erforderliga anvisningar till ledning för taxeringsmyndigheterna. Jag vill tillägga att, enligt vad jag inhämtat, riksskattenämnden redan i juli förra året genom cirkulärskrivelse fäste samtliga taxeringsintendenters uppmärksamhet på bevillningsutskottets uttalande i frågan.

Några särskilda åtgärder från regeringens sida torde därför inte vara påkallade.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Wiklunds fråga.

Vidare anförde

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få uttala mitt tack för det positiva svaret på min enkla fråga.

Som herr statsrådet erinrade om i sitt svar väcktes vid förra årets riksdag några motioner som gick ut på skatteavdrag för övervakarvoden efter en eller annan schablonregel eller också hel skattebefrielse. Ett såvitt det kan bedömas växande antal frivilliga övervakare och tillsynsmän hade nämligen fått sina arvoden beskattade, sedan taxeringsmyndigheterna börjat speciellt intressera sig för dessa ganska små arvoden; det rör sig om 15 kronor i månaden.

Övervakare och tillsynsmän är en tämligen stor grupp frivilliga medarbetare inom barna- och ungdomsvården, nykterhetsvården och kriminalvården. Bara inom kriminalvården var deras antal den 1 september 1961 10 200, av vilka cirka 30 procent inte var professionella socialarbetare utan hade andra yrken. Inte mindre än 9 838 — alltså den största delen — hade bara några få övervakningsuppdrag, högst fem. För den kommunala nykterhetsvården och

barna- och ungdomsvården finns efter vad jag vet inte några motsvarande siffror, men förhållandena torde vara likartade. Här är det alltså fråga om en arbetskraftsreserv som, om den bortföller, måste ersättas med heltidsarbetande social- och kriminalvårdare. På vissa håll anser man att så borde ske för att effektivisera övervakningsarbetet. Den som vet något om rekryteringsläget för socialarbetare tar nog på denna fråga med litet större försiktighet. Nyligen har eftervårdsutredningen i ett av sina betänkanden slagit vakt om de frivilliga övervakarna. I betänkandet och remissyttrandena över detta har för övrigt påyrkats höjda övervakararvoden för att det skall bli möjligt att hålla kvar denna i dagens läge värdefulla arbetskraft i övervaknings- och tillsynsverksamheten.

Man har också i diskussionen om dessa arvodens beskattning ifrågasatt, om det här är fråga om arvoden i egentlig mening. Bevillningsutskottet, som yttrade sig över motionerna i våras, instämde rörande arvodets art i viss mån med motionärerna, av vilka några också hade tagit upp spörsmålet om skattebefrielse för deltidsarbete inom öppen åldringsvård. Utskottet yttrade: »Såsom motionärerna påpekat torde uppdragen inte sällan för övervakarna vara förenade med kostnader, som motsvarar eller överstiger den utgående ersättningen.»

Det var just denna omständighet, att kostnaderna »tog ut» det blygsamma övervakningsarvodet, som gjorde att rätt många frivilliga övervakare avgick eller lät förstå att de ämnade avgå från sina uppdrag, då övervakningsarvodena nu blev beskattade. Bevillningsutskottets principuttalande i våras lugnade dock dem som ville lämna sina uppdrag. Utskottet fann, att arvodena visserligen i princip var beskattningsbara, men angav också vissa bedömningsprinciper, som finansministern i sitt svar nysst redovisade.

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

Vid höstens taxeringar har dock taxeringsmyndigheterna på vissa håll åter lagt i dagen sitt särskilda intresse för dessa arvoden, och inställningen från dessa myndigheters sida tycks vara mycket olika. På vissa håll medger man tydligen fullt avdrag, på andra håll avslår man t. ex. helt eller delvis yrkanden om avdrag. Detta torde sammanhånga med att riksskattenämnden såvitt känt inte officiellt tagit klar ställning till förmån för bevillningsutskottets principuttalanden, som jag nyss berörde, utan endast — finansministern nämnde också detta — i skrivelse i juli 1961 riktat taxeringsintendenternas uppmärksamhet på existensen av dessa uttalanden genom att i skrivelsen citera dem.

Nu råder åter oro bland övervakarna — en del tycks avgå, andra visar sig benägna att avgå, och vid höstens många övervakarkurser har saken livligt diskuterats. Nyrekryteringen av frivilliga övervakare har enligt vad skyddskonsulenter och nykterhetsvårds konsulenter säger på många håll tydligt försvärats. Rekryteringen har varit svår redan förut, och vederbörande tycker det är obilligt att man skall beskattas för så låga arvoden, som de oftast ger ut helt och hållet vid uppdragets fullgörande. Inte sällan får man också kostnader därutöver.

När nu deklARATIONERNA skall skrivas, har saken på nytt aktualiserats, och avgångstendensen kan befaras åter ta fart som följd av en del taxeringsnämnders inställning till dessa arvodens beskattning — trots bevillningsutskottets uttalanden. Det är då mycket tillfredsställande att finansministern klart givit uttryck åt sin anslutning till riksdagens uttalande i våras. Samtidigt är det beklagligt att riksskattenämnden lämnar fältet fritt för en högst varierande bedömning av frivilliga övervakares och tillsynsmäns ersättningar ur skattesynpunkt genom att tills vidare avstå från ett klart ställningstagande. Vi som stän-

digt möter svårigheterna att rekrytera frivilliga övervakare och tillsynsmän måste här vädja om en allmännare tillämpning av de beskattningsprinciper, som riksdagen och nu även finansministern funnit riktiga, då det gäller ersättningar till frivilliga övervakare och tillsynsmän på olika vårdområden.

Jag ber att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Lundberg har i en interpellation frågat om jag är beredd att medverka till att en snabbutredning av tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna snarast kommer till stånd.

Vid både medicinsk och odontologisk utbildning krävs tillgång till ett patientmaterial av viss storlek och sammansättning. Härvidlag föreligger alltså likartade förhållanden inom de bägge utbildningsformerna. Frågan om hur det erforderliga antalet patienter skall kunna tillföras läroanstalterna har emellertid lösts på skilda sätt. Den kliniska läkarutbildningen är som bekant förlagd till antingen kommunala sjukhus eller särskilda statliga undervisningssjukhus. Den kliniska tandläkarutbildningen har däremot — av olika anledningar — förlagts till särskilda s. k. kandidatkliniker, vilka drivs av de statliga högskolorna själva och vid vilka de blivande tandläkarna under lärares överinseende utför patientbehandling.

Den patientbehandling, som vid tandläkarhögskolorna utförs av lärare, d. v. s. legitimerade tandläkare med i vissa fall specialiserad utbildning, sker

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

så gott som uteslutande vid s. k. lärarkliniker. Till dessa kliniker är emellertid inte förlagd någon utbildning av blivande tandläkare. Vid tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö är tjänstgöring vid lärarklinik ett helt frivilligt åtagande från lärarnas sida. Vid den senast upprättade utbildningsanstalten, nämligen den i Umeå, har man gått ett steg längre; där är nämligen avdelningstamläkare och vissa andra lärare skyldiga att mot särskild ersättning tjänstgöra ett visst antal timmar vid lärarklinik.

Jag vill i anslutning till den framställda frågan också erinra om att viss samordning mellan den av de odontologiska läroanstalterna bedrivna tandsjukvården och folktandvården skett genom avtal med respektive huvudmän för folktandvården. Det senast träffade avtalet — och det som i vissa avseenden innebär det hittills längst gående samarbetet — är det av 1960 års riksdag godkända avtalet med Malmö stad. Enligt detta avtal har staden åtagit sig att vid Malmö allmänna sjukhus inrätta och driva bl. a. en centraltandpoliklinik, vid vilken odontologisk utbildning och forskning äger rum. Den tjänstgörande tandläkarpersonalen utgörs av lärare vid tandläkarhögskolan, vilka för sin kommunala verksamhet erhåller ersättning av staden. Den kliniska tandläkarutbildningen i Malmö har alltså sedan något år i viss begränsad utsträckning kunnat anordnas efter liknande principer som läkarutbildningen vid t. ex. Malmö allmänna sjukhus.

De i betänkandet angående tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna framlagda och av interpellanten kritiserade förslagen måste enligt min mening ses mot bakgrunden av de förhållanden som jag nu i korthet antytt. Principiellt sett anser jag det helt följderiktigt, med hänsyn just till den utveckling som redan ägt rum på några orter, att sådana frågor som avser huvudmannaskapet för högskolornas tandsjukvår-

dande verksamhet och sjukhusanknytningen av denna verksamhet kommit att behandlas i betänkandet. Det överensstämmer också med de anvisningar, som jag under utredningsarbetets gång lämnat åt de sakkunniga. Inte heller kan jag finna det anmärkningsvärt, att de sakkunniga — som ansett sig böra förorda att frågan om tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna och därmed den kliniska tandläkarutbildningen löses efter principer liknande dem som sedan länge tillämpas vid läkarutbildningen — framlagt förslag om anpassning av lärarorganisationen och i någon mån även av studieplanen till nya förhållanden för den kliniskt-odontologiska utbildningen.

Med anledning av interpellantens synpunkter på den berörda frågans vidare handläggning vill jag — utan att i detta sammanhang beröra mitt eget ställningstagande till de i betänkandet framlagda förslagen — understryka, att dessa i väsentliga delar är allmänna principförslag, som för ett genomförande kräver förhandlingar med bl. a. respektive huvudmän för folktandvården och berörda personalorganisationer. I samband med sådana förhandlingar kommer självfallet den kritik och de synpunkter i övrigt, som kommit fram vid remissbehandlingen att beaktas. Slutligen vill jag framhålla, att jag får anledning att återkomma till dessa frågor i den proposition om bl. a. ökad tandläkarutbildning, som nu förberedes i ecklesiastikdepartementet och som senare i vår kommer att föreläggas riksdagen.

Mitt svar på herr Lundbergs fråga blir därför att jag inte nu anser att det finns några skäl till att någon särskild snabbutredning tillkallas för att överse frågan om tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att till herr

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Det är väl ganska förklarligt att herr statsrådet och jag inte är helt eniga rörande frågan om en snabbutredning av tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna. Som ordförande i ett landstings hälso- och sjukvårdsstyrelse och som ledamot av en sjukhusdirektion önskar jag självfallet lösa denna fråga på ett snabbt, praktiskt, personalbesparande och inte alltför kostsamt sätt. Men herr statsrådet och jag är väl fullt eniga om vikten och nödvändigheten av att organisationen utformas så att den kan arbeta praktiskt och inte bara blir en teoretisk produkt, som inte fungerar i praktiken. Det är ur den synpunkten som jag har ansett denna fråga vara av sådan vikt att herr statsrådet borde ompröva nödvändigheten av en snabbutredning.

När jag framställde min interpellation, var anledningen närmast den att jag fann det starkt kritiserade — för att inte säga sönderkritiserade — förslaget föga lämpligt att lägga till grund för vidare åtgärder i de frågor det här gäller. Jag vill erinra om att remissinstanserna — Landstingsförbundet, Stadsförbundet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus län och Göteborgs och Bohus län, Västerbottens läns landsting m. fl. — mycket starkt har kritiserat hela förslaget. Landstingsförbundet har också ansett att en avsevärd förbättring i nu rådande förhållanden skulle kunna ernås utan den genomgripande och för de kommunala huvudmännen kostbara förändring som föreslås i betänkandet.

Det förefaller mig svårt, för att inte säga omöjligt, att lägga de framlagda förslagen till grund för ordnandet av tandläkarhögskolornas patientvårdande verksamhet. Men även om man — som framgår av statsrådets svar — tänker sig förhandlingar med olika organisationer och myndigheter, däribland

landstingen, rörande den närmare utformningen av de principer som framförts i betänkandet, synes mig ändå de framlagda förslagen utgöra en alltför svag grund att stå på, när statens och eventuellt också landstingens representanter går till förhandlingsbordet. Alla parter skulle tjäna på att ha en fastare grund att stå på. Teorier är nog bra, men de kan bli till ett gungfly, om de inte har någon fast förankring i verkligheten.

Jag vill här beröra några detaljer i betänkandet, eftersom det är nödvändigt att klargöra uppgifter och målsättning när man skall reformera ett för hälso- och sjukvården så viktigt område som tandläkarutbildningen och tandvården. Om jag förstått rätt, är tandläkarhögskolornas främsta uppgift att utbilda tandläkare och att forska på odontologiens fält — alltså undervisning och forskning. För detta behövs en del patienter. Men det är väl inte all behandling av de anmälda patienterna som lämpar sig för undervisningsändamål, och då har lärarklinikerna en viktig uppgift att fylla genom att överta den behandling som inte lämpligen kan ske på undervisningsplanet. Samtidigt kan lärarklinikerna ha till uppgift att utföra specialbehandlingar, för vilket ändamål patienter remitteras till högskolorna. Men att högskolorna därutöver skulle ha till uppgift att lösa tandvårdsproblemen för en större befolkning på förläggningssorten är väl inte meningen. För det har vi ju folktandvårdsorganisationen, som landstingen i hela landet bygger upp undan för undan.

Med tanke på vad jag här sagt måste tandläkarhögskolornas patientvårdande verksamhet bli av förhållandevis ringa omfattning, och det gäller att inte skapa en större och kostsammare organisation för detta ändamål än vad som är nödvändigt. Jag utgår ifrån att landstingen i fortsättningen som hittills skall ha ansvaret och bestrida kostnaderna för folktandvården.

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

Lärarklinikernas organisation och arbetssätt var vad som skulle utredas av den kommitté som sedermera lade fram betänkandet om tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna. Men betänkandet griper över på flera andra och betydligt viktigare områden. Särskilt egendomligt är att man i betänkandet föreslår dels en helt ny och oprövad form för patientrekryteringen till tandläkarhögskolorna, dels en inbyggnad av dessa i undervisningssjukhusen och dels omvälvande förändringar i undervisningsplaner och lärarstab.

Patientrekryteringen vid de svenska tandläkarhögskolorna överensstämmer för närvarande med den form av rekrytering som förekommer i alla europeiska och nordamerikanska kulturländer där förhållandena är kända. Rekryteringen av patienter till högskolorna skall givetvis ta sikte på högskolornas behov av patienter för undervisning och forskning, även om själva patientbehandlingen givetvis inte får eftersättas på något sätt. I Sverige med dess trots allt relativt väl utbyggda folktandvård torde det med tanke på vad jag här anfört föreligga mindre anledning än på något annat håll att göra tandläkarhögskolorna till s. k. tandsjukhus med starkt utvidgade vårduppgifter.

Man kan konstatera att kritiken mot denna del av utredningens förslag har varit helt nedgörande från alla håll, inte minst från läkar- och tandläkarorganisationerna samt folktandvårdens huvudmän.

Statsrådet har inte närmare gått in på en av huvudfrågorna i min interpellation, nämligen denna utrednings omotiverade och dåligt grundade förslag rörande omläggningen av undervisningsplanen, ämnesfördelningen och lärarstaberna. Man finner bland annat i förslaget en mycket stark nedskärning av undervisningen i sådana ämnen som karieslära och proteslära, d. v. s. just de ämnen som lägger grunden för en-

ligt uppgift 90 procent av tandläkarens praktiska verksamhet, inte minst inom folktandvården. Inom landstingen, där vi har en hel del enmanstandkliniker, finner vi det angeläget att just dessa ämnen får en sådan uppmärksamhet, att de tandläkare som kommer ut verkligen har möjlighet att utföra den vård som vi anser att de bör prestera.

Det är främst detta som gör att vi på folktandvårdshåll är mycket bekymrade över det som troligen blir följden av den skisserade undervisningsplanen, nämligen en från praktisk synpunkt starkt försämrad tandläkarutbildning. Särskilt när det gäller undervisningsplanen är vi inte i en sådan tidsnöd att vi inte kan hinna med en förnyad utredning under medverkan av berörda parter, som har praktisk erfarenhet.

Det kan inte vara riktigt att en utredning, som mötts av en så osedvanligt hård kritik från nästan alla remissinstanser, skall läggas till grund för utbildning och organisation utan ytterligare bearbetning.

Gäller det för övrigt att snabbt få fram fler tandläkare, tycker jag att man skall kunna gå samma väg som Norge, nämligen att låta ungdomen studera utomlands. Efter vad jag har erfärut — det har refererats i Aftonbladet — fick Norge under 1959 ett tillskott på över 100 tandläkare på denna väg, och för närvarande studerar cirka 500 unga norrmän till tandläkare utomlands. Här i Sverige fick vi tidigare, under slutet av 20-talet och början av 30-talet, åtskilliga tandläkare på detta sätt. Jag menar inte att vi i längden skall ordna vår tandläkarutbildning utomlands, men övergångsvis, till dess vi byggt upp vår tandläkarutbildning, kunde vi ha god hjälp och nytta av att anpassa stipendiegivning och kompetensbehörighet så att utbildningen utomlands stimulerades. Det kan väl också vara angeläget att tandläkare med utbildning i övriga nordiska länder utan särskilda tilläggskurser skall få tjänstgöra här.

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

Jag kan tänka mig att man kan förhandla om sådana frågor som skolornas förläggning, huvudmannaskap, lärarpersonalens anställningsvillkor m. m. Men frågan om studieplanen kan man väl inte nu förhandla om, utan den måste rimligtvis bli föremål för en ordentlig utredning. Från samhällets och folktandvårdens synpunkt är detta närmast nödvändigt, och man måste ta tid på sig för att verkligen kunna pröva denna viktiga och grundläggande uppgift.

När jag nu än en gång vädjar till statsrådet att undersöka möjligheterna för en snabbutredning i denna fråga, gör jag det därför att min erfarenhet från de stora sjukhusen, inte minst akademiska sjukhuset, men även från folktandvården, säger mig, att det vore lyckligt för alla parter om vi nu inte handlar såsom vore vi i tidsnöd, utan anslår den tid som behövs för att vi skall kunna skapa en organisation och en utbildning som verkligen kan hjälpa oss att få en god och omfattande tandvård i vårt land.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Den kritik som herr Lundberg framfört tar jag självfallet utslutande som en kritik mot det nu föreliggande sakkunnigförslaget, och om det är ingenting att säga — det är många som kritiserat det. Jag har däremot personligen inte tagit någon som helst ställning i denna fråga.

De båda kontroversiella frågorna — huvudmannaskapet och studieplanen — ligger till på följande sätt. Beredningens förslag om huvudmannaskapet kan ju över huvud taget inte genomföras om inte huvudmännen, i detta fall landstingen, går med på det. Frågan om studieplanen är lång och invecklad. Det är, kan man kanske i korthet säga, en diskussion om tandläkarutbildningens vetenskapliga innehåll, ställt mot det

krav som herr Lundberg gav uttryck för, nämligen att den färdigutbildade tandläkaren omedelbart också skall vara kompetent att gå ut i praktisk sjukvård. Det är ett svårt problem, som jag i dag inte har någon personlig uppfattning om. Men jag kan försäkra herr Lundberg, att efter den kritik som levererats och efter de uppvakningar jag fått ta emot är det självklart att vi i departementet nu gör den översyn och tar de kontakter som behövs.

Jag har velat säga detta som ett komplement till denna debatt, herr talman, om ett betänkande — inte en debatt om ett statsråds uppfattning.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att herr statsrådet ännu icke tagit ställning till denna fråga, men vi som bär ansvaret för folktandvården ute i de olika länen är mycket ängsliga för att de synpunkter, som framläggs i utredningens betänkande, skall påverka den proposition som kan förväntas i detta ämne. Vi anser att utredningen över huvud taget är av sådant slag att den icke lämpligen bör läggas till grund för en proposition. Det är emellertid av stor betydelse att utbildningen förbättras och att tillgången till tandläkare ökas, och enligt vår mening borde man nu kunna vidta en snabbutredning, som verkligen gäve en fast grund att stå på. Detta behöver icke fördröja en omläggning av utbildningen eller en ökning av antalet tandläkare.

Vad min interpellation åsyftar, herr talman, är en vädjan till statsrådet att han kontaktar vederbörliga instanser, såsom medicinalstyrelsen, folktandvårdens huvudmän o. s. v., liksom att även tandläkarhögskolornas lärarorganisationer rådfrågas i större utsträckning än nu är fallet. Vi väntar inom kommunerna bara på att statsrådet vidtar de åtgärder som erfordras för att åstadkomma en god utbildning och för att få flera

Svar på interpellation ang. tandsjukvården vid de odontologiska läroanstalterna

tandläkare, något som mer och mer blir behövt inte minst ute på landsbygden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och lades till handlingarna Kungl. Maj:ts å bordet vilande skrivelse nr 30, med redogörelse för behandlingen hos Kungl. Maj:t av riksdagens skrivelser.

§ 5

Föredrogs var efter annan och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 38, angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter, och

nr 41, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1962/63.

§ 6

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionen nr 634; och

till statsutskottet motionen nr 635.

§ 7

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 20 och bevillningsutskottets betänkanden nr 1—4.

§ 8

Föredrogs den av herr *Carbell* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående beskattningen av traktamentsersättning, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Föredrogs den av herr *Lundberg* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående vissa spörsmål rörande äganderätten till vattenområden.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10

Föredrogs den av herr *Hamrin* i Kalmar vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förfarandet i ärenden rörande dispens från byggnadsförbud.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 11

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 40, angående godkännande av konvention om utlämning mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater, samt

nr 42, angående bidrag till restaurering av Uppsala domkyrka m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12

Anmäldes, att följande motioner under sammanträdet avlämnats till herr andre vice talmannen:

nr 636, av herr *Lassinantti m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31, angående utveckling av försörjningsmöjligheterna i Tornedalen, och

nr 637, av herr *Fälldin*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 13

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.35.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 7 februari

Kl. 16.00

§ 1

Meddelande ang. utrikesdebatt m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare i dag tillkännagivits kommer utrikesdebatt att hållas onsdagen den 14 mars. Sammanträdet tar då sin början kl. 10.00.

Vid kammarens plenum onsdagen den 14 februari kl. 14.00 avses skola behandlas bland annat frågan om utbildning av gymnasieingenjörer till lärare vid tekniska läroverk. Statsutskottets utlåtande i ärendet kommer att bordläggas tisdagen den 13 februari och förutsättes alltså skola företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

§ 2

Svar på fråga ang. upprustning av vissa militära förläggningar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Carlsson i Huskvarna har frågat mig om jag ville medverka till att inom ramen för försvarskostnaderna en skyndsammare upprustning och renovering kommer till stånd av de militära förläggningar, som nu är hårt nedslitna, för att skapa större trivsel och bättre hygieniska förhållanden för de inkallade och för att förebygga

ekonomiska förluster till följd av fortsatt nedslitning.

Med anledning härav får jag anföra följande.

Det problem som herr Carlsson tagit upp är inte nytt. Huvuddelen av de militära förläggningarna är omkring 50 år gamla eller ännu äldre. Flertalet behöver renoveras och rustas upp för att fylla moderna hygieniska krav. En sådan anpassning kommer emellertid att dra avsevärda kostnader.

Under de senaste budgetåren har en intensifierad upprustning av äldre militära etablissemang påbörjats, bland annat med hänsyn till risken för kapitalförstöring. Vid anmälan av propositionen 1962: 41 med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för nästa budgetår har jag som motiv för ökad medelsanvisning för iståndsättning av kasernerna anfört även önskemålet att de värnpliktiga skall kunna beredas en någorlunda hygglig förläggningsstandard.

Medel för iståndsättning av kaserner anvisas under den under kasernbyggnaders delfond av försvarets fastighetsfond upptagna delposten Övriga iståndsättningsarbeten. För att åskådliggöra utvecklingen under de senaste budgetåren vill jag nämna, att denna delpost budgetåren 1957—1962 upptagits med följande belopp (i miljoner kronor): 7,85, 13,10, 16,24, 20,5 och 24,58. Omräknade till 1961 års prisnivå skulle motsvarande siffror bli: 10,10, 15,88,

Svar på fråga ang. upprustning av vissa militära förläggningar

19,31, 23,49 och 25,8. För nästa budgetår har i propositionen 1962: 41 föreslagits ett belopp av 27,015 miljoner kronor för iståndsättning av kasern-etablissemnet o. d. Den nu redovisade utvecklingen — innebärande en volymökning med drygt 150 procent under de senaste fem budgetåren — har varit möjlig genom att förbättrat fastighetsunderhåll erhållit viss prioritet inom de av statsmakterna beslutade kostnadsramarna för det militära försvaret. Det kan påpekas, att vid bifall till proposition 1962: 41 från och med budgetåret 1958/59 för iståndsättning av kaserner — omräknat i fast penningvärde — anvisats drygt 60 miljoner kronor mer än vad som skulle blivit fallet om man legat kvar på 1957/58 års anslagsnivå.

Trots de kraftigt ökade anslagen kommer det ändå att ta många år innan alla förläggningar får den önskade standarden. Av myndigheterna uppgjorda planer för iståndsättningsarbeten ospänner tiden fram till år 1970.

Med nuvarande organisation torde fortifikationsförvaltningen inte hinna utföra iståndsättningsarbeten i större omfattning än som planerats för innevarande och nästa budgetår. Jag hoppas dock att pågående omprovning av ämbetsverkets organisation skall leda fram till en ökad kapacitet på detta område.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Carlssons fråga.

Vidare anförde:

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet få framföra mitt tack för det som jag tycker positiva svaret.

Dagen efter det jag lämnat in min enkla fråga förelåg proposition nr 41, som innehåller förslag till åtgärder för att öka utbyggnadstakten.

Förläggningsstandarderna i dag är bedrövlig. Jag nämnde i remissdebatten att en arbetsgrupp vid en konferens för-

ra året diskuterat denna fråga. Omdömet vid denna konferens var, att ehuru man på vissa håll renoverat och fått en perfekt standard, så ligger man på andra håll synnerligen långt efter. Jag fick vid denna konferens tanken att jag borde framställa en fråga i riksdagen, men det har alltså inte blivit av förrän nu. Jag framställde min fråga med anledning av de beskrivningar av förläggningsstandarderna som jag sett i pressen. Jag tycker också att frågan är så pass viktig, att även allmänheten bör få del av vad som görs när det gäller förläggningarna.

Jag har själv sett en förläggning som varit mycket hårt nedsliten, men den har man nu beslutat renovera.

Herr statsrådet nämner mycket riktigt i sitt svar, att det blir kapitalför-luster om nedslitningen gått alltför långt.

Jag vill här referera något av vad som stod i en stockholmstidning förra veckan. I artikeln behandlades framför allt frågan om ventilationen i tvättrummen på förläggningen i Eksjö. Enligt artikeln skulle ventilationen där helt saknas. Ur artikeln refererar jag vidare:

Där har man små kyffiga, smutsiga toaletterum med asfalterade buktiga golv som aldrig är riktigt torra och aldrig rena. Tvättställ finns inte alls, utan längs de fuktskadade väggarna sitter långa fasta baljor, modell grisho, med gulnat kakel och sönderrostade järnskoningar. Ingenting kan man lägga ifrån sig där, tvålen måste hållas i handen och tandborsten får sitta kvar i munnen under hela tvättningsproceduren. I de smala rummens ena ända finns fyra toaletter i rad med en halv meters mellanrum och utan skiljeväggar och dörrar. I den ena ändan finns en dusch med bara kallt vatten. Varmvatten har man bara i kök och bastu. Visst är det fyra vattenklosetter som står i rad därinne, men vattentrycket är så svagt, att de nästan aldrig blir rena. Varje dag får man avdela en man som med jämna mellanrum

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att delta i viss upplysningsverksamhet

går och drar i snörena för att hålla det mesta borta. Dessa toaletter, som alla ser likadana ut, skall vardera »betjäna» 88 man plus om dagarna kompanichef, adjutant och dagbefäl. Ventilationen är obefintlig, men odören desto mera märkbar.

Så långt tidningen.

Det finns på militärstaberna vissa minimikrav på hur de värnpliktiga skall ha det: ett tvättställ på var tredje man, en dusch på var 24:e, en toalett i bås med dörr på var tolfte, en urinoar på var 15:e, varmvatten i duschar och tvättställ samt fibermadrasser.

Att det inte kan vara så trivsamt på en förläggning som denna är uppenbart.

I rättvisans namn bör dock sägas att det föreslagits reparationer i Eksjö för 400 000 kronor; reparationerna skall avse just de saker som omnämnts i tidningen.

Skulle takten när det gäller reparationerna kunna öka vore det tacknämligt; nu har vi ju i många fall 1800-talsstandard på våra kaserner. Pojkarna ligger inne på kasernerna ett år och ibland längre tid, och man förstår att dessa förhållanden inte skapar någon större trivsel. Det har ju ändå skett en del i vårt samhälle på det här området.

Jag tycker som sagt att svaret är positivt, men jag vill här trycka på att det vore på sin plats med en än snabbare utbyggnadstakt.

Vad som ligger bakom min enkla fråga kommer till uttryck i propositionen, där statsrådet säger: »Jag vill understryka att en fortlöpande anpassning är nödvändig icke minst med hänsyn till önskemålen att bereda de värnpliktiga en någorlunda hygglig förlägningsstandard.» Härtill kommer, som tidigare framhållits i olika sammanhang, risken för en betydande kapitalförstöring vid otillräckligt underhåll.

Jag ber att ännu en gång få tacka statsrådet för svaret och understryker

önskemålet om en så snar förbättring som möjligt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Eftersom herr Carlsson i Huskvarna nämnde Eksjö, vill jag erinra om att anslag för just den ombyggnaden har äskats i den proposition som för ett par dagar sedan lades på kammarens bord.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att delta i viss upplysningsverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Wachtmeister frågat mig om jag är beredd att upphäva eller ge en annan utformning på de bestämmelser i tjänstereglementet för krigsmakten som handlar om upplysningsverksamhet.

De av herr Wachtmeister åberopade bestämmelserna har i sin helhet följande lydelse:

1. Upplysningsverksamheten har till allmänt ändamål att inom och utom krigsmakten sprida kunskap och kännedom om krigsmakten och dess plats i det totala försvaret.

2. Upplysningsverksamheten skall bedrivas på sådant sätt, att försvarsviljan inom landet vidmakthålles och tilliten till landets försvar stärkes. Den skall också syfta till att ge den enskilde ökad förtrogenhet med de egna uppgifterna i försvarets tjänst.

3. Upplysningsverksamheten inriktas främst på att belysa de uppgifter statsmakterna tillagt krigsmakten samt att mot bakgrunden härav orientera krigsmaktens personal och allmänheten om

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att deltaga i viss upplysningsverksamhet

krigsmaktens verksamhet med avseende på organisationsförhållanden, materielanskaffningar, utbildning, övningar m. m. samt om de utrikespolitiska, militärpolitiska och militärtekniska omständigheter, som varit och äro av betydelse för statsmakternas beslut. Upplysningsverksamheten bör bedrivas så att den ej framstår som inblandning i den politiska debatten. Polemik bör därför undvikas i frågor, där partipräglade meningsskilljaktigheter föreligga.

Av det anförda framgår klart att åberopade bestämmelser avser tjänsteutövningen. Det synes emellertid som om interpellanten utgick ifrån att bestämmelserna på något sätt skulle hindra den inom krigsmakten anställda personalen från att deltaga i den politiska debatten. Om herr Wachtmeister gör en sådan tolkning är den helt orimlig. Självklart har varje medborgare samma oinskränkta rättighet i detta hänseende. Den som vill en ändring av statsmakternas beslut har att som medborgare verka härför på de sätt som det demokratiska styrelsesättet förutsätter, nämligen i första hand inom de politiska partierna. Var och en medborgares rätt till fri opinionsbildning påverkas således inte av sagda bestämmelser.

Jag vill — i motsats till interpellanten — hävda den meningen, att de åsyftade bestämmelserna givit goda erfarenheter och möjliggjort en omfattande upplysningsverksamhet under den tid av drygt ett år som de varit gällande. En försvarspolitisk debatt är i och för sig angelägen inte minst därför att den gäller en verksamhet som förutsätter personligt engagemang från medborgarnas sida. Sådan debatt är också naturlig i ett demokratiskt samhälle. Men det är min bestämda mening att myndigheter och befattningshavare inom krigsmakten inte bör ge sin tjänsteutövning sådan utformning att den innebär ett aktivt deltagande i den försvarspolitiska debatten. Jag är övertygad om att

därest inte tjänsteutövningen inom krigsmakten ålägges denna, enligt min mening, självklara begränsning, kan möjligheterna att föra en positiv försvarspolitik bli avsevärt försvårade.

Även om det är självklart vill jag inte underlåta att erinra om att myndighet inom krigsmakten kan som varje annan statlig myndighet ha till uppgift att göra framställningar till Kungl. Maj:t i anslags- och andra frågor och att myndigheten därvid äger oinskränkt rätt till argumentation. Om inte innehållet är av sekret natur är en sådan framställning — i motsats till vad fallet är i många andra demokratiska länder — en öppen handling som kan bli föremål för publicitet. Naturligtvis avser nämnda bestämmelser inte någon begränsning i myndigheternas åligganden i detta hänseende.

På interpellantens direkta fråga kan jag svara att jag inte har för avsikt att aktualisera ändringar i tjänstereglementet för krigsmakten av den innebörd som interpellanten avsett.

Vidare anförde:

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation. Om det också var negativt, var det åtminstone ett klart besked, och ett sådant är man alltid tacksam för.

Om försvarsministern med uttalandet, att de klandrade bestämmelserna bara avser tjänsteutövningen, menar att politiska stridsfrågor inte får avhandlas inför trupp, är jag helt ense med honom, men den bestämmelsen fanns redan förut och behövde ej ändras. Likaså är jag fullt överens med försvarsministern i fråga om rent militära tjänsteskrivelser, men sedan är jag nog rädd för att våra vägar skiljs åt.

Upphovet till de bestämmelser min interpellation gäller var en handling i kärnvapenfrågan. Det var som bekant

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att delta i viss upplysningsverksamhet

några unga officerare som i den felaktiga tron att vår debatteknik här i riksdagen var ett föredöme anammade samma stil. Jag får kanske erinra försvarsministern om att när vi härom året debatterade den frågan här i kammaren jag delade hans åsikt om de olämpliga formuleringarna. Men därifrån och till att såsom nu har skett i denna paragrafs två sista meningar klavbinda den utåtriktade upplysningsverksamheten tycker jag att steget är långt.

Det var, förmodar jag, efter den nyssnämnda debatten som paragrafen tillkom i hastigt mod. Får man tro Svensk Tidskrift rådgjorde inte försvarsministern därvid med några militära myndigheter — det förefaller onekligen som om det skulle vara riktigt.

Försvarsministern tycker mycket illa om ordet »munkorgsparagraf» som jag använde när jag ställde interpellationen i höstas. Då vägrade försvarsministern att besvara den, om jag inte tog bort just det ordet. Eftersom jag inte känner samma behov som han av att hävda någon personlig prestige, har jag följt hans råd. Det förefaller som om försvarsministern i det ordet vädrade någon avsiktlig oförskämdhet från min sida. Men jag hoppas att han i så fall vill ta emot min ursäkt och min förklaring att så givetvis inte var meningen. Jag vill också uttrycka förhoppningen att krigsmakten inte måtte vara lika ömskinnad som dess departementschef. Det är inte jag som hittat på uttrycket »munkorgsparagraf». Det är inte bara i Svensk Tidskrift som det ordet har förekommit. Om försvarsministern tror det, vill jag råda honom att studera försvarsstabens pressklipp. Han finner då ganska lätt att det kan vara anledning att ändra uppfattning.

Man märker nu på många håll — och det kom ganska tydligt fram, inte minst under Finlandskrisen i höstas — en ganska stor uppluckring av försvarsviljan, och detta långt in i traditionell

försvarsvänliga kretsar. Företeelsen är ingen hemlighet för vår militär, och upphovet är ju inte så svårt att spåra. Men när man frågar varför inga motåtgärder sätts in, får man bara en axelryckning till svar: »Vi har numera munkorg på oss och vågar inte säga ett ord.»

Som jag framhåller i min interpellation var detta kanske inte försvarsministerns mening, men det är ett faktum att utformningen av paragrafen fått dessa följder, och främst är det då orden »polemik» och »partipräglade meningskiljaktigheter» som vållar besvär. Man vågar helt enkelt inte tillrättalägga en missuppfattning, som kanske ortens riksdagsman fört till togs. Det är inblandning i den politiska debatten, och det är polemik.

Vad är nu polemik? Ja, det är det som är så angeläget att få klart och tydligt definierat. En sådan man som krigsarkivarie Steckzén har i Ny militär tidskrift dragit upp frågan. Han säger att det kan vara en invändning, ett bemötande, ett genmäle, en randanmärkning, en replik — allt kan rubriceras som polemik för den som inte vill höra någonting.

Nu är det ofta så att när man själv har skrivit en bestämmelse, tycker man att den är självklar. Man har så levat sig in i detta, men tyvärr är det nog så att de formuleringar som man tycker är solklara hos den egna parten är oklara hos den andra. Och hur tolkar man utanför debatten detta, att militären skall vara absolut tyst, att den inte vidtar några åtgärder för att få bukt med saker som fått en snedvriden tolkning?

Ja, vi har nyligen fått ett exempel på detta när överbefälhavaren skickade ut sin ÖB 62-utredning på remiss. Då opponerade sig fru Inga Thorsson på det bestämdaste. Hon ansåg det vara ett obehörigt intrång i den militära upplysningsverksamheten. Försvarsministern var av annan åsikt, men jag tror att det

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att deltaga i viss upplysningsverksamhet

vore fel att beskylla fru Inga Thorsson för att inte kunna läsa paragrafer. Hon tolkade saken på sitt sätt, och det är inte så underligt att vi kommer fram till olika uppfattningar ibland.

I kärnvapenfrågan är det en annan sak. Den 3 oktober 1961 kunde man i Svenska Dagbladet läsa några ord av Tore Zetterholm: Försvarets målsmän har numera frångått sina anspråk på atomvapen: de är ju tysta. Och ändå är detta en av våra viktigaste försvarsfrågor, där alltså allmänheten genom att militären av försvarsministern tillhållits vara tysta får den fullkomligt felaktiga uppfattningen att allt är bra. Detta är ju i högsta grad en partiskiljande fråga, men försvarsministern tycker tydligen att allt är bra.

Jag kan nämna ett annat exempel. Kommunistera hade förra året en partimotion, enligt vilken de önskade avskaffa försvaret i dess nuvarande utformning och övergå till ett s. k. neutralitetsförsvär, närmast ett så kallat partisanförsvär. Jag förmodar att det är en motion med samma innehåll, som återkommer i år, ehuru jag inte har läst den i tryckt skick ännu. Man kan ha vilken uppfattning som helst i själva sakfrågan. Man kan säga att det inte är någon partiskiljande fråga utan att det bara är en handfull kommunister, som står bakom detta förslag, medan alla vi andra är emot det. Men man kan inte komma ifrån att det här ändå rör sig om en partipräglad meningsskiljaktighet, för kommunisterna är ett parti de också. På en plats, där kommunisterna varit särskilt livaktiga, vill man ordna ett upplysningsmöte i försvarsfrågan och vänder sig till militären för att få en föredragshållare. »Nej, vi vågar inte säga något», förklarar militären. Och enligt försvarsministern är allt bra!

I den bok, som publicerats med anledning av general Swedlunds avgång ur tjänsten, skriver general Göransson att just när den politiska debatten är som

livligast och då de partipräglade meningarna bryts, då är önskemålen från civilt håll om militära bidrag till åhörarnas upplysning starkast. Men det är också då yttranden, som kan tydas som polemik och inblandning, måste undvikas. Därför blir det ingenting sagt.

Nu säger försvarsministern, att om militärerna har något att säga, får de ge sig in i den politiska debatten som privatpersoner. Ja, jag tolkade givetvis inte munkorgsparagrafen så orimligt, att den skulle avse att förbjuda även den saken. Men varför tvinga in militärerna i de politiska partierna? Det är inte alla som vill engagera sig politiskt. Det är inte heller alla organisationer, som nu vill ha en sakkunnig militär talare som på samma gång är politiskt engagerad.

Hur har det hittills varit? Det förefaller som om någon liten missuppfattning föreligger från försvarsministerns sida om hur det har gått till på det lokala planet. Låt oss som exempel ta husmodersföreningen på en ort, vilken vill ha en klagörande orientering om vad atomfrågan innebär. En representant för föreningen ringer då exempelvis till förbandschefen i orten och ber att få en talare som kan lämna upplysning i kärnvapenfrågan. Chefen kallar till sig en av sina officerare och säger: »Du Lundström, som brukar kunna tala trevligt, offra din onsdagskväll och klagör vår inställning för tanterna.» Nu måste svaret till föreningen bli: »Nej, tyvärr, vi kan inte säga något ty det är partipräglade meningssyttringar.» Att föredraget skulle hållas efter tjänstens slut en onsdagskväll spelar ingen roll; krigsmakten slår inte igen butiken klockan 17, utan där är det tjänsteutövning dygnet runt. Det är just detta som general Swedlund påpekar i sina avskedsord till krigsmakten, när han säger: »Vårt folks insikter om vad försvaret är och bör vara, dess kunskap om vad krig innebär och de krav, detta kan komma att ställa på

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att deltaga i viss upplysningsverksamhet

medborgarna, är i hög grad beroende av den upplysning — den lugna och sakliga upplysning — som ges och oavlätligen måste ges av våra officerare. Om denna självklara plikt får det icke råda någon tvekan. Och nu krävs mer än någonsin sådan upplysning.»

Man är numera — inte minst i den här församlingen — mån om att krigsmaktens personal inte skall ha någon särställning i samhället. Själv delar jag inte den uppfattningen, eftersom tjänstgöringsförhållandena är så speciella, att de motiverar både särskilda skyldigheter och särskilda rättigheter. Men när man nu inte vill vara med därom, skall man väl vara konsekvent. Jag kan inte förstå, varför krigsmaktens personal som den enda av alla yrkeskategorier skall vara hänvisad till tredje man som ombud för sina åsikter. Allmänheten vill heller inte få sin upplysning i försvarsfrågan från tredje man utan vill få den direkt från sakkunskapen.

Jag vet inte om försvarsministern läser en tidning som heter Stockholms-Tidningen. Gör han det så finner han, att den brukar innehålla en ruta med rubriken »Ett ord på vägen». Förra året skulle han där ha kunnat läsa detta, som skrivits av Alf Ahlberg: »Polemik och fri kritik hör till de mest oimstliga elementen i ett demokratiskt samhällsliv. Det är rätten till fri kritik, även mot de styrande, även mot gängse och vedertagna ordningar och åsikter, som utgör själva demokratins livsluft.»

Det är detta, som också general Göransson återkommer till i sin skrift, där han påpekar att den militära upplysningsverksamheten om försvaret måste ha en motsvarighet på den politiska sidan. Det är viktigt att propaganda och kampanjer om statsmakternas försvarspolitik bemöts av politiker, som står bakom motiveringar och beslut i försvarsfrågan. Han skriver vidare, att det är en oerhört svår balansgång men att man måste hävda denna rättighet för

den militära personalen att både i den inåtriktade och utåtriktade verksamheten framlägga sina personliga åsikter och att inte bara meningarna »uppifrån» får göra sig hörda.

Herr talman! Det är denna demokratiens livsluft, som Alf Ahlberg talade om, som krigsmakten känner sig berövad genom den olyckliga utformning, som de två sista meningarna i bestämmelserna rörande krigsmaktens upplysningsverksamhet har fått.

Jag kan bara beklaga att försvarsministern inte genom att ändra dem vill undanröja de anledningar till missförstånd som de medför. De har ju — fullt befogat — givit upphov till den benämning som försvarsministern tycker så hjärtligt illa om.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Herr Wachtmeister fortsätter med att försöka missförstå denna bestämmelse, och han gör det i ordalag, som jag i varje fall inte hört någon aktiv officer använda. Vad är det denna paragraf avser? Den avser uteslutande den upplysningsverksamhet som bedrivs under tjänsten. Om husmodersföreningar, fackföreningar eller politiska organisationer begär att en officer eller någon annan, som är anställd vid krigsmakten, skall hålla föredrag utom tjänsten, står det vederbörande fritt att säga vad han behagar. Det är icke sådana föredrag som avses, utan vad som här avses är den inåtriktade informationstjänsten, de upplysningsföredrag som hålls inför värnpliktiga i ett kompani som kommenderats att lyssna till föredrag i något militärt ämne. Det är detta jag menar, då jag säger att det är föga lämpligt att bedriva polemik i frågor, där statsmakterna inte har fattat beslut — t. ex. kärnvapenfrågan, om vilken debatter pågår mellan partierna. De värnpliktiga som kommenderas att lyssna till dessa föredrag kan

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att delta i viss upplysningsverksamhet

nämligen inte i någon större utsträckning ta upp diskussion med vederbörande, utan de får lyssna och möjligen ställa frågor. Jag tror att de allra flesta officerarna i landet är eniga om att det är mycket olämpligt att vid sådana tillfällen försöka att föra fram personliga meningar i polemisk form mot politiska partier eller mot statsmakterna. Det skall vara objektiv, saklig och lugn upplysning, ingenting annat.

Den utåtriktade propagandan bekostas av statsmedel genom att riksdagen ställer anslag till de militära stabernas och förvaltningarnas förfogande. Varje gång något föredrag i denna upplysningsverksamhet har innehållit ett uttryck som har verkat polemiskt, har det höjts ett ramaskri både i pressen och här i riksdagen — allmänheten, tidningarna och riksdagsmännen är mycket vaksamma härvidlag. Det är givetvis lämpligast om denna av statsmedel bekostade upplysningsverksamhet bedrivs så objektivt som möjligt.

Jag vill erinra om att denna av statsmedel bekostade upplysningsverksamhet om vårt försvar är mycket omfattande; den pågår ständigt, och den är objektiv. Det riktas inte heller klander mot den från pressen eller allmänheten. Verksamheten har inte minskat i omfång, herr Wachtmeister, den har tvärtom ökat. De bestämmelser som varit i kraft ett år har inte utgjort något som helst hinder för upplysningsverksamheten. Om någon verkligen känt sig förhindrad att delta i upplysningsverksamheten efter bestämmelsernas tillkomst, föreställer jag mig att vederbörande inte har haft för avsikt att delta på det objektiva plan som vi önskar.

Herr Wachtmeister säger bl. a. att »vi vågar inte delta i upplysningsverksamheten sedan dessa bestämmelser tillkommit». Jag har aldrig hört någon officer yttra att han inte kan delta i upplysningsverksamheten. Tvärtom, åtskilliga officerare deltar i den pågående

upplysningsverksamheten. »Vi har tillhållits tystnad», säger herr Wachtmeister. Av vem? Ingen har tillhållits tystnad, utan alla har tillhållits att delta i upplysningsverksamheten, men att lämna objektiv, neutral, sansad och måttfull information.

Av de tre paragrafer som jag läste upp framgår tydligt, hur vidsträckt området är för den upplysningsverksamhet, som försvarets folk skall bedriva under tjänsteutövning, som jag har kallat det här. Herr Wachtmeister åberopar vad dr Birger Steckzén har sagt och skrivit. Denne kan inte delta i debatten här, och därför skall jag ej ta upp vad han har sagt och skrivit. Jag beklagar bara att han har missuppfattat vad jag avser. Steckzén har just åberopat uttrycket polemik, och det uttrycket har herr Wachtmeister också tagit upp. Vad innebär ordet polemik? Eftersom den frågan fanns i herr Wachtmeisters interpellation, slog jag upp ordet i våra lexikon. Det framgår klart att med det menas en meningsstrid — som det står i ett lexikon. Polemisk innebär stridslysten, anfallande o. s. v. Det görs ett otal försök att finna fina förklaringar till vad ordet innebär.

Vi hade en debatt i denna fråga i december 1959 här i kammaren. Herr Wachtmeister utgick från att det var denna diskussion som ledde fram till att dessa bestämmelser i tjänstgöringsreglementet för krigsmakten kom till. Detta är riktigt, men det hade ett förspel. Överbefälhavaren begärde efter denna debatt i riksdagen klara bestämmelser för upplysningsverksamheten. Några bestämmelser fanns inte, vilket jag meddelade under denna kammardebatt. Eftersom överbefälhavaren begärde klara bestämmelser, ansåg jag mig efter denna diskussion skyldig att utfärda sådana. Även om det har varit mycket svårt, har det dock i fråga om de stora principerna, i fråga om vad upplysningsverksamheten på detta om-

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att deltaga i viss upplysningsverksamhet

råde skall vara begränsad till, rätt en ganska allmän enighet. Därför kan jag med lugnt samvete vidhålla, att dessa paragrafer inte lägger några som helst hinder i vägen för upplysningsverksamheten. Tvärtom har de medfört att man har tänkt över verksamheten på ett enligt min mening riktigt sätt. Den upplysningsverksamhet som bedrivs vid förbanden nu har inte heller, som den tidigare, föranlett kritik, och så inte heller den utåtriktade upplysningsverksamheten. Den omhuldats med intresse och tas också emot av allmänheten.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Försvarsministern nämnde i sitt svar ordet »totalförsvar». Jag vill anknyta till det ett litet tag. Krigsmakten skall ju engageras i militära uppgifter om ett militärt företag riktas mot vårt land. Men den har en dubbel uppgift. Vi har ju inte bara att räkna med militära krig utan även med psykologiska eller ideologiska krig, hur man nu vill kalla dem. Det borde inte vara någon hemlighet för någon i denna kammare att vi nu befinner oss i ett sådant.

Jag hörde emellertid häromdagen ett anförande av en ledande person anställd just inom informationsverksamheten. Han förklarade ganska kategoriskt, att såvitt han begrep funnes det ingen makt som på det ideologiska planet hade några onda avsikter beträffande speciellt Sverige. Att han sade detta oroade mig i mycket hög grad.

Vad jag gärna skulle vilja höra från statsrådet är att det inte går att vara neutral i en upplysningsverksamhet syftande till att ge militärer av olika grader klarhet i dessa nya förhållanden, där de får helt andra uppgifter och där det ställs helt andra krav på dem än under rent militära företag. Även den formen av upplysningsverksamhet kan vara föremål för olika meningar, t. ex. mellan fienden och oss.

Men i ett sådant läge, då en diktatorisk ideologi har sin uppmärksamhet riktad mot oss och oavbrutet arbetar på att småningom med olika medel, som statsrådet säkert genom sina olika organ hör talas om praktiskt taget varje dag, försöka få oss dithän att ett övertagande skall bli möjligt, i ett sådant läge måste man ta ställning. Skall man vara så geléaktig att man säger att det är likgiltigt om vi får diktatur eller om vi får behålla vår demokrati? Då har det gått oroande långt. Jag spetsar till mina ord nu; jag tror inte ett ögonblick att försvarsministern skulle stå på den ståndpunkten att detta vore likgiltigt.

Det vore ytterligt välgörande och nyttigt också för militären om den finge klart besked om att på denna punkt får och måste ges en ordentlig upplysning. Det fattas kunskap på detta område, f. ö. inte bara bland militärer utan också bland folk på andra områden. Detta är en av de allra väsentligaste frågor som över huvud taget kan komma upp; det är därför mycket viktigt att härvidlag veta precis var man står.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Jag beklagar att försvarsministern och jag skall missuppfatta varandra på detta sätt. Jag vet inte om jag talar för lågt eller vad det är som gör att försvarsministern inte uppfattar vad jag säger. Jag sade att vi är fullständigt överens när det gäller propagandan inför trupp. En bestämmelse därom fanns i tjänstgöringsreglementet, TJR.

Jo, herr försvarsminister. Jag hade på min tid 10 i betyg, och jag minns att i det gamla reglementet, TJR, står det att frågor av politisk art inte får avhandlas inför trupp. Den bestämmelsen behövde inte ändras. På den punkten är vi fullkomligt överens. Det behöver vi inte ta upp tiden med att diskutera.

Svar på interpellation ang. möjligheterna för krigsmaktens personal att deltaga i viss upplysningsverksamhet

Vad det här gäller är frågan om vad man får göra utom tjänsten, och det är i det avseendet man har missuppfattat bestämmelsen. Det kan inte hjälpas, herr försvarsminister, att det är så; det tjänar ingenting till att ruska på huvudet. Jag har talat med folk på högsta ort, fränsett chefen för försvarsstaben. De är av den uppfattningen. Jag har även resonerat med förbandschefer. Den allmänna uppfattningen är att man inte kan ge sig in i debatter i frågan, därför att det kan missuppfattas.

Vad är tjänsten i övrigt? När är tjänstetiden slut? Inte är det kl. 17.00. Den officer som skickas ut på kvällen uppfattar det som tjänsteuppdrag, och chefen gör det också. Det står ingensans att man skall sluta kl. 17.00. Vi har obekvämlig arbetstid inom det militära, och det får vi finna oss i. Låt oss därför få en bestämmelse som klargör detta. Då är den saken ur världen.

Vi grälar här om en bestämmelse som jag missuppfattar och som alla andra eller åtminstone det stora flertalet missuppfattar. Jag tycker det är tråkigt att försvarsministern inte vill inse att detta kan missuppfattas, när det nu är ett faktum att så har skett.

Försvarsministern frågade: När har militären ålagts tystnad och i så fall av vem? Jag nämnde det i mitt första anförande, nämligen att just kärnvapenfrågan är ett klart exempel på detta. Det har visserligen inte med tjänsteutövning att göra, men man aktar sig noga för att säga någonting, när försvarsministern så bestämt sagt ifrån i reglementet, att man inte vill ha diskussion i frågor där partiskiljande åsikter föreligger. Då aktar man sig för att prata för mycket om detta, även om man framlägger krigsmaktens syn. Försvarsministern får förlåta den militär som säger sig att om man är för envis och obekvämlig och pratar om partiskiljande saker, så vet man inte hur det går med ens befordran. Det är inte mer än

mänskligt. Även om försvarsministern inte haft för avsikt att ålägga dem tystnad, är det tyvärr så, att följden har blivit denna. Om det har med tjänstgöringstiden att göra eller inte spelar i denna fråga, tycker jag, ganska liten roll. Jag misstänkliggör inte alls den militära upplysningsverksamheten, men möjligheten att delta får inte förminskas utan bör tvärtom ökas. Det är därför jag beklagar att försvarsministern i min interpellation endast ser ett illasinnat angrepp och kritik, när avsikten med den endast har varit att få bukt med detta missförstånd.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! När herr Wachtmeister säger att han förstår mig, så kanske han vill hjälpa till att förklara att bestämmelserna gäller uteslutande för tjänsten. Det är ett reglemente som gäller bara under tjänsteutövning. Det är alldeles klart utsagt. Vad som gäller utanför tjänsten behandlas inte där. Och självfallet kan vi inte hindra — det finns heller ingen som helst anledning till det — att någon inom krigsmakten framför sin personliga mening i kärnvapenfrågan vid möten eller andra sammankomster ute i landet. Men det får inte ske under tjänsteutövning i den polemiska form som jag här har påtalat.

Att militära myndigheter inte är förhindrade att framföra sina åsikter t. ex. i kärnvapenfrågan framgår ju av den ÖB-plan 62 som är tryckt och distribuerad i en stor upplaga. Det är ett exempel på hur ÖB kan framföra sin bestämda mening i en huvudfråga. Det finns ingenting som hindrar att så sker. Och på samma sätt har varje annan försvarsmyndighet möjlighet att bringa sina åsikter till offentligheten.

Men vad vi har velat undvika är det som enligt min åsikt menligt påverkar försvarslust och försvarsvilja, nämligen

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

att man i en av det allmänna betalad upplysningsverksamhet framför kritik mot politiska partier och regeringen. Där tycker jag att gränsen går. Och jag är mycket glad över pressens starka uppslutning kring dessa riktlinjer. Såvitt jag förstått har också officerarna slutit upp där, även om en och annan anser att man kunde ha funnit bättre formuleringar. Själva andemeningen i bestämmelserna tycks det dock inte råda så delade meningar om. Och när herr Wachtmeister erinrar sig att samma sak, uttryckt med andra ord, också har stått i det gamla tjänstgöringsreglementet, så är det ju inte något nytt.

Herr WACHTMEISTER (h):

Herr talman! Nej, det är ingenting nytt, det är sant. Men här gäller det att behandla frågor inför trupp!

Vad beträffar ÖB-plan 62 var den just en sådan sak som jag nämnde som exempel på att dessa ting kan missuppfattas. Försvarsministern politiskt närstående har ju också missuppfattat och sagt att det var alldeles galeit att skicka ut densamma. Då svarade försvarsministern mycket bra och hävdade att det var riktigt. Detta visar att det kan uppstå delade meningar.

Vad jag velat komma till är ett svar på frågan var gränsen går mellan fritid och tjänsteuppdrag. Det är inte så enkelt att definiera den saken.

Sedan säger försvarsministern att jag kanske kan hjälpa till att klarlägga vad som menas i det fallet, men människor i allmänhet tror nog mycket litet på vad en enskild riksdagsman säger i sådana stycken. Det är inte hans uppgift att klarlägga vad som menas i reglementet. Det skall vara skrivet så att det inte missuppfattas. Jag förstår så väl att försvarsministern inte missuppfattar reglementet och att han tycker att allt är fullständigt klart. Han eller hans närmaste underlydande har ju själva formulerat det. Men faktum är att reglementet missuppfattas, och det var det

jag hoppades att vi skulle kunna råda bot på.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Med anledning av vad som här sagts vill jag ställa frågan: Är det alltså tillåtet för en aktiv officer, som t. ex. är kommenderad till en konferens i Folk och försvars regi, att under konferensen framföra sin personliga uppfattning om nödvändigheten av kärnvapen?

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! På den frågan vill jag svara ett obetingat ja. På sådana konferenser, där människor med olika uppfattningar kommer tillsammans, förekommer ju diskussioner, och det är klart att man då vill höra vad vederbörande militära experter har för uppfattning — alltså även vederbörandes personliga uppfattning. Men där påverkar man inte, utan man hjälper till att få frågorna belysta på ett riktigt sätt.

Sedan vill jag säga till herr Wachtmeister, att eftersom uttrycket fritid och vad det innebär också behandlas i tjänstereglementet, så måste det finnas en skillnad på »tjänst» och »fritid».

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Enskog frågat om jag vill lämna en redogörelse för det aktuella läget beträffande produktions- och avsättningssvårigheterna och beträffande personalsituationen vid Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg samt för eventuellt föreliggande planer be-

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

träffande samma anläggningars framtid.

Med anledning av interpellationen får jag anföra följande.

Aktiebolaget Statsgruvor har i sin gruvrörelse i Norberg nyligen övergått från produktion av styckemalm till produktion av slig. Beslutet rörande denna omläggning anmäldes i 1959 års statsverksproposition. Sligen framställs i ett anrikningsverk, som togs i bruk för ungefär ett år sedan och som är inrättat för s. k. flotation av malmen. I årets statsverksproposition omnämnde jag, såsom herr Enskog framhåller i motiveringen till sin interpellation, att vissa problem av svårbemästrad teknisk natur uppkommit för den i Norberg producerade järnsligen. Jag kan nu meddela, att bolaget beslutat ställa om anrikningsverket i Norberg för drift tills vidare enligt ett annat tekniskt förfarande än det som först prövades. Omställningen har delvis redan skett och kommer att slutföras under den närmaste tiden. De produktionsresultat, som uppnåtts, sedan anrikningstekniken lagts om, är i och för sig tillfredsställande. Produktionsvolymen blir emellertid lägre och den sysselsatta arbetsstyrkan mindre än om det ursprungligen avsedda förfarandet tillämpats.

Orsaken till de svårigheter, som under den senaste tiden gjort sig gällande är emellertid främst att söka i marknadsförhållandena, som resulterat i stigande avsättningssvårigheter och betydande prisfall. Det har visat sig svårt för bolaget att i detta läge introducera Norbergssligen på marknaden. Någon nämnvärd försäljning av denna slig har inte hittills kommit till stånd, och den producerade sligen läggs tills vidare på lager. Detta innebär en finansiell belastning på bolaget. Härtill kommer, att produktionens lönsamhet vid de priser, som för närvarande kan uppnås, är svag. Med hänsyn till här nämnda omständigheter har bolaget ansett nödvändigt att inskränka driften

vid Norbergsgruvan under 1962. Antalet arbetare vid denna gruva var i mitten av januari 96. Den planerade driftinskränkningen innebär, att arbetskraftsbehovet minskas till 68, d. v. s. med 28 man. Varsel om permittering lämnades den 18 januari. Sedan dess har 5 man lämnat sin tjänst hos företaget. Av de återstående 23 arbetarna är 13 permitterade från den 18 februari och 10 från den 24 mars. Självfallet har åtgärder utan dröjsmål vidtagits för att skaffa nya anställningar åt de permitterade. Av nu föreliggande uppgifter att döma kan sannolikt den personal, som lämnar sitt arbete hos bolaget i februari, omplaceras omedelbart, och arbetsmarknadsmyndigheterna fortsätter arbetet med att ordna ny sysselsättning för återstoden.

Driften vid Norbergsgruvan kommer tills vidare att fortgå med den personalstyrka jag nyss angivit. Någon ytterligare inskränkning av driften är inte f. n. planerad. Jag kan med hänsyn till rådande ovisshet om marknadsutvecklingen för järnslig och om avsättningsmöjligheterna speciellt för Norbergssligen inte för dagen bedöma betingelserna för den fortsatta driften på längre sikt. Skulle ytterligare inskränkning av driften framdeles aktualiseras, är det en självklar förutsättning att åtgärderna förbereds omsorgsfullt och i nära samverkan med arbetsmarknadsmyndigheterna, så att risken för arbetslöshet och andra sociala olägenheter så långt möjligt elimineras.

Härmed har jag, herr talman, besvarat de av interpellanten ställda frågorna.

Vidare anförde:

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för svaret på min interpellation och jag noterar med tillfredsställelse att svaret kom snabbt

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

och att något försök till skönmålning inte gjordes.

Det är beklagligt att AB Statsgruvor i Norberg kommit i det läget, att man sedan ca 18 miljoner kr. investerats i anläggningarna, kommit underfund med att den s. k. flotationsmetoden för anrikning av malmen inte lämnar en järnslig, som vinner avsättning annat än under en högkonjunktur för järn- och stålverk — en högkonjunktur som vi inte har för närvarande. Flotationsmetoden har tidigare provats i mindre skala vid andra anrikningsverk, men man har inte lyckats sintra den järnslig man då erhållit i de vanliga sintningsverken. Man har därför ej vågat bygga stora sådana anrikningsanläggningar, utan man har stannat för anrikningsverk med skakbord. Jag förmodar att det är en omställning till denna metod man nu håller på med i Norberg.

Det är förvånande att man inte tidigare vidtagit några åtgärder för att rätta till den felbedömning man gjort och som medfört att lagret av slig ökat så att det nu uppgår till flera miljoner kronors värde. Huruvida det är något reellt värde återstår dock att se.

Under flera års tid har det talats om att driften vid gruvorna skulle utökas. Sålunda begärde AB Statsgruvor år 1957 att Norbergs kommun skulle ordna ca 130 lägenheter fram till första halvåret 1960, då arbetsstyrkan skulle ökas med 150 man utöver de 140, som då var anställda.

Så sent som den 24 juli 1959 angavs behovet till 120 à 130 lägenheter, och de borde vara färdiga i slutet av år 1960. Utvecklingen blev en helt annan än den planerade, vilket framgår av det svar som statsrådet nyss lämnade. I detta angavs antalet arbetare till 96 i januari 1962, och antalet skall minska till 68 under februari och fram till den 24 mars.

Jag finner det anmärkningsvärt, herr talman, att 13 av de permitterade — statsrådet använde faktiskt detta ord,

men jag anser att avskedade är rätta ordet i detta fall, då det inte ställs i utsikt att de någon gång kan få återgå till sitt gamla arbete — fått en uppsägningstid av endast en månad.

Mellan arbetsmarknadsstyrelsen och det privata näringslivet existerar en varselöverenskommelse som förutsätter minst två månaders varsel i dylika fall. Även om det enligt svaret är sannolikt att de som avskedats till den 18 februari omplaceras omedelbart, är det förvånande att ett statsägt företag behandlar sin personal på detta sätt. Det minsta man kan begära är väl att minimikravet i den överenskommelse med det privata näringslivet som jag nyss omnämnde tillämpas.

I slutet av interpellationssvaret anför herr statsrådet som svar på min andra fråga angående eventuella planer beträffande anläggningarnas framtid, att driften tills vidare kommer att fortgå med den inskränkta personalstyrkan och att någon ytterligare inskränkning av driften för närvarande inte är planerad men att det för dagen inte går att bedöma betingelserna för den fortsatta driften på längre sikt. »Skulle ytterligare inskränkning av driften» — och här citerar jag ordagrant, herr talman — »framdeles aktualiseras, är det en självklar förutsättning att åtgärderna förbereds omsorgsfullt och i nära samverkan med arbetsmarknadsmyndigheterna, så att risken för arbetslöshet och andra sociala olägenheter så långt möjligt elimineras.»

Av det citerade drar jag den slutsatsen att herr statsrådet delar min uppfattning om det olämpliga i den korta uppsägningstid som nu tillämpats. Jag drar också den slutsatsen att herr statsrådet anser att om det ej går att på längre sikt få anläggningarna räntabla, kommer ytterligare inskränkningar eller eventuell nedläggning att vidtagas. Rent allmänt måste detta vara en riktig princip. Man kan dock fråga sig, varför det inte skulle vara möjligt att driva

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

just dessa gruvor när det finns flera andra gruvor i trakten med i stort sett samma relativt järnfattiga malm där man inte har behövt vidtaga några personalinskränkningar av detta slag.

Härmed vill jag återigen tacka för svaret.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Den som under de senaste åren bokstavligen talat har sett AB Statsgruvors anläggningar i Norberg växa i höjden mottog med mycket stor förvåning meddelande om de permitteringar som skulle ske. Jag vill instämma med interpellanten när det gäller uppsägningstiden och bostadsfrågan och uttala den uppfattningen, att det faktiskt verkar som om bolagsledningen skulle ha blivit lika överraskad, eftersom — såsom tidigare sagts från denna talarstol — uppsägningstiden var ytterst kort. Man har icke iakttagit vad som rekommenderas av arbetsmarknadsstyrelsen i sådana fall.

Om bostadsfrågan skall jag säga några ord utöver vad herr Enskog nyss anförde. Så sent som i höstas diskuterade man bostadsbyggandet med kommunen och framförde till att börja med önskemål om 30 lägenheter. Man minskade sedan antalet till 10 och sade att de övriga 20 skulle ordnas genom ett bostadsföretag som skulle komma i gång senare. Som tur är startade inte detta företag någon verksamhet under hösten. Nu vill man ju avyttra en del av de lägenheter som kommunen tidigare har medverkat till att skaffa åt AB Statsgruvor i Norberg.

Det är klart att kommunalmännen i Norberg i denna situation känner en viss oro, och det gör även — vägar jag påstå — många i detta hus, alldenstund AB Statsgruvor är ett statligt företag. Att vi har anledning att hysa vissa bekymmer för framtiden framgår också av handelsministerns interpellations-svar.

Åtminstone i Norberg gäller oron i första hand kanske inte enbart de 26, även om man där undrar hur man skall klara detta problem. Den största oron gäller hur framtiden skall te sig, och det kan jag förstå. Slutklämmen i interpellationssvaret ger faktiskt inte så stora förhoppningar som man kanske har haft anledning att vänta sig.

Beträffande framtiden finns det anledning att ställa vissa frågor. För det första: Kommer AB Statsgruvor i Norberg att kunna hävda sig i konkurrensen med sin relativt låga kvalitet på malmen? Finns det möjligheter att genom ett annat tekniskt förfarande få fram en bättre och mera säljbar vara?

För det andra tror jag att det också föreligger viss anledning att ställa frågan: Har AB Statsgruvor de organisatoriska och ekonomiska resurserna för att göra de rationaliseringar och omändringar som kan vara nödvändiga för att företaget skall hävda sig i framtiden?

Det behöver inte dras några paralleller med andra företag som vi nyligen haft tillfälle att diskutera här i kammaren, men osökt kommer namnet Kvarntorp i tankarna, utan att man därför behöver göra sig skyldig till någon svartmålning.

Kan man tänka sig att svårigheterna i viss mån beror på att AB Statsgruvor har en relativt ensidig avsättning, nämligen enbart på export? Vilka möjligheter finns här att genom samarbete eller på andra vägar få en inhemsk avsättning för produkterna och eventuellt en annan form av produktion från AB Statsgruvor i Norberg?

Den oro som uppstått har alltså tagit sig uttryck i dessa funderingar om vad som kan göras för framtiden. Jag vill emellertid inte här framföra dem i form av några direkta frågor till handelsministern, utan jag vill bara ge uttryck för en förhoppning om att han även i detta fall skall använda sitt kunnande och sin energi för att ta de ini-

Svar på interpellation ang. Aktiebolaget Statsgruvors anläggningar i Norberg

tiativ och göra de ingripanden som är nödvändiga, om AB Statsgruvor i Norberg skall klara sig och om man i fortsättningen skall liksom tidigare kunna se med optimism på framtiden och inte såsom nu behöva hysa en viss pessimism.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Både interpellanten och herr Hammarberg har ansett det anmärkningsvärt att inte reguljära varsel-tider iakttagits vid den permittering som ägt rum av vissa anställda vid AB Statsgruvors anläggningar i Norberg. Även jag har ju redan i interpellations-svaret givit uttryck åt den uppfattning-en att de statliga företagen bör iaktta samma varsel-tider som man från arbetsmarknadsmyndigheternas sida är angelägen om att enskilda företag skall iaktta, och jag förutsätter att så kommer att ske i fortsättningen. Jag vill emeller-tid framhålla att i det här aktuella fal-let har inte kunnat anges några större olägenheter av de kortare varsel-tiderna. Läget för dagen är att av de 23 återstå-ende permitterade arbetarna har 8 fått nya anställningar, medan 3 godtagit er-bjudande om omskolning. Av resterande 12 arbetare har 9 enligt uppgift fått sig anvisade nya arbetstillfällen men i varje fall inte hittills accepterat dessa erbjudanden.

Det finns således, såsom jag sagt i interpellationssvaret, gott hopp om att det inte i detta avseende skall uppkomma några svårigheter.

Vad framtiden beträffar är den naturligtvis svår att bedöma, i all synnerhet i nuvarande läge. Jag vill bara understryka att den nya metod för slig-framställning som prövats vid AB Stats-gruvor i Norberg kanske inte visar sig ge det resultat som man väntat. Men detta har inte varit huvudanledningen till de nuvarande besvärligheterna och de likviditetsbekymmer som AB Stats-gruvor på grund av lagerökningen kan

komma att ställas inför. Det avgörande har varit svårigheterna att med nuva-rande marknadsförhållanden avyttra den produkt som framställts med den alternativa, därefter tillämpade skak-bordsmetoden.

Nu är väl ännu inte sista ordet sagt beträffande möjligheterna att med flotationsmetoden få fram en säljbar produkt. Bolaget har också fått klara direk-tiv att göra alla tänkbara ansträngning-ar för att förbättra denna metod, så att en fullt acceptabel produkt skall kunna tillhandahållas på marknaden.

Slutligen vill jag framhålla att det inte är riktigt att Norbergs-malmen bara säljs på export. Det finns också inom landet vissa avnämare som har intresse för den slig som framställs vid Nor-bergsgruvorna.

Herr **ENSKOG** (fp):

Herr talman! Framställning av järn-slig med flotationsmetoden har tidigare prövats bl. a. av AB Norbergs gruvför-valtning. Man har där investerat cirka en miljon kronor i en anläggning och under en längre tid gjort försök med en sådan framställning, men det har varit omöjligt att producera en godtagbar järnslig. Metoden är utmärkt i det hän-seendet att det blir mera järn kvar i sligen än med skakbordsmetoden, men metoden förutsätter även användandet av en viss olja, och det har åtminstone hittills visat sig omöjligt att i tillräck-ligt stor utsträckning få bort denna olja ur sligen för att produkten skall kunna sintras i vanliga sintringsverk. Detta är huvudanledningen till att Norbergs gruvförvaltning inte fortsatte med me-toden. Vid Håksbergs gruvor har också samma metod prövats av AB Statsgruvor, men där har man till en viss del blandat upp den slig som framställts enligt skakbordsmetoden med slig som pro-duceras med flotationsmetoden. Inte ens denna slig har visat sig fullt god-tagbar för köparna.

Det var alltså ett ganska osäkert pro-

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

jekt som AB Statsgruvor gav sig in på, när man i så stor skala satsade på flotationsmetoden. Den malm som används som råvara är ungefär densamma i de gruvor som ägs av Norbergs gruvförvaltning och AB Statsgruvor. Det är alltså den metod som man har använt man har misslyckats med. Jag tycker det är förvånansvärt att man satsat i så stor skala innan man varit säker på att metoden skulle lyckas.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill inte låta herr Enskogs senaste påpekande stå alldes oemotsagt och ge ett intryck av att här gjorts ett betydande misstag.

I själva verket förhåller det sig så, att de tekniska experterna ansett det möjligt att lösa problemet att eliminera oljan från den slig som framställs enligt flotationsmetoden. Man har kunnat göra det i laboratoriemässig skala, men det återstår tydligen ytterligare åtgärder för att man skall kunna göra det i större skala och få en ekonomisk drift.

Jag kan emellertid tillägga, herr talman, att ett flertal svenska järnverk har förklarat sig i och för sig utomordentligt intresserade av denna produkt och t. o. m. antytt ett intresse för att hjälpa till med att finna en lösning på det här föreliggande problemet. Ett samarbete mellan Statsgruvor och något järnverk är kanske inte uteslutet. Därför är jag inte för dagen beredd att bedöma framtiden för Norbergs gruvor fullt så pessimistiskt som herr Enskog gjort.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Berglund har i en interpellation bett mig redogöra för hur den danska åtgärden med importavgifter på skor kunnat vidtagas inom EFTA-avtalets ram och accepteras av våra svenska förhandlare. Han har vidare frågat mig om vid förhandlingarna om anslutning till EEC skoindustriens situation och ogynnsamma utgångsläge bättre uppmärksammas genom att en rikt-punkt för förhandlingarna blir största möjliga jämställdhet mellan den svenska skotullen och de övriga EEC-ländernas skotullar.

Med anledning av interpellationen vill jag meddela följande.

I Danmark gäller en särskild omsättningsskatt om 15 procent för bl. a. vissa textilvaror. Vid införsel till Danmark uttages för en rad varor, vilka i och för sig icke är belagda med omsättningsskatt men där vid tillverkningen i allmänhet används material som är avgiftspliktigt, en kompensationsavgift. Denna kompensationsavgift uppbäres för att jämställa de införda varorna med de inom landet tillverkade, eftersom dessa belastas med omsättnings-skatt för ingående material. Kompensationsavgiften har fram till den 1 januari 1962 utgjort 10 procent för madrasser, kuddar, täcken o. d. samt för möbler i förening med textilvara och 5 procent för skor och barnvagnar.

Från svensk sida har vid ett flertal tillfällen påtalats att kompensationsavgiften i vissa fall varit så utformad att avgiftsbelastningen blivit större för importerade varor än för de i Danmark framställda varorna. Därvid har hänvisats till bestämmelserna i artikel 6 i EFTA-konventionen, som stadgar att interna skatter eller avgifter inte får vara så utformade att därigenom beredes skydd åt inhemsk produktion. Avgiftsbestämmelser som strider mot detta

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

stadgande skulle vara avskaffade senast den 1 januari 1962.

De danska bestämmelserna ang. kompensationsavgift har — efter beslut av danska folketinget — ändrats fr. o. m. den 1 januari 1962. Ändringarna innebär dels att avgifter icke längre skall utgå för varor som icke alls innehåller avgiftspliktigt material, dels att avgiftssatserna nedsättes för övriga varor. Syftet med ändringarna har varit att avskaffa de diskriminerande verkningarna av avgiften och alltså uppfylla förpliktelserna enligt artikel 6 i EFTA-konventionen. Som exempel kan nämnas att den nya avgiftssatsen för möbler med textilöverdrag uppgår till 4 procent. För skor med överdel av textilmaterial och sula av gummi eller filt utgör avgiften 4 procent och för andra skor 2 procent.

Av det sagda framgår att det icke varit tal om ett svenskt accepterande av den tidigare utformningen av avgifterna. Tvärtom har som nämnts saken vid ett flertal tillfällen påtalats från vår sida. Avvägningen av de nu fastställda avgiftsbeloppen synes ha skett schablonmässigt. Några erinringar mot detta tekniska förfarande torde i och för sig icke kunna göras. Det kan emellertid komma att visa sig att avgiften för enskilda produkter likväl överstiger den belastning som åvilar motsvarande inhemska tillverkare. Uppkommande fall kommer att närmare undersökas och, om ändringar anses erforderliga, kommer diskussioner härom att upptagas med danska vederbörande.

För vanliga läderskor utgör f. n. tullen i Sverige 14 procent av värdet. I Danmark är tullen 25 procent, dock minst 10 danska kronor per kg. I Norge utgår en viktull med 10—20 norska kronor per kg. De danska och norska tullsatserna motsvarar, räknade på genomsnittspriset på till Sverige importerade herrskor, omkring 35 respektive 50 procent av värdet. Dessa tullar utgör

även bastullar enligt EFTA-konventionen. Vid import från EFTA-länder gäller nu en 30-procentig nedsättning av dessa tullar. EFTA-tullen utgör således f. n. i Sverige 9,8 procent, i Danmark omkring 25 procent och i Norge omkring 35 procent.

Det har hävdats att den svenska skoindustrien missgynnas genom att tullavvecklingen sker på en lägre nivå än för övriga länder. Samma förhållande gäller emellertid även för flertalet övriga svenska industrier och sammanhänger med den metod för tullavvecklingen som valts i EFTA. Det kan ifrågasättas om icke den tullsänkning med 10 å 15 procentenheter som t. ex. Danmark och Norge nu genomfört är väl så kännbar för skoindustrien i dessa länder som den sänkning med 5 procentenheter som den svenska industrien haft att vidkännas. För Danmarks del måste man dessutom beakta att de kvantitativa importrestriktionerna för läderskor slopats fr. o. m. den 1 juli 1961.

En viss ökning av den svenska exporten av läderskor till Danmark och Norge har kunnat konstateras. Från 1960 till 1961 steg sålunda exporten till Danmark från 131 000 kr. till 358 000 kr. och exporten till Norge från 481 000 kr. till 1 120 000 kr.

Vad angår Sveriges kommande förhandlingar om ett associationsavtal med EEC är det naturligtvis inte möjligt att nu uttala sig om vilka bestämmelser som kommer att gälla exempelvis för tullavvecklingen. En allmän utgångspunkt från svensk sida vid diskussionen om den europeiska ekonomiska integrationen har emellertid varit att avvecklingen av tullar och andra handelsrestriktioner bör genomföras likformigt över hela industriområdet och sålunda utan undantag för särskilda branscher. Det ligger i sakens natur att verkningarna av den ekonomiska integrationen blir olika inom olika grenar av vårt näringsliv. Om vi skall kunna

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

ta vara på de fördelar som tillträdet till en europeisk stormarknad erbjuder för stora delar av vår industri, måste vi också vara beredda att möta en stigande konkurrens på den svenska marknaden. Detta kommer med all säkerhet att skapa omställnings- och anpassningsproblem. Inom de branscher som i likhet med skobranschen hittills varit i hög grad inriktade på hemmamarknaden är det naturligtvis av särskild vikt att i god tid åtgärder vidtas för anpassning till det väntade nya läget. Det gäller att beakta både de möjligheter som öppnas att tränga in på nya exportmarknader och den skärpning av konkurrensen som vi har att förutse på vår egen hemmamarknad. Lösningen till dessa problem ligger emellertid enligt min mening icke i nya eller skärpta handelsrestriktioner utan i åtgärder för ökad effektivitet och anpassning av produktion och försäljning. Glädjande nog har, som interpellanten också observerat, den svenska skoindustrien hittills visat prov på god anpassningsförmåga.

Vidare anförde:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation.

Att den fråga vi här avhandlar är av utomordentlig betydelse är vi väl alla ense om. Inför de stora problem och den ovisshet inför en eventuell Europamarknad som möter oss är det emellertid viktigt att på en del punkter, särskilt betydelsefulla för vår hemmamarknadsindustri, få klarhet i regeringens inställning. En sådan är den jag tagit upp i min interpellation.

Jag tackar först för den redogörelse statsrådet ger beträffande första frågan i min interpellation. Av densamma framgår att det inte varit tal om något accepterande från svensk sida av de

danska tilläggsavgifterna utan att detta tvärtom påtalats av våra förhandlare och myndigheter. Framställningarna måste dock ha varit av ganska vag karaktär, alldenstund Danmark inte kunnat förmås att helt ta bort den olikhet i belastningar som här förelegat och föreligger.

Avgiftsdiskrimineringen skulle vara avskaffad senast den 1 januari 1962, om man skulle uppfylla förpliktelserna enligt artikel 6 i EFTA-konventionen. Av statsrådets svar framgår emellertid att denna reducering icke är fullständig. Kvar står sålunda extra avgifter på textilmaterial med 4 procent och för textilierna i läderskor med 2 procent. När kommer en fullständig utjämning att ske?

I väntan på detta får man kanske vara tacksam för att diskussion kan upptagas med danska vederbörande, när avgiften för enskilda produkter överstiger den belastning som åvilar motsvarande inhemska tillverkare. Handelsministern verifierar de i min interpellation angivna tullsatserna för Danmark, Norge och Sverige, vilket ytterligare bekräftar det oerhört svåra utgångsläge vår skoindustri har i konkurrensen inom dessa tre länder. Det är ju inga rimliga proportioner. EFTA-tullen för skor utgör sålunda för Sverige 9,8 procent, för Danmark 25 procent och för Norge 35 procent.

Jag hävdar fortfarande, att den svenska skoindustrien missgynnats på grund av dessa förhållanden genom att den inte fått större möjligheter att i våra grannländer konkurrera på mera likartade villkor.

Jag vill i detta sammanhang rikta statsrådets uppmärksamhet på att — enligt vad som uppgivits och inte av någon förnekats — danskarna lyckats utverka undantag för bland annat läder och skor, när vi inom EFTA den 1 mars skall göra ytterligare en 10-procentig tullavtrappning och att Norge

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

för sin del fått uppskov med denna avtrappning till den 1 september.

Att den tullavveckling som valts i EFTA även missgynnar övriga hemmamarknadsindustrier är självklart — jag tänker då på vår textilindustri som är i ett liknande läge.

Handelsministern redovisar i sitt svar en exportökning till Danmark när det gäller skor till 358 000 kronor och till Norge till 1 120 000 kronor, men detta är ju synnerligen blygsamma belopp, om man tar i betraktande att värdet av den svenska produktionen av läderskor 1960 var 280 miljoner kronor.

Vad så beträffar de kommande förhandlingarna om ett inträde i EEC vill statsrådet icke uttala sig om vilka bestämmelser som kan komma att gälla för tullavvecklingen utom att de bör ske likformigt för alla branscher. Det är ju här bekymren på ett alldeles särskilt sätt gör sig gällande. Vi får vara beredda på stigande konkurrens på den svenska marknaden. Importen av läderskor från EEC-länderna är för närvarande 85 procent av den totala, och härav svarar enbart Italien för 68 procent.

Med dessa förhållanden för ögonen — och det finns motsvarigheter även inom andra hemmamarknadsindustrier — skulle jag vilja framställa ett önskemål till statsrådet, nämligen att dessa industriers utsatta och förhållandevis oskyddade läge blir så långt möjligt beaktat, när förhandlingar tas upp om metodiken och takten för vår tullavtrappning gentemot EEC.

Att vi ändå får en hård påfrestning är självklart, vilket handelsministern även påpekar, och enligt statsrådets mening bör detta mötas med ytterligare rationaliseringsomställning och anpassning. Jag vet att den svenska storindustrin härvidlag söker göra vad på den ankommer, men jag vill i detta sammanhang påpeka att man inte kan rationalisera en industri hur långt som

helst, i varje fall inte skoindustrin. Det står inte här någon avancerad teknik till buds för att i konkurrensen kompensera de låga arbetslöner som förekommer bl. a. i Italien, varifrån den största importen sker. Detta sammanhänger med skoindustriens karaktär av mekaniserat hantverk, i vilket man arbetar med ett oenhetligt råmaterial, djurhuden, och en rikt varierande produkt. Konkurrenskraften byggs upp av modeskapande förmåga, och här har vi samma utgångspunkt i Sverige som i utlandet, men därtill har de utländska fabrikanterna en mycket billig arbetskraft. Jag kan inom parentes nämna att den italienska arbetskraftens löneläge ligger på 60—62 procent av det svenska.

Vad skoindustrin nu behöver är tid att anpassa sig till de nya förhållandena och att konsolidera sina ställningar efter de senaste årens påfrestningar, i förhoppning om att utvecklingen så småningom skall möjliggöra en konkurrens på jämnare villkor. Önskvärt är därvid att en viss harmonisering av lönekostnaderna kunde komma till stånd inom den gemensamma Europamarknaden. Detta kan dock väntas komma att dröja åtskilligt. Inte minst ur denna synpunkt är det därför utomordentligt angeläget för den svenska skoindustrin att tullavtrappningen gentemot EEC sker så successivt och sakta som möjligt.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Herr Berglund uttryckte i sin interpellation förvåning över att myndigheterna så utan invändningar godtagit den olikartade behandling som förelåg för importerade skor till Danmark inom EFTA. Jag kan påvisa att detta är helt oriktigt. Vi har i själva verket gjort upprepade framställningar till Danmark, och som ett resultat av dessa har steg tagits i riktning mot att

Svar på interpellation ang. skoindustriens situation vid Sveriges eventuella anslutning till EEC

avskaffa denna olikhet eller diskrimination i behandlingen. Den avgift som nu återstår är, enligt vad vi vet, anpassad så att importerade skor kan jämföras med skor av inhemsk tillverkning. I det sistnämnda fallet utgår nämligen en omsättningsskatt på materialet, och den importavgift som återstår svarar ungefär mot den kostnadsbelastning omsättningsskatten beräknas ge.

Jag har inte velat utesluta att det i enskilda fall ändå kvarstår diskriminatoriska verkningar, och jag har förklarat att vi, om vi blir uppmärksamgjorda därpå, liksom tidigare är villiga att ta upp dem. Men det är en sak. En annan sak är att tullskyddet i vårt land på detta område varit betydligt lägre än tullskyddet för skor i många andra europeiska länder. Detta gäller också inom EFTA-marknaden. Här skall dock tullarna så småningom helt försvinna, så det är bara en tidsfråga innan man kan avskaffa talet om olikheter i skyddet för den ene eller den andre tillverkaren.

Dessutom måste man även komma ihåg att den skärpta konkurrens som vår skoindustri utsatts för enligt handelsstatistiken inte kommer från EFTALänderna, utan den kommer från helt andra länder. Det behöver jag väl för övrigt knappast upplysa herr Berglund om.

Slutligen uttryckte herr Berglund en vädjan till mig att jag i fortsättningen, när vi går till EEC-förhandlingar, skall komma ihåg de problem skoindustrien står inför. Jag kan försäkra herr Berglund att skoindustrien inte skall bli bortglömd. Jag vill dock också säga att vi från svensk sida inte har för avsikt att utverka några särbestämmelser för den svenska skoindustrien. Herr Berglund framhåller att Danmark har blivit undantaget från nästa tullsänkning inom EFTA, som gäller med 10 procent från den 1 mars. Det är inte alldeles rik-

tigt. Danmark har blivit undantaget *tills vidare*, eftersom Danmark kommer att begära motsvarande undantag i sina förhandlingar med EEC. Men jag kan säga, att det är inte många som tror att den andra parten inom EEC vid dessa förhandlingar kommer att godtaga de av Danmark önskade undantagen. I så fall är Danmark skyldigt upphäva undantagsbestämmelserna från den 1 september 1962.

Vad Norge beträffar har den norska regeringen förklarat sig villig avveckla sina tullar senast den 1 september och att ta nästa steg mot tullavvecklingen inom EFTA den 1 september 1962, men man har inte uteslutit från norsk sida att detta steg kan komma att tas tidigare. Under den tid som är förflyt förre- ligger naturligtvis en viss diskriminatorisk verkan, men den är ändå så ringa jämfört med de fördelar vi haft av EFTA-samarbetet, att jag tror vi är skyldiga att ta den på oss.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag menar inte att skoindustrien är angelägen om att gråta sig till några fördelar, men den vill ha ett något så när likartat utgångsläge då det gäller att komma in i den europeiska marknaden.

Den importavgift, som nu är reducerad i Danmark, verkar ändå ganska ofördelaktigt på skoindustrien då det gäller export till Danmark. Skatten på textilier i Danmark är 15 procent. För de textilier som ingår i danska skor beräknar man avgiften till 15 öre för damskor och till 30 öre för herrskor. Tidigare har det tagits ut 5 procent på de svenska skorna, oavsett om textilier ingått i dem eller inte. Räkna vi med att en sko kostar 25 kronor kommer vi fram till att avgiften för en damsko utgör kronor 1:25 mot 15 öre och för en herrsko likaså kronor 1:25 mot 30 öre.

Nu är vi medvetna om — det har

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

framgått här — att en reducering av avgiften skett med 2 procent från den 1 januari 1962. Det skulle i detta fall innebära att en reducering av avgiften skett med 50 öre såväl för importerade damskor som för importerade herrskor. Det är visserligen en reducering, men kvar står att de svenska skorna då det gäller denna importavgift inte är i paritet med de danska.

Jag har gärna velat redovisa detta. Vad vi behöver är som sagt ett någorlunda hyggligt ingångsläge. Vi har inte bara tullarna att tänka på utan vi måste ta med i beräkningen även det låga löneläget i många europeiska länder — särskilt i Italien, varifrån den största konkurrensen kommer.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**:

Herr talman! Herr Berglund anförde i sitt senaste inlägg ett exempel på varför han inte kan vara nöjd med den avgiftsjustering som redan kommit till stånd. Jag vill bara framhålla att denna fråga, såvitt jag är riktigt underrättad, för närvarande är föremål för utredning inom kommerskollegium, och vi får väl avvakta resultatet av denna undersökning. Skulle det visa sig att herr Berglund har rätt i sin förmodan, att här föreligger uppenbara fall av olikartad behandling av importvaror och varor av inhemsk tillverkning kommer vi, som jag sagt i mitt interpellations-svar, att ta upp diskussioner med vederbörande i Danmark.

Sedan vill jag bara principiellt säga, herr talman, att frågan om undantag och särbestämmelser för vissa branscher och vissa grenar av produktionen i marknadssammanhang har vi inte anledning att ta upp i de förhandlingar som kan förestå med EEC. Herr Berglund vet att det finns mycket betydande exportintressen som i så fall skulle kunna komma i farozonen. Jag vill erinra om att när de gamla frihandelsför-

handlingarna pågick fram till 1958 så framfördes kravet, att hela den svenska pappersindustrien skulle ställas utanför tullfrigörelsen. Det är sådana intressen vi måste ta hänsyn till. Från svensk sida går vi därför till förhandlingarna med den föresatsen, att vi skall begränsa undantagen på industriområdet till det minsta möjliga — ja, helst inte begära några undantag alls.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGÉ**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindahl har i interpellation frågat mig om beslutet att utvidga den svenska salpeterproduktionen strider mot principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge. Han har också frågat om import av salpeter från Norge kan emottas i oförminskad omfattning och vilka åtgärder regeringen vidtagit för att rätta till uppkomna missförstånd beträffande det svenska ställningstagandet.

Till svar på interpellationen vill jag meddela följande.

Bakgrunden till interpellationen är den kritik som i Norge framkommit mot överlåtelsen av en ammoniakfabrik i Kvarntorp till Salpeterverken och mot de utbyggnadsplaner som offentliggjorts från Salpeterverkens sida. Innan jag går in på sakfrågorna vill jag framhålla att jag starkt beklagar denna kritik som i stor utsträckning synes vara föranledd av missförstånd och otillräcklig kännedom om de faktiska förhållandena.

Vad till en början angår den uppgörelse som träffats mellan det statsägda

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

Skifferoljebolaget och Salpeterverken och som sedermera godkänts av Kungl. Maj:t avser denna en överlåtelse av den i Kvarntorp befintliga ammoniakfabriken. Produktionen av ammoniak i Kvarntorp som pågått några år och som redan från början säkrats genom ett långsiktigt försäljningskontrakt med Salpeterverken, har därigenom övergått i Salpeterverkens egen regi. Produktionen kommer att fortsätta i ungefär oförändrad omfattning. Med hänsyn till ovissheten om den fortsatta skifferbrytningen kommer åtgärder att vidtagas för att tillverkningen i framtiden skall kunna baseras på oljeförgasning. Tills vidare bedrivs den emellertid även tekniskt på oförändrat sätt. Den industriella utbyggnad som enligt uppgörelsen med Salpeterverken skall genomföras i Kvarntorp avser produktion av metanol, svavelsyra och en mindre kvantitet ammoniumsulfat och påverkar icke några norska försäljningsintressen i Sverige. Jag vill understryka att någon salpeter hittills icke producerats i Kvarntorp och att några planer på sådan produktion i framtiden heller icke föreligger. Av vad jag nu sagt framgår att försäljningen av ammoniakfabriken i Kvarntorp inte rimligen kan anses innebära någon skada för norska intressen.

Den norska kritiken har emellertid kopplat samman uppgörelsen om Kvarntorp med vissa utbyggnadsplaner som Salpeterverken nyligen offentliggjort i fråga om sina industriella anläggningar i Köping. Denna senare utbyggnad, som bl. a. omfattar en ammoniakfabrik med en årskapacitet av ca 50 000 ton, saknar emellertid samband med kvarntorpsuppgörelsen. Den genomföres helt på företagets eget beslut och ansvar. Beslut om utbyggnaden förelåg redan innan frågan om Skifferoljebolagets framtida verksamhet i somras fick aktualitet. Enligt vad bolaget självt upplyst går dessa planer ut på *dels* att vidga produktionen av fullgödsel så att

den befintliga fabriken härför nu tas i anspråk till full kapacitet, varom för övrigt vederbörande norska intressenter tidigare torde ha informerats, *dels* också att säkra råvaruförsörjningen genom en ny ammoniakfabrik med en årskapacitet om ca 50 000 ton och en anläggning för produktion av salpetersyra. Utbyggnaden av ammoniakproduktionen har särskilt uppmärksammats i Norge. Med anledning därav vill jag framhålla att denna produktion är avsedd att ersätta dels en gammal fabrik med ca 12 000 tons kapacitet — också den belägen i Köping — dels också den import av ammoniak som nu sker från Västtyskland och Österrike och som redan uppnått en nivå som motsvarar drygt 25 000 ton per år. Någon import av ammoniak från Norge har icke förekommit på senare tid.

Salpeterverkens här nämnda utbyggnadsprogram siktar till en rationalisering och anpassning av produktionen till det aktuella marknadsläget för dess produkter. Någon anledning — eller möjlighet — från myndigheternas sida att ingripa mot ett enskilt företags planer av detta slag har inte förelegat.

I debatten har också förekommit antydningar om att staten skulle ha gett finansiellt bistånd för utbyggnaden av kvävegödselproduktionen. Därvid har man bl. a. pekat på att den överenskommelse som träffats om överlåtelse av ammoniakfabriken i Kvarntorp bl. a. innebär visst anstånd med köpeskillingen, som fördelats över en längre period. Detta sammanhänger emellertid med önskemålet att möjliggöra ytterligare investeringar i Kvarntorp för ny produktion, vilka investeringar av Salpeterverken beräknas uppgå till ca 40 miljoner kronor och kommer att genomföras under de närmaste 2—3 åren. Dessa investeringar, som är i hög grad angelägna för att lätta omställningen i Kvarntorp, avser ju, som jag förut sagt, annan industriell produktion än kväve-

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

gödsel, nämligen främst metanol och svavelsyra. Det ekonomiska ansvaret för investeringarna åvilar helt Salpeterverken. Det engagemang som Salpeterverken åtagit sig i samband med kvarntorpsuppgörelsen har sålunda icke något samband med dess produktion av kvävegödsel i Köping eller med planerna på utbyggnad av denna produktion. Man har också uppmärksammat det förhållandet att ett lån från Kooperativa förbundet på ca 21 miljoner kronor, som ursprungligen tillkommit för utbyggnaden av ammoniakproduktionen i Kvarntorp, återbetalas i förtid. Härtill är att anmärka att i det ekonomiska läge som uppkommit för Skifferoljebolaget och som varit föremål för riksdagens behandling, bolagets samtliga låneskulder ansetts böra omgående inlösas.

När det gäller Salpeterverkens utbyggnad av produktionen av kvävegödsel i Köping, som ju efter vad förut sagts beslutats och genomförs oberoende av kvarntorpsärendet, finansieras detta helt av intressenterna själva utan medverkan från vare sig statens eller Skifferoljebolagets sida. Uppfattningen att staten skulle ha finansieringsvägen underlättat denna utbyggnad saknar sålunda grund.

Vad beträffar förutsättningarna för fortsatt export av salpeter från Norge till Sverige vill jag först erinra om att denna export icke möter några tullhinder eller andra handelsrestriktioner i vårt land. Konsumtionen av kvävegödselmedel i Sverige har under 1950-talet undergått en stark ökning. Räknat i kväve har på ett årtionde en stegring skett från 65 000 ton till 105 000 ton per år. Det finns ingen anledning antaga att icke konsumtionen skall fortsätta att stiga. När nuvarande utbyggnadsplaner genomförts räknar Salpeterverken med att dess sammanlagda leveranskapacitet för gödselmedel kommer att uppgå till ca 53 000 ton räknat i kväveinnehåll. Detta motsvarar ett råvaru-

behov av ca 74 000 ton ammoniak vilken kapacitet företaget uppnår genom den förestående utbyggnaden. Den utbyggnad som genomförs är sålunda att se främst mot bakgrunden av den kraftiga konsumtionsstegring som redan ägt rum och utsikterna för fortsatt stegring.

Det finns enligt min mening icke anledning att befara att den svenska marknaden som är fritt tillgänglig för norsk export av salpeter icke skulle ge utrymme för fortsatt och expanderande avsättning därav, förutsatt konkurrenskraftiga utbud. Jag vill tillägga att den norska kalksalpeteren alltjämt intar en framskjuten plats i den svenska försörjningen med kvävegödsel. Under fjolåret importerades ca 300 000 ton salpeter från Norge med ett kväveinnehåll av ca 45 000 ton och till ett värde av 60 miljoner kronor.

Med vad jag här anfört anser jag mig ha besvarat interpellantens två första frågor.

Vad så angår frågan vilka åtgärder den svenska regeringen vidtagit för att rätta till uppkomna missförstånd i Norge vill jag nämna att den promemoria i ärendet som den 1 december 1961 överlämnades från norska regeringen föranlett ett skriftligt svar med upplysningar om de faktiska förhållanden jag här förut belyst. Dessutom har den svenska beskickningen i Oslo fortlopande varit aktivt verksam för att på olika sätt förse norska vederbörande med uppgifter och fakta. På en del håll har kritik riktats mot att den norska promemorian icke överlämnades till riksdagen vid dess behandling av kvarntorpspropositionen. Med anledning härav vill jag först erinra om att, som jag förut anfört, något samband mellan kvarntorpsärendet och Salpeterverkens utbyggnad av produktionen av kvävegödselmedel i Köping icke föreligger. Dessutom hade propemorian vid tidpunkten för utskottets behandling av

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

kvarntorpsärendet icke getts offentlighet i avsändningslandet. Handläggningen av ärendet kunde därför icke rimligen ske på annat sätt än som nu skett.

Sammanfattningsvis vill jag sålunda konstatera

att Salpeterverkens utbyggnad av produktionen av kvävegödselmedel i Köping genomföres helt på vederbörande företags eget beslut och ansvar och utan finansiellt stöd från statens sida,

att denna utbyggnad saknar samband med det av riksdagen behandlade kvarntorpsärendet och hade beslutats innan detta ärende över huvud taget i somras fick aktualitet,

att myndigheterna saknat möjlighet och anledning att ingripa i ett enskilt företags dispositioner som av företaget bedömts erforderliga ur rationaliserings- och konkurrenssynpunkt och för att möta en starkt stigande förbrukning,

att utbyggnaden följaktligen inte kan stå i strid med några principförpliktelser för ekonomiskt samarbete mellan Norge och Sverige och

att enligt min mening den hittillsvarande konsumtionsstegringen av kvävegödselmedel kan förväntas fortsätta och att därmed den svenska marknaden, som är fritt tillgänglig för norsk export av salpeter, bör ge utrymme för fortsatt och expanderande avsättning därav, förutsatt självfallet att utbudet blir konkurrenskraftiga.

Vi har på olika sätt sökt att lägga till rätta de missförstånd som synes ha uppkommit på norsk sida. Jag kan nu endast uttala den förhoppningen att de faktiska förhållanden som jag här redovisat så småningom blir kända och erkända även på norsk sida, så att denna fråga icke skall få en ogynnsam inverkan på en fortsatt utveckling av det ekonomiska samarbetet i Norden.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat herr Lindahls interpellation.

Vidare anförde:

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för handelsdepartementet vill jag framföra ett tack för det snabba och utförliga svaret på min den 25 januari framställda interpellation.

I likhet med många andra — i och utanför riksdagen — har jag med bekymmer konstaterat att förbittringen gentemot Sverige i samband med vår utbyggnad av salpeterproduktionen varit stor i Norge, vilket många känsloreaktioner är ett uttryck för.

När frågan den 10 januari diskuterades i norska stortinget, framhölls att det slag som här riktats mot norska intressen skapat en dålig atmosfär för ett vidare nordiskt samarbete. »Vad har den svenska regeringen gjort och hur skall vi komma till tals med våra norska vänner?» frågade sig många efter debatten i stortinget och i norsk press.

Värdefull tid skulle gå till spillo om denna debatt först kom till stånd på Nordiska rådets sammanträde i Helsingfors om drygt en månad, som våra norska vänner ställt i utsikt. Av denna anledning ville jag så snart som möjligt få den svenska ståndpunkten redovisad inför riksdagen, naturligtvis med den lilla baktanken, att vårt ställningstagande i den aktuella frågan därmed också skulle bli redovisat inför det norska folket.

Låt mig först som sist notera, att det är ett utmärkt och upplysande svar på interpellationen som här lämnats. De av mig framställda frågorna har blivit utförligt belysta. Det har nu klarlagts, att utbyggnadsplanerna i Köping saknar samband med kvarntorpsuppgörelsen. Av statsrådets svar framgår vidare att beslut om denna utbyggnad förelåg redan innan frågan om Skifferoljebolagets framtida verksamhet fick aktualitet i somras.

Enligt statsrådets mening finns icke

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

anledning eller möjlighet för myndigheterna att ingripa mot ett enskilt företags planer på en utvidgning av verksamheten. Liknande synpunkter har för övrigt från norsk sida framförts i en uppmärksamman artikel i Aftenposten.

Det finns enligt statsrådets mening icke anledning befara att den svenska marknaden, som är fritt tillgänglig för norsk export av salpeter, icke skall ge utrymme för fortsatt och expanderande avsättning därav — med tillägget »förutsatt självfallet att utbuden blir konkurrenskraftiga». Jag anser att den norska effektiviteten beträffande tillverkning av kvävegödselmedel är så god, att man i Norge knappast av denna anledning skall behöva hysa någon oro. De norska utbuden kommer säkert att bli konkurrenskraftiga.

Salpeterverkens utbyggnad sker helt på företagets eget ansvar och utan finansiellt stöd från statens sida, vilket vi har anledning att hålla i minnet när diskussionens vågar går höga.

I sakfrågan har jag fått ett enligt min mening värdefullt och klarläggande svar.

Jag kan emellertid inte vara lika belåten med svaret på den tredje frågan, nämligen vilka åtgärder regeringen vidtagit för att rätta till uppkomna missförstånd. På den punkten är svaret alltför knapphändigt. Det framgår av svaret att norska regeringen tillställts ett skriftligt svar med upplysningar om faktiska förhållanden samt att den svenska beskickningen i Oslo fortlöpande varit aktivt verksam för att förse norska vederbörande med uppgifter och fakta. Avses med »vederbörande» den norska pressen, eller är det något annat statsrådet åsyftar?

Svaret är utmärkt, men statsrådet måste hålla med mig om att regeringen inte varit särskilt framgångsrik i sina bemödanden att inför norsk hemmaopinion klargöra den svenska ståndpunkten. De förklaringar som tillställts

norska regeringen tycks ju inte heller ha funnit några uttryck i den stortingsdebatt som hölls i början av januari. Denna brist på resonans för de svenska synpunkterna borde omedelbart ha föranlett nya framställningar. Kanske så också har skett!

Den redogörelse, som statsrådet i dag lämnat den svenska riksdagen och som i så hög grad bygger på fakta, borde ha lämnats långt tidigare — helst efter debatten i norska stortinget. Vi har inte råd med några svensk-norska missförstånd! Om de likväl uppstår, är det angeläget att de snabbt blir undanröjda.

Jag förstår att inte heller statsrådet är helt nöjd med upplysningsverksamheten, ty ett avsnitt i handelsministerns tal den 2 februari, som refererats genom TT, ger vid handen att vi främdeles kan hoppas på en bättre tingens ordning. Statsrådet yttrade:

»Inom handels- och utrikesdepartementen förbereder man nu åtgärder för att stärka och förbättra vår upplysningsverksamhet i utlandet och åstadkomma ökad samverkan här hemma mellan myndigheter och näringsliv som en grund för ökad effektivitet i våra framträdanden utomlands.»

Detta var, herr handelsminister, ett stöd för den uppfattning som jag här vill ge uttryck för.

Herr statsrådet framhöll vidare i samma föredrag, att »Effekten av de svenska exportansträngningarna har inte alltid blivit vad den borde varit». Jag vill till detta blott knyta reflexionen, att mycket beror på den uppfattning man utomlands — men också i ett kärt grannland — har om Sverige. Denna svensk-norska dispyt har ställt i blyxtbelysning hur viktigt det är att missförstånd av detta slag snabbt klaras ut. Inom näringslivet — och detta gäller såväl statliga som privata företag — bedrivs en omfattande informationsverksamhet. Det gläder mig att man inom handels- och utrikesdeparte-

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

menten nu har för avsikt att satsa hårdare på en effektiv upplysningsverksamhet — inte bara i det egentliga utlandet utan också, hoppas jag, bland våra nordiska grannar.

Det gäller, herr statsråd, inte bara att handla rätt — det gäller också att tala om att man handlat rätt. Det är nu min förhoppning, att det svar på min interpellation som här lämnats skall bidra till att i Norge men också inom vissa kretsar i Sverige skingra det dunkel, som alltför länge fått färga och förstora denna affär.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Denna fråga har, såvitt jag har förstått, fått alltför stora proportioner, särskilt som det tyvärr är så, som statsrådet framhöll, att detta är beroende på missförstånd från norsk sida. Det är alldeles självklart, att investeringar eller andra affärstransaktioner inom den privata sektorn inom näringslivet inte bör och inte kan få inverka på relationerna några länder emellan och inte heller som i detta fall på det nordiska samarbetet.

Den utbyggnad, som skall ske i Köping, är huvudsakligen en åtgärd i syfte att göra svensk industri mindre beroende av utländska råvaror och innebär alltså att man främst stärker den svenska beredskapen på detta område. När det gäller det nordiska samarbetet i allmänhet och samordningen såsom i detta fall mellan norska och svenska intressen är det självklart, att vi har all anledning att vara aktsamma om dessa relationer, inte minst på handelsidan. Vår export till Norge är ju relativt betydande i förhållande till vår import därifrån, och en ytterligare ökning av vår export till Norge torde, såvitt jag kan bedöma, inte vara omöjlig. Den ökning under senare år av vår import därifrån som förekommit har till inte ringa del legat just på gödnings-

ämnesområdet, och jag tror att de svenska jordbrukarna gärna vill ha tillgång till den norska kalksalpetern, som är en utomordentlig faktor i ett intensivt jordbruk. Men det nordiska samarbetet får givetvis inte innebära, att man i någotdera av länderna avsiktligt efterätter möjliga och nödvändiga rationaliseringar i näringslivet bara för samarbetets skull. Om så vore fallet skulle det bli ett alldeles för dyrbart samarbete.

Vad beträffar interpellationens andra fråga får jag säga att jag därvidlag har samma uppfattning som herr statsrådet, nämligen att det kommer att finnas utrymme för såväl en norsk export hit av kalksalpeter som utrymme för en svensk tillverkning av kväve. Inom stora delar av det svenska jordbruket är användandet av kvävegödselmedel inte tillräckligt beaktat, och även i de områden där kvävegivor redan nu är relativt höga torde en ytterligare ökning kunna komma i fråga. Växtförädlarnas strävan efter bl. a. stråstyvare sädes sorter kommer att ge utrymme för detta, och härtill kommer de nu påbörjade försöken med konstgödsling av våra skogar, där sannolikt lönande investeringar kan komma att göras bl. a. genom användande av kvävegödselmedel.

En sak som man inte heller i detta sammanhang kan lämna obeaktad är jordbrukarnas egen bedömning av vilken kväveform som passar bäst. Det kommer att finnas de som helst håller fast vid användningen av kalksalpeter liksom de som vill ha en annan form, exempelvis svenskproducerad vara. De framtidsperspektiv, som man torde våga visa på i fråga om ökad användning av kväve i svenska jordar och svenska skogar, bör kunna lugna den norska oron för intrång på en marknad, där norska produkter sedan länge varit dominerande. Det kommer sannolikt, såvitt jag förstår, att finnas inte bara behov av dessa norska produkter utan

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

även vilja att de skall finnas tillgängliga här vid sidan om svensktillverkade kvävededel.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Då jag har alldeles speciella skäl att känna till orsakerna till den norska irritationen över kvarntorpsaffären, skulle jag gärna vilja säga några ord i detta sammanhang.

Orsakerna till den norska irritationen får väl ses mot bakgrunden av den utveckling som skett i fråga om handelsbalansen mellan Sverige och Norge. Det är en ur norsk synpunkt olycklig utveckling. Det kan nämnas att år 1960 importerade Norge från Sverige för 1 655 miljoner norska kronor samtidigt som Norge till vårt land exporterade för 761 miljoner. Det innebar en underbalans på 894 miljoner kronor. År 1950 var denna underbalans bara 500 miljoner, och för 1961 räknar man med att underbalansen skall ha vuxit till över 1 miljard kronor.

Den norska kväveexporten till Sverige har ju sedan gammalt varit av betydande omfattning, men även i det fallet har norrmännen haft anledning att med oro se på utvecklingen. Sveriges import från Norge när det gäller kalksalpeter svarade 1950 mot 23 procent av den totala norska exporten till Sverige. Fem år senare svarade den mot 16 procent, och 1960 hade den sjunkit till 11 procent. Norrmännen hade uppenbarligen räknat med att få en ökad andel av den höjda kvävekonsumtionen i Sverige, men deras export har så att säga kommit att stanna upp. Anledningen är givetvis den svenska utbyggnaden av kväveindustrin. Jag nämner detta, eftersom vi väl där har en av grundorsakerna till den oro som man kan konstatera på norskt regeringshåll inför utvecklingen av handelsförbindelserna med Sverige. Till detta kommer, som alla nog känner till, att det avtal, som Svenska metallverken i

Västerås hade med de norska aluminiumproducenterna, de allra senaste dagarna har sagts upp. Härvidlag rörde det sig om en norsk export på 35 miljoner kronor om året. I och för sig ökar väl detta den norska irritationen. Jag nämner detta mera i förbigående.

Jag skall inte tvista med herr statsrådet om huruvida försäljningen av ammoniakfabriken i Kvarntorp på efter vad jag förstår synnerligen fördelaktiga villkor för Salpeterverken innebär, att staten givit Salpeterverken ett finansiellt stöd. Därom kan man ha olika uppfattningar. Ges det tillfälle till att göra goda affärer, skall man väl göra sådana. Jag skall inte heller tvista med statsrådet om huruvida utbyggnaden av Salpeterverken saknar samband med det av riksdagen behandlade kvarntorpsärendet. Även i det fallet kan man kanske ha litet olika uppfattningar.

Det är en annan fråga av mera principiell natur, som jag här vill ta upp till diskussion. Jag gör det med tanke på det nordiska samarbetet över huvud taget. Statsrådet säger, att »myndigheterna saknat möjlighet och anledning att ingripa i ett enskilt företags dispositioner som av företaget bedöms erforderliga ur rationaliserings- och konkurrenssynpunkt och för att möta en starkt stigande förbrukning». Det är möjligt att statsmakterna inte funnit anledning att ingripa — det kan jag förstå. Jag kan inte heller bedöma om myndigheterna, och då närmast regeringen, har saknat möjlighet att ingripa i detta fall. Men herr statsrådet säger vidare, att »utbyggnaden följaktligen inte kan stå i strid med några principförpliktelser för ekonomiskt samarbete mellan Norge och Sverige». Hade det inte varit mera riktigt att formulera satsen så, att »utbyggnaden för närvarande följaktligen inte kan stå i strid med några principförpliktelser»? Jag säger detta med tanke på det utkast till en allmän nordisk samarbetsöverenskom-

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

melse, som efter vad jag förstår kommit till på svenskt initiativ och, förmodar jag, också med regeringens gillande. Det var föremål för diskussion i Finland i höstas och torde komma upp igen vid Nordiska rådets marsmöte. I detta utkast heter det bl. a. i artikel 17: »Samråd bör äga rum mellan de fördragsslutande parterna, då sådant erfordras för uppnående av en ändamålsenlig arbetsfördelning mellan länderna i fråga om produktion och investeringar.» I artikelns början heter det också: »Så långt det är möjligt skola de fördragsslutande parterna samarbeta beträffande produktion och investeringar. I sådant syfte böra förutsättningar skapas för direkt samverkan mellan företag i två eller flera av länderna — — —»

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga, om det skulle ha förelegat möjlighet för regeringen att ingripa i ett sådant ärende som detta, därest det ifrågavarande samarbetsavtalet hade träffats mellan de nordiska länderna. Är det någonting som vi syftar att uppnå i en framtid, eftersom möjligheterna enligt herr statsrådets uppfattning har saknats i det förgångna? Om det skall vara någon som helst mening med att formulera sådana uttalanden i ett avtal, måste, såvitt jag kan förstå, det av mig berörda fallet vara ett sådant, där på regeringens initiativ en överläggning borde ha kommit till stånd.

Jag vill ställa följande fråga till herr statsrådet: Om detta utkast till samarbetsavtal skulle komma att antas av de nordiska staterna, skulle då frågorna om att samordna produktionen, att göra den så effektiv som möjligt syfta till ett ekonomiskt samarbete här i Norden, som gjorde det möjligt att på effektivast möjliga sätt hävda den nordiska produktionens roll på en gemensam Europamarknad? Detta borde väl ligga i linje med vad som sägs i utkastet. »Förhållandena bör i möjligaste mån läg-

gas till rätta för ett direkt samarbete mellan företag i två eller flera av de nordiska länderna», sägs det vidare i detta utkast. Rent principiellt kan det kanske ha sitt intresse att diskutera, hur det har varit och hur det kan tänkas bli i framtiden — om man verkligen vill försöka åstadkomma en ökad ekonomisk samverkan mellan de nordiska länderna.

Vidare har herr statsrådet gjort ett uttalande, vilket jag vill påstå inte är alldeles riktigt. För säkerhets skull vill jag dock fråga vad herr statsrådet menar. Enligt herr statsrådets uppfattning kan den hittillsvarande konsumtionsstegringen av kvävegödselmedel förväntas fortsätta — så långt delar jag statsrådets mening, och samma uppfattning har herr Hansson i Skegrie givit uttryck för — och att fördenskull »den svenska marknaden, som är fritt tillgänglig för norsk export av salpeter», bör ge utrymme för fortsatt och expanderande avsättning därav.

Vad menar statsrådet med fritt? Kalksalpeter kan exporteras tullfritt till det svenska jordbruket, men icke kalkamonsalpeter, som är åsatt en tull på 30 kronor per ton. Före den 1 januari 1959 var denna tull 100 kronor per ton. En sådan tullmur kunde norrmanen inte komma över med konkurrenskraftiga priser. Nu skall tullarna sänkas undan för undan, och kommer vi innanför det europeiska frihandelsområdet försvinner de väl alldeles så småningom. Men det är inte helt riktigt att framställa saken så, att den norska kväveindustrien kan fritt exportera över den svenska gränsen. Detta gäller inte heller fullgödselmedel. Man säger att Norge aldrig har sålt fullgödsel på den svenska marknaden och tycks mena att de ingenting har där att göra i fortsättningen heller. Salpeterverken däremot framställer fullgödsel och Norge har inte varit med och konkurrerat tidigare, heter det. Men detta har också

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

berott på tullhinder. Före den 1 januari 1959 var tullen 100 kronor per ton, och nu utgör den 30 procent av värdet. Det är inte möjligt för Norge att konkurrera i fråga om kalkkamonsalpeter och fullgödsel, förrän tullhindren har försvunnit. Om så blir fallet, delar jag herr statsrådets optimistiska uppfattning, att Norsk Hydro skall kunna vara med att konkurrera i full utsträckning på den svenska marknaden. Och något annat begär ju inte norrmännen heller i detta fall. De vill inte tillskansa sig några fördelar, utan de vill ha konkurrens på lika grunder.

Statsrådet hoppas att han kunnat lägga till rätta de missförstånd som uppkommit på norsk sida och att de faktiska förhållanden, som han redovisat, så smånigom skall bli kända och erkända i Norge. Till detta vill jag säga, att de faktiska förhållandena är ganska väl kända på norsk sida. Men jag är inte helt övertygad om att de kommer att bli erkända där. Detta kommer man nog att bli varse vid Nordiska rådets möte i Finland.

Däremot instämmer jag i herr statsrådets förhoppning, att de motsättningar som uppstått mellan Sverige och Norge skall kunna överbryggas och att man skall kunna lösa frågor av detta slag på ett bättre sätt i framtiden. Jag delar helt den uppfattning, som kommer till uttryck i utkastet till en nordisk konvention om det önskvärda i att en samverkan kommer till stånd mellan företag i de nordiska länderna och att man skall söka få till stånd den mest effektiva produktionen med utgångspunkt från de naturliga förutsättningar som respektive land har. Det är väl alldeles uppenbart, att Norge har speciella förutsättningar för en kemisk-teknisk industri bland annat genom tillgången på billig elkraft.

Till slut vill jag uttala den förhoppningen, att det skall bli möjligt att komma fram till ett bättre nordiskt sam-

arbete i fråga om ekonomi och produktion.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har inte kunnat finna att herr Grebäck på någon punkt lyckats gendriva de uppgifter och fakta som anförts i interpellationssvaret. Jag har framhållit — och jag upprepar det för åtminstone tredje eller fjärde gången — att det inte finns något samband mellan det beslut som fattades beträffande omläggningen av driften vid Kvarntorp och Salpeterverkens industriutbyggnad. Jag kan förstå att det sista kan inge viss oro på norsk sida; det har jag aldrig förnekat. Jag är också medveten om att man i Norge med visst bekymmer sett på den bristande balans i handeln med det östra grannlandet, som föreligger och som bl. a. kommit till stånd därför att konkurrensen på den svenska marknaden på olika sätt för andra varuslag också kan ha skärpts.

Jag är medveten om allt detta, herr Grebäck. Jag erkänner gärna att herr Grebäck har rätt när han säger att man kan ha olika uppfattning i många frågor. Men man kan inte ha olika uppfattning om fakta, och det är ett faktum, att vad statsmakterna företagit sig inte har påverkat konkurrensförhållandena beträffande de norska produkterna på den svenska marknaden. Det är den ena av de saker jag vill ha fastslagna.

Herr Grebäck tog också fram ett arbetsutkast till en nordisk samarbetsöverenskommelse. Den är inte behandlad ännu. Regeringarna har inte tagit ställning till den. Det är dessutom fråga om en tidigare edition av ett sådant arbetsutkast. Det kan jag upplysa kammarens ledamöter om, eftersom utkastet inte har offentliggjorts. Med utgångspunkt från detta utkast säger emellertid herr Grebäck: Om det i utkastet står att man skall vinnlägga sig om samråd o. s. v., skulle man då ha tillåtit Sal-

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

peterverken att företa den utbyggnad som Salpeterverken fann nödvändig att företa?

Mitt svar på frågan är att allt produktionssamarbete måste vila på ett samarbete företagen emellan i första hand. Vi kan göra en del för att skapa ett gott klimat och en god atmosfär för ett sådant samarbete, men statsmakterna kan inte här i landet företa sig något för att hindra ett företag från att göra vad det anser vara rationella ekonomiska dispositioner. Det skulle de inte ens ha kunnat, om den av herr Grebäck anförda passusen ur ett tidigare arbetsutkast till en nordisk konvention hade godtagits och trätt i kraft. Det skulle inte ha ändrat något i sakförhållandet.

Herr Grebäck uppehöll sig sedan vid olika tullpositioner. Jag vill nämna att de tullar, som vi har anledning att diskutera i detta sammanhang, är tullarna på sådana varor som säljs av norska intressenter på den svenska marknaden. Det är dessa varor som diskuteras i interpellationssvaret. Jag vill lämna den upplysningen till kammarens ledamöter för att inte det intrycket skall skapas, att herr Grebäck verkligen gjort några vägenande invändningar mot interpellationssvarets sakuppgifter. Det har han inte gjort.

Jag har sett några av dessa uppgifter förut. Jag är medveten om att det finns norska företag som ordnat vissa presskonferenser och lämnat uppgifter, som vi när vi vid våra diskussioner haft anledning att närmare studera dem funnit bero på missuppfattningar. Uppgifterna har inte i alla sammanhang varit ett riktigt återgivande av verkligheten. Herr Grebäck har tydligen fallit offer för den typen av felaktig information.

Till herr Lindahl vill jag säga, att det är riktigt att vi, som jag sade den 2 februari, är medvetna om att mycket mer kan göras för att effektivisera den svenska upplysningsverksamheten. När

jag sade det hade jag sannerligen inte i tankarna vad myndigheterna gjort när det gällt att klargöra läget i denna speciella fråga. Det är riktigt att vi inte offentliggjorde några uppgifter här i Sverige i samband med att den norska noten överlämnades, men det berodde på att vi inte ville inbjuda till något slags presspolemik och att vi fann det naturligt att om noten inte offentliggjordes i avsändarlandet, så skulle inte vi i mottagarlandet göra det heller.

Det svar som lämnades till de norska myndigheterna innehöll de uppgifter som återgavs i mitt interpellationssvar i dag. Det har därefter vid upprepade tillfällen lämnats uppgifter till de norska myndigheterna genom vår ambassad i Oslo, och dessa uppgifter har också i den mån den norska pressen varit intresserad ställts till dess förfogande sedan myndigheterna mottagit dem. Varken den svenska ambassaden eller den svenska regeringen eller någon annan kan alltså lastas för att inte i detta sammanhang ha försökt lämna alla de uppgifter och all den information som varit möjlig att lämna. Att vi däremot inte har tagit upp frågan i den svenska riksdagen tidigare beror på att vi nu fått ett öskt tillfälle att göra det tack vare herr Lindahls interpellation. Dessförinnan hade vi knappast anledning att göra det. Jag ansåg att det var viktigare för oss att svara med de uppgifter vi kunde lämna till de norska myndigheterna direkt och att inte visa någon irritation över den reaktion som vi tyvärr kunde konstatera på vissa håll i Norge.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller utvecklingen av handelsbalansen mellan Sverige och Norge kan man väl i alla fall våga påstå, att det inte föreligger något missförstånd från norsk sida eller någon bristande kännedom om hur det ligger till. Jag ville bara nämna det för att ge en bakgrund till den norska oron.

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

Anledningen till oron är nog inte så mycket konkurrensen på kväveområdet som misströstan om att över huvud taget kunna hävda sig i fråga om handelsutbytet.

Statsrådet säger att man kan ha olika uppfattning om fakta. Det kan jag inte förstå. Fakta är väl fakta alla gånger. Men man kan ha olika uppfattning om var som är fakta. Jag är inte felinformerad, ty jag har informerat mig själv, eftersom jag har arbetat i branschen oavbrutet i 15 år och sysslat mycket med problemen just på detta område. Jag har sålunda kunnat bilda mig en egen uppfattning om det hela, och jag förstår normmännens sätt att resonera i detta sammanhang, men jag förstår också Salpeterverkens sätt att handla. Det skulle aldrig falla mig in att tänka mig, att regeringen skulle resa hinder i vägen för Salpeterverkens åtgärder, om de företar en utbyggnad av sin industri. Den enda slutsats jag dragit av den passus som jag citerat ur utkastet till en samarbetsöverenskommelse är att regeringen skulle kunna ta initiativ till överläggningar och sammanföra parterna för att diskutera om detta är en vettig utbyggnad och om detta är det effektivaste utnyttjandet av de produktionsresurser vi har i Norge och Sverige. Skall det bli någon mening med det nordiska samarbetet i framtiden, måste väl samarbetet ske på ett sådant sätt.

Jag förstår inte riktigt statsrådet, när han säger, att man endast skall diskutera den vara som för närvarande säljes, nämligen kalksalpeter, som är tullfritt. Norge är i högsta grad intresserat av att här sälja alla sina varor tullfritt — t. ex. fullgödsel och kalkammonsalpeter — för att vara med i konkurrensen på den svenska marknaden. Sedan får konkurrensen fälla utslaget om vilken industri som är effektivast. Det är möjligt att en ökad konsumtion kommer att medföra att det finns utrymme för båda industrierna. Det får vi hoppas. Men

vad Norge över huvud taget vill på kväveområdet är konkurrens på jämförbar basis.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Endast några ord till herr Grebäck.

Vad vi diskuterar här är en speciell fråga. Vi diskuterar inte tull i allmänhet på norska produkter. Även jag anser att tullfrågorna har sin stora betydelse för handelsutbytet mellan våra två länder, och jag hör till dem som tillsammans med mina norska kolleger kraftigt har verkat för att vi slöt Stockholmsavtalet beträffande EFTA, i vilket avtal dessa varor bland många andra ingår. Jag har inte heller haft någonting emot att vi går snabbare fram i tullavvecklingen inom EFTA, vilket också skulle vara till fördel för norska företag som vill introducera nya produkter på den svenska marknaden.

Men det är inte detta interpellationen gäller och interpellationssvaret avser.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Handelsministerns svar innehåller mycket som är värdefullt. Det hade också varit värdefullt, om den norska pressen hade framfört några av de synpunkterna. I svaret står att den svenska ambassaden i Norge gjort mycket för att den norska allmänheten skall få vetskap om det verkliga förhållandet, och den uppgiften är säkerligen inte felaktig. Men såvitt jag kan finna får den norska allmänheten trots detta nästan ingen kännedom om det svenska ståndpunkttagandet. Om den norska pressen hade kunnat publicera detta svar, som på viktiga punkter visar hur ett missförstånd i onödan kan uppkomma mellan två grannländer, tror jag att mycket hade varit vunnet. När man följer den norska polemiken mot Sverige finner man det märkligt att — i varje fall de

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

största tidningarna — tar upp så litet av de svenska synpunkterna.

På en punkt har jag en annan uppfattning än handelsministern, nämligen beträffade den norska promemorian. Jag anser att även om man i Norge inte offentliggjort den borde den svenska riksdagen ha fått kännedom om den. Det är möjligt att vi får tillfälle att diskutera den frågan senare, men jag vill redan nu rent principiellt deklarerat — även om denna fråga inte hör ihop med interpellationen — att när en så viktig fråga skall utskottsbehandlas bör utskottets medlemmar känna till även den norska ståndpunkten. Det hade kunnat förebygga vissa missförstånd. Man har i departementet talat om att det rör sig om en privat skrivelse o. s. v. Det är dock fråga om en promemoria.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! En muntlig redogörelse lämnades av en tjänsteman vid handelsdepartementet till vederbörande utskott vid behandlingen av Kvarntorpspropositionen i anledning av den norska noten. Däremot ansåg vi i det läget det inte riktigt att vi skulle sörja för publicitet omkring noten. Utskottet fick emellertid full information, vilket torde framgå av utskottsprotokollet.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Det senaste tvisteämnet mellan handelsministern och herr Bracconier rör en fråga, som vi hade tillfälle att diskutera redan i Kvarntorpsdebatten. Vi vet ju ganska väl hur det gick till vid den muntliga redogörelsen och hur utskottet fick anstränga sig för att få fram de ytterst knapphändiga uppgifter som slutligen lämnades.

Till handelsministern vill jag vidare säga: Den berörda avdelningen av statsutskottet är van att handskas med hemliga handlingar. Vi har t. o. m. ett särskilt brandfritt skåp för dokument som

är betydligt viktigare att hemlighålla än denna not från Norge, som vi sedan läste om i tidningarna två dagar efteråt. Den mörkrädsla som här kom till uttryck från handelsdepartementets sida är ganska förbluffande.

När jag läste interpellationssvaret och hörde interpellantens något underdåniga instämmanden för att inte säga hyllningsinstämmanden i detta fick jag nästan en känsla av att interpellationen hörde till kategorien »beställda» interpellationer och kunde inte undgå att göra åtskilliga kritiska reflexioner. Jag skall vid denna tidpunkt inte komma in på dem, men jag vill bestämt säga till handelsministern att han nog överanstränger sig en smula, när han så hårt driver det formella resonemanget om att man här har levat så att säga i lufttomt rum. Det skulle gälla både dem som sålde anläggningen i Kvarntorp och dem som skulle köpa den. Det blir nog ganska svårt att ur dessa försäkringar utvinna den effekt som handelsministern uppenbarligen har avsett. Men det skall jag lämna därhän.

Anledningen till att jag begärt ordet är att jag ville säga att det är ganska beklagligt, att man skulle behöva läsa en sådan debatt i det norska stortinget som den som hölls den 10 januari i denna fråga. Om detta ärende hade handlagts på annat sätt från svensk sida, så är jag övertygad om att reaktionen i Norge hade blivit ofantligt mycket mindre otrevlig för oss än vad den faktiskt blev. Man kan förstå att norrmännen är pessimistiska. De konstaterar nu att importöverskottet från Sverige är uppe i över 1,1 miljard kronor och att det har utvecklat sig ganska hastigt i den riktningen under 1950-talet. Att de då blir bekymrade bör inte vara svårt för oss att begripa.

Å andra sidan är det under sådana förhållanden nödvändigt, att man gör sitt yttersta för att förebygga sådana tråkigheter när det gäller våra närmaste

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

grannar. Jag kan därför helt instämma med handelsministern, när han uttrycker en förhoppning om att oron skall lägga sig i Norge, men det är också den enda punkt på vilken jag helt oreserverat kan instämma med handelsministern. Jag skulle emellertid vilja tillägga, att denna oro i hög grad beror på handelsministern själv. Om jag inte är fel underrättad är handelsminister Lange fungerande nordisk samarbetsminister i den svenska regeringen. Därför är väl herr Lange den, som närmast borde ta initiativ i god tid i frågor, som man vet blir brännande, besvärliga och irriterande för samarbetet i Norden, till att genom lugnande informationer dämpa orosverknningar som är att förutse, så att irritationer av detta slag förebyggs. Jag skulle vilja uppmana handelsministern att i denna sin egenskap ta lärdom av vad som här har skett. Det skedda är sannerligen inte till nytta på någon sida av gränsen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag hoppas att herr Ståhl och kammarens övriga ledamöter tror mig, när jag säger att jag faktiskt inte kunde föreställa mig att omläggningen av Kvarntorp på det sätt som föreslogs i propositionen och beslutades av riksdagen skulle kollidera med några norska intressen. Det var för mig en överraskning. Det kan hända att man kan förebrå mig att jag blev överraskad. Men jag vill ännu en gång framhålla, att denna omläggning inte har skadat något norskt intresse.

Vad beträffar Salpeterverkens utbyggnad kan jag förstå de norska bekvämligheterna, ehuru jag tror att de är överdimensionerade. Det kan inte vara min uppgift att sedan jag inhämtat vissa upplysningar om ett enskilt företags utbyggnadsplaner klargöra för norska myndigheter vari dessa planer består och vilka konsekvenser vi från svensk

sida tror att de kan få. Jag måste därför tillbakavisa herr Ståhls beskyllningar på den punkten.

Jag skall emellertid ta på mig en sak, herr Ståhl, om vi skall göra en allmän syndabekännelse. Vid närmare eftertanke tror jag också att det kanske hade varit klokare, att vi lämnat vederbörande utskott inte bara en redogörelse för den norska noten utan också tillställt utskottets ledamöter eller den avdelning i utskottet som handlade detta ärende denna not. Jag vet inte om någon sådan framställning gjorts, men om så skett tycker jag det varit rätt naturligt, att utskottets ledamöter fått ta del också av den skriftliga noten.

Så snart frågan aktualiserats här genom den norska ambassaden klarlade vi först muntligen hur vi såg på dessa ting och förberedde sedan också ett skriftligt svar som överlämnades till de norska myndigheterna. Härefter har en rad olika uppgifter lämnats till de norska myndigheterna. Vi har i vissa sammanhang kunnat bemöta i norska pressen lämnade uppgifter. Att de sedan inte återgivits i norska pressen kan vi beklaga men däråt är inte så mycket att göra från svensk sida. Vad som här skett tror jag i varje fall inte skall kunna tas som utgångspunkt för anklagelser för försummade kontakter på detta område.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Med anledning av handelsministerns uttalande, att han inte kunde förutse att det skulle uppstå oro i Norge genom denna transaktion, vill jag säga att det förvånar mig att handelsministern inte kunde det. Jag som bor i närheten av norska gränsen och har anledning att intressera mig för vad som händer även på västra sidan av den tycker mig komma ihåg, att det så sent som 1954, 1955 eller möjligen kanske t. o. m. 1956 pågick ett ganska häftigt meningsskifte om den då aktuella utbyggnaden och att man redan vid det

Svar på interpellation ang. den svenska salpeterproduktionens förenlighet med principerna för det ekonomiska samarbetet mellan Sverige och Norge

tillfället hade anledning att frukta att ytterligare åtgärder skulle leda till missförstånd med norrmännen. Handelsministern har tydligen inte lärt någonting av vad som då hände, men ingen människa blir ju för gammal att lära, och därför hoppas jag — även om det ser mörkt ut — att handelsministern skall ha tagit så mycket starkare intryck av vad som inträffat den här gången.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag hoppas att herr Ståhl inte heller skall ha blivit för gammal att lära, men när jag lyssnade till hans senaste anförande var jag inte säker på att min förhoppning var riktig. Herr Ståhl tycks i varje fall inte ha inhämtat någonting av den här debatten.

Jag vill erinra herr Ståhl om att det föreligger en avgörande skillnad mellan det beslut som år 1954 fattades beträffande kvävetillverkning i Kvarntorp, och det beslut, som fattades i samband med propositionen om omläggningen vid Kvarntorp. Den första gången gällde det att ta upp en ny produktion, nämligen en kvävetillverkning. Den andra gången var det endast fråga om att fortsätta en redan påbörjad kvävetillverkning genom att framställa metanol, en vara som såvitt jag är riktigt underrättad icke tillverkas i Norge eller exporteras från Norge till Sverige.

Man måste också, herr Ståhl, hålla isär denna sak från utbyggnaden av Salpeterverken. I det fallet gäller det ett enskilt företags dispositioner, och den utbyggnaden hade kommit till stånd vad som än skett i fråga om Kvarntorp.

Herr **STÅHL** (fp):

Herr talman! Det är klart att handelsministern kan försvara sig med det rent formella, för att inte säga formalistiska argumentet, att det år 1954 var fråga om en ny industri, medan det nu endast gäller att fortsätta en redan på-

börjad tillverkning. Men den som har något sinne för psykologiska effekter av åtgärder som dessa bör inte vara främmande för det förhållandet, att om startandet av en sådan basindustri som det här gäller åstadkommer oro, så är det risk för att det också blir oro när man fortsätter att bygga ut denna industri.

Jag framhårdar därför i att ställa det anspråket på handelsministern, att han bör kunna vara lyhörd för sådana psykologiska effekter som det här är fråga om. Det behövs inte någon högre grad av den egenskapen och därför hoppas jag att handelsministern skall kunna infria detta anspråk.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Herr Ståhl fortsätter att resonera som om det genom dispositionerna vid Kvarntorp skulle komma till stånd en större produktion av kväve. Detta är ju inte fallet. Herr Ståhl bör från denna talarstol åtminstone kunna erkänna den saken och inte försöka vilseleda kammaren i det avseendet.

Däremot bör vi alla kunna ha förståelse för att utbyggnadsplanerna vid Salpeterverken kan oro norrmännen. Men jag har inte ansett det föreligga någon anledning för de svenska myndigheterna att ingripa mot förverkligandet av dessa planer, och ingen annan talare i debatten har heller velat klart ge uttryck åt den uppfattningen, att ett sådant ingripande bort företagas.

Jag kanske också skall framhålla för herr Ståhl, att hade jag förutsett att en fortsatt kvävetillverkning i Kvarntorp i precis lika stor omfattning som och i varje fall inte större än den som ägt rum sedan år 1954 skulle komma att föranleda betydande oro på norsk sida, skulle jag givetvis ha tagit upp denna fråga med norrmännen. Men det var

Svar på interpellation ang. hyresvillkoren för genom pastoratsregleringen tvångsförflyttade befattningshavare

inte det som föranledde den norska oron. Denna hade kommit till stånd även om ingenting skett beträffande Kvarntorp — det tror jag att herr Ståhl nödgas erkänna — och det är därför som jag måste slå fast, att det nog fanns rätt ringa anledning att på ett förberedande stadium ta upp någon allmän diskussion av denna punkt med våra norska vänner. Vi hade ju ingenting att dölja. Vi företog oss ingenting i detta avseende från regeringens sida som kunde ge anledning till bekymmer. Därför skulle det heller inte ha funnits någon anledning för oss att inte redovisa vad som skedde, om vi verkligen trott att detta skulle vara en orosanledning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. hyresvillkoren för genom pastoratsregleringen tvångsförflyttade befattningshavare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har i en interpellation frågat mig, om jag uppmärksammat de konsekvenser som de nya bestämmelserna angående tjänstebostadshyra kan få för vissa befattningshavare som beröres av pastoratsregleringen. Han har vidare frågat mig, om jag i så fall är beredd att överväga åtgärder, som ger de genom pastoratsregleringen tvångsförflyttade samma hyresvillkor som gäller för dem som bor kvar i sina tidigare tjänstebostäder.

Såsom svar på de ställda frågorna får jag meddela, att Kungl. Maj:t — efter det överläggningar med berörda parter förekommit — genom beslut den 2 februari 1962 tillförsäkrat de i samband med ändringarna i pastoratsindelningen tvångsförflyttade prästmännen ett övergångsskydd beträffande hyran, motsva-

rande det som gäller för prästmän som bor kvar i sina tidigare tjänstebostäder.

Vidare anförde

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! För svaret på interpellationen ber jag att få tacka statsrådet.

Av svaret framgår att man kommit fram till en lösning helt i enlighet med de linjer som förordats i interpellationen. Så långt är jag alltså nöjd.

Sedan kan det ifrågasättas, om bestämmelserna i övrigt fått en helt tillfredsställande utformning. Enligt min mening hade det varit bättre att låta hyreshöjningarna bli successiva för alla berörda tjänstebostäder, oavsett om det skett flyttningar eller ej. För en kyrkoherde eller komminister som flyttar under innevarande år kan det bli fråga om hyreshöjning vid flyttningen av storleksordningen 1 000 kronor eller mer, vilket den kvarboende slipper under de första åren. Detta drabbar vederbörande på samma sätt som låt oss säga en löneminskning, möjligen fränsett att om man får en löneminskning får man också mindre skatt. Det får man inte i detta fall.

Då tjänstebostadssystemet slopades för folkskolans lärare för ett par år sedan fick hyresökningen uttas med endast 15 procents höjning per år. Det kan naturligtvis förefalla litet godtyckligt att höjningen för övriga befattningshavare bestäms till 25 procent.

Nu är jag väl medveten om att även riksdagen är medansvarig för dessa bestämmelser. Det är ju genom sammanträffandet mellan tjänstebostadsreformen och pastoratsindelningen som konsekvenserna har blivit mer omfattande än vad som annars blivit fallet.

Jag vill upprepa att jag är tacksam för att regeringen har gått med på att rätta till orimliga konsekvenser, såsom statsrådet här har meddelat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm har i en interpellation frågat mig, om jag är beredd att lämna kammaren en redogörelse för hur regeringen ser på det läge som uppkommit för den svenska jordbruksexporten genom sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel och hur regeringen ämnar möta de svårigheter som härigenom kan väntas uppstå.

I anledning härav vill jag anföra följande.

Såsom interpellanten framhållit är sexstatsområdet en viktig avsättningsmarknad för svenska jordbruksprodukter. Mot den bakgrunden är det naturligt, att den svenska regeringen alltsedan Rom-fördragets tillkomst uppmärksam samt följt medlemsstaternas åtgärder på jordbruksområdet och sökt verka för ett tillgodoseende jämväl av svenska intressen. En marknadsintegration för i allmänhet med sig ett visst mått av diskriminering gentemot omvärlden. Redan innan Bryssel-beslutet tillkom hade De sex genomfört lättnader för handeln mellan medlemsstaterna, bland annat genom att successivt sänka tullarna för jordbruksprodukterna. Trots detta torde man kunna säga att den svenska exporten av jordbruksprodukter till De sex hitintills kunnat fortgå tämligen ostörd.

Bryssel-beslutet innebär som bekant att De sex tagit ett avgörande steg i riktning mot genomförandet av en gemensam jordbrukspolitik. Det betyder emellertid inte, att man fastställt regleringsföreskrifter för samtliga jordbruksvaror och inte ens att man nu löst alla principiella frågor. I de fall där regleringsföreskrifter föreligger har

det inte ännu varit möjligt att penetrera dem i detalj. De förefaller emellertid vara synnerligen komplicerade, och det är troligt att man inte kan få full klarhet angående innebörden förrän reglerna varit i tillämpning under viss tid. Det är därför svårt, för att inte säga ogörligt, att redan nu med bestämdhet uttala sig om beslutets konsekvenser för Sveriges del. Så mycket torde emellertid kunna sägas, att det svenska jordbruket från och med den 1 juli detta år, då den gemensamma jordbrukspolitiken börjar föras ut i praktiken, sannolikt måste räkna med i princip försämrade möjligheter för exporten till De sex.

USA har träffat en överenskommelse med EEC, som enligt erhållna informationer bland annat syftar till att skapa förutsättningar för en fortsatt export av jordbruksprodukter till sexstatsmarknaden. Utgångsläget är emellertid i flera avseenden ett annat för USA än för Sverige. Det avgörande därvidlag är, att Sverige siktar till ett intimare ekonomiskt samarbete än vad dylika avtal kan ge upphov till och fördenskill anhängit om associering.

Det är vår förhoppning, att man genom associeringsförhandlingar med De sex skall kunna lösa jordbruksfrågorna i stort på ett tillfredsställande sätt. Med hänsyn till vår neutralitetspolitik är det speciellt viktigt, att vi därvid bibehåller möjligheterna att säkerställa vår försörjning med livsmedel vid avspärrning. Ett tillgodoseende av våra övriga intressen gör det givetvis också angeläget att våra exportmöjligheter till De sex bevaras. Det bör i sammanhanget framhållas, att Sveriges import av jordbruksprodukter från EEC överstiger vår export till området i fråga. Med hänsyn härtill synes ett fortsatt varuutbyte ligga även i EEC:s intresse.

Det är inte för dagen möjligt att säga när förhandlingarna med EEC kommer att ta sin början och självfallet ännu svårare att ange någon ungefärlig tid för förhandlingarnas slutförande. Intill dess att en associeringsuppgörelse kan

Svar på interpellation ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel

träffas avser emellertid regeringen att hålla läget under noggrann observation och genom kontakt med våra traditionella avnämare söka lindra verkningarna av en tilltagande diskriminering på jordbrukssidan.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Eliassons interpellation.

Vidare anförde:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Dock måste jag konstatera, att det är ganska pessimistiska tongångar i detta, samtidigt som det inte påvisar någon väg att försöka möta de svårigheter som vi räknar med.

Statsrådet talar om svårigheterna. Han talar också om ovissheten inför framtiden. Jag skulle vilja påstå att även om vi vore med i den gemensamma marknaden skulle det finnas en stor ovisshet, eftersom — precis som statsrådet säger — en serie av detaljer, bl. a. priserna, ännu inte är fastställda. Däremot råder det knappast någon ovisshet om vad som i stort sett kommer att ske efter den 1 juli, när vi ännu inte har kommit in i den gemensamma marknaden. Vi vet att EEC:s medlemsstater i Brysselöverenskommelsen enats om vilka åtgärder som skall vidtagas mot tredje stat. Det är inte bara tullsänkningar — dem skulle vi kanske kunna klara, om också med stora ekonomiska påfrestningar — utan det är också fråga om preferensen på den egna marknaden. Den kommer i realiteten att innebära att vi inte får exportera någonting av de produkter som man har tillräckligt mycket av inom sexstatsområdet.

Vi är inte ensamma om att stå i den situationen. Danskarna är i samma läge. Men de har sett klart på frågan och 5* — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 6*

bedömt den som mycket allvarlig. Visserligen har de sökt inträde som fullvärdig medlem, men såvitt jag har mig bekant har de hos EEC anhållit om en interimsoverenskommelse, som garanterar dem avsättning under den tid förhandlingarna pågår. Och jordbruksministern meddelar själv i sitt svar att USA redan har träffat överenskommelse om att få fortsätta sin export. Då kan man ställa frågan: Vad har åtgjorts från svensk sida? Situationen är ju densamma för oss.

Statsrådet säger bara att han skall följa frågan. Vi har ansökt om associering, men vi vet inte när associeringsavtalet kan vara klart. Där har nämnts många tidpunkter, men uppenbarligen kan det dröja många år. Jag hoppas att vi då får med jordbruket i associeringsavtalet och därigenom kan bevara våra marknader för jordbruksprodukter. Men under den tid förhandlingarna pågår kommer såvitt jag förstår en stor del av den svenska exporten att diskrimineras, och det borde inte få förekomma.

Jag undrar nu om statsrådet ämnar göra något försök att få en sådan interimsoverenskommelse som danskarnas till stånd, så att vår export kan fortgå som hittills under den tid förhandlingarna pågår. Det finns mycket starka skäl härför — som herr statsrådet själv framhåller, när han talar om att den svenska importen av livsmedel från den gemensamma marknaden är väsentligt större än vår export dit.

Sedan vill jag också påpeka en annan sak, där jag tycker att jordbruksministern skulle kunna vidtaga åtgärder. I det jordbruksavtal vi nu har står, att om förutsättningarna för utrikeshandeln förändras så att syftemålet med avtalet inte förverkligas, så ska nya förhandlingar eventuellt upptas. Nu vet vi att i varje fall 50 procent av vår export svävar i ovisshet efter den 1 juli. Om några år måste vi kanske räkna med att 70 procent av exporten

Svar på interpellation ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel

får det besvärligt, om vi inte då är medlemmar. De problem som då uppstår måste jordbruket bära självt, och under sådana förhållanden bör sådana förutsättningar föreligga som jordbruksavtalet nämner om. Då har utrikeshandeln väsentligt förändrats till jordbrukets nackdel. Om jordbrukministern delar denna min uppfattning, tycker jag att han borde försöka vidtaga åtgärder för att rätta till den saken.

Vidare noterar jag tacksamt vad statsrådet säger i sista delen av interpellationssvaret, där han understryker vad statsministern sagt några dagar tidigare, nämligen att det är viktigt att vi kan säkerställa vår försörjning i händelse av avspärrning, så att vi kan fortsätta att driva den neutralitetspolitik vi vill föra. Låt mig bara slå fast att praktiskt taget alla länder i Europa under de senaste åren har ökat sin livsmedelsproduktion, medan vårt lands har varit oförändrad — och detta trots att vi har haft en given målsättning vad det gäller jordbrukarnas inkomster. Den slutsats jag drar härav är att den målsättningen kanske måste sättas högre, om inte vår livsmedelsproduktion skall minska, ty sämre lönsamhet — minskad produktion.

Finns det slutligen några uppgifter om hur stor livsmedelsproduktion vi under fredstid måste ha här i landet för att under avspärrningstider kunna täcka behovet under en längre avspärrningsperiod, då ju även en del av jordbrukets produktionsmedel importeras. Där borde vi ha säkrare uppgifter, så att vi hade en fastare grund för vår bedömning.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm framställde sin interpellation samma dag som vi i tidningarna kunde läsa att uppgörelse hade träffats, och vid det

tillfället var inte mycket känt om vad uppgörelsen innebar. Därför kan det kanske vara skäl att erinra om att det hittills bara är vissa delar av jordbruket man träffat överenskommelse om, nämligen för spannmål, fläsk, ägg, fjäderfä, vin, frukt och grönsaker. För dessa produkter är marknaden reglerad från 1 juli. Men det återstår betydande områden, där man hittills bara har förklarat sig villig att försöka åstadkomma liknande överenskommelser. För dem skall man före den 1 maj försöka genomföra motsvarande regleringar. Det gäller mejeriprodukter, ris och nötkött. En sådan produkt som potatis har man också sagt att man skall träffa överenskommelse om, dock utan angivande av tidpunkt. Och när det gäller socker skall man försöka att den 15 juli ha nått fram till en överenskommelse, som skall bli giltig från och med den 1 januari 1963.

Herr Eliasson i Moholm interpellade som sagt omedelbart som vi i pressen kunde läsa om att uppgörelse träffats, och han ställde då frågan: Vad avser regeringen att vidtaga för åtgärder? Nu säger herr Eliasson att danskarna har försökt — jag tror till och med han uttryckte det så att de hade lyckats — få EEC att ta viss hänsyn till deras krav. Det måste vara felaktigt. Däremot är det så att danskarna redan har trätt i förhandlingskontakt med EEC, och de har således haft möjligheter att göra sina önskemål gällande. Och det är alldeles självklart att när vi kommer i det läget att vi verkligen får börja förhandla om associering, då kan man också begära att den svenska regeringen och dess representanter skall ta olika initiativ som kan vara till bättnad för det svenska näringslivet.

Men jag vill erinra om vad handelsministern framhöll i den tidigare diskussionen, nämligen att vi naturligtvis har små utsikter att nå fram till en associering och överenskommelse i någon

Svar på interpellation ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel

form, om vi på flera områden måste starta med att söka tilltvinga oss speciella förmåner och undantag.

Därför måste jag, herr Eliasson, be att vi åtminstone får vänta och dokumentera vår vilja i det läge då vi verkligen får komma i gång med de förhandlingar som vi begärt från svenskt håll och som vi hoppas skall leda till att vi i någon form får komma med i handelsgemenskapen i Europa.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag tycker också att det uppenbarligen är mycket svårt för jordbruksministern att ge ett besked om vilka verkningar som kan uppstå för det svenska jordbruket, när man vet så litet om vad denna uppgörelse inom EEC i realiteten kommer att medföra, eftersom man inte har klarhet om vilken prisnivå som avses. Det är en stor skillnad mellan att tänka sig priser som ligger bland de högre inom EEC-området och att tänka sig något slags medelpriser — mellan exempelvis de högre tyska priserna samt de franska eller holländska. Den skillnaden blir ganska väsentlig för oss när vi bedömer våra problem; den kan ju ha betydelse för frågan om vi skall få ytterligare svårigheter eller inte.

Nu får man vänta något och se vad det hela kommer att innebära. Men jag tycker det är angeläget att regeringen försöker att så snabbt som möjligt klargöra, om det under tiden, innan vi får ett associationsavtal, kan göras någonting för att mildra och om möjligt eliminera de svårigheter för vårt lands export av jordbruksprodukter, som man skulle kunna befara.

Jag hoppas att jag inte får tolka jordbruksministerns uttalande så att han skulle mena att regeringen inte kan ta upp diskussion på denna punkt innan associationsförhandlingarna är i gång. En annan sak är att man kanske inom en inte alltför avlägsen framtid

kan få en litet bättre bild av hur den här nya situationen kan komma att påverka våra egna intressen.

Det är mycket värdefullt att man från regeringens sida ytterligare en gång strukit under den vikt man fäster vid att vi här kan få ett associationsavtal, som tillgodoser våra behov med hänsyn till att vi är ett neutralt land. Naturligtvis ligger bakom detta, att vår möjlighet att föra en alliansfri politik — eller rättare sagt att under en avspärrning föra en framgångsrik neutralitetspolitik — har samband med vår beredskap på jordbruksområdet. Den har också samband med den prisnivå man har inom landet. Dessa två saker hänger intimt samman. Vi kan inte räkna med att upprätthålla en tillräcklig produktion ur beredskapssynpunkt, om inte de som producerar livsmedel också har en rimlig och rättvis standard. Tyvärr måste man konstatera, att utvecklingen på jordbrukets område under senare tid inte gått i den riktning man skulle önska, och man ser ingen möjlighet att snabbt få ett förverkligande av den likställighet som man talat om.

Det är också från den utgångspunkten som man från vårt håll motionsledes här i riksdagen har framfört kravet att vi verkligen skall få en belysning av den ekonomiska utvecklingen och, om denna utveckling inte ger vid handen att inkomstklyftan är utjämnad, att man då också skall tillgripa åtgärder för att denna målsättning inte bara skall bli en deklARATION på pappret utan också infrias i realiteten.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt som statsrådet sade, att jag framställde interpellationen omedelbart. Men när statsrådet söker bevisa hur orimligt det är att nu lägga fram något förslag, så gäller hans argumentering de priser som skall tillämpas inom den gemensamma marknaden. I

Svar på interpellation ang. den svenska jordbruksexportens läge efter sexstaternas jordbruksöverenskommelse i Bryssel

mitt resonemang utgick jag emellertid ifrån att Sverige stod utanför och att det, som statsrådet själv skrivit, den 1 juli kommer att hända någonting med den svenska jordbruksexporten, som kommer att medföra betydande svårigheter. Vi vet att det just är den 1 juli som preferensbestämmelserna kommer att träda i kraft. Jag tyckte därför att det var bäst att interpellera omedelbart, så att statsrådet hade tid att tänka över situationen.

Jag sade om Danmark, att detta land anhållit om att få ett interimsavtal, och jag konstaterade även att Amerika redan har slutit ett avtal. Det är ett sådant initiativ vi väntar oss.

Om man är så pessimistisk som statsrådet föreföll att vara och säger, att vi här inte skulle kunna komma till tals med den gemensamma marknaden innan vi påbörjat associationsförhandlingarna, då vet vi inte ett dugg om hur länge vi skall vara utsatta för denna diskriminering. När vi nu har en så stor livsmedelsexport, som herr statsrådet själv redogjort för, menar jag att det är angeläget att försöka lösa detta problem. Det är egentligen ingenting annat än litet större aktivitet från regeringens sida och hjälp i detta hänseende från jordbruksministern som jag skulle vilja hoppas på, så att vi kan klara av detta problem. Redan den 1 juli blir i runt tal 50 procent av den totala livsmedelsexporten utsatt för diskriminering. Om dessutom England kanske om några år kommer med i EEC och vi då inte lyckats föra iland våra associeringsförhandlingar, kommer procentsatsen upp i 70.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Vi försöker nog utnyttja alla tillfällen vi har till att tillgodose det svenska jordbrukets intressen i detta sammanhang. Jag kan nämna att jag tillsammans med mina medarbetare,

som sitter här på statssekreterarbänken, under den gångna veckan varit i Oslo, där vi tillsammans med fiskeriministerrarna i Norge, Danmark, Island och Finland diskuterat fiskets problem i den kommande europamarkanden, och under den senare delen av veckan har vi deltagit vid en mäsas i Berlin, varvid vi kom i kontakt med såväl ledande personer inom EEC som jordbruksministrar inom övriga länder. Det är alldeles självklart att vi utnyttjade dessa tillfällen för att försöka skapa förståelse för de svenska synpunkterna. Jag kan nämna att även Lantbruksförbundet i detta sammanhang hade representanter, vilka försökte att i Tyskland vinna förståelse för det svenska jordbrukets intressen.

Vi gör ansträngningar så långt det står i vår makt, men det är uppenbart att några väsentliga avgöranden på denna punkt kan erhållas först när vi går till förhandlingar med EEC.

Herr **ELIASSON** i Moholm (h):

Herr talman! Det var ju tacknämligt att få höra att dessa initiativ tagits. Jag visste inte om dem, men jag hoppas att man fortsätter med initiativen. Men om det skulle vara som statsrådet säger, att någon framställning inte kan göras förrän vi kommer in i associeringsförhandlingar och att det alltså inte går att vinna någon lösning under tiden fram till dess, när skall i så fall detta ske? Statsrådet säger i sitt interpellationssvar: »Intill dess att en associeringsuppgörelse kan träffas avser emellertid regeringen att hålla läget under noggrann observation och genom kontakt med våra traditionella avnämare söka lindra verkningarna av en tilltagande diskriminering på jordbrukssidan.» Vilka åtgärder tänker statsrådet vidtaga i detta hänseende?

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Interpellation ang. ett planerat centralregister över psykiskt sjuka

Herr talman! Jag försökte i mitt anförande i varje fall antyda, att försök görs från svenskt håll, både från organisationernas sida och från regeringens sida, att hålla speciell kontakt med det land som betyder mest i detta avseende. Alla vet ju att Tyskland har varit vår största handelspartner på jordbruksområdet, och det är uppenbart att vi har allt intresse av att försöka så långt som möjligt bevara dessa förbindelser.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 40, angående godkännande av konvention om utlämning mellan Sverige och Amerikas Förenade Stater.

Vid härefter skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 42, angående bidrag till restaurering av Uppsala domkyrka m. m., hänvisades propositionen, såvitt avsåg vissa anslag ur kyrkofonden, till behandling av lagutskott och i övrigt till statsutskottet.

§ 10

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bankoutskottet motionen nr 636; och

till statsutskottet motionen nr 637.

§ 11

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2 och 3

Lades till handlingarna.

§ 12

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften för år 1962 skall utgå,

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Grekland för undvikande av dubbelbeskattning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter å inkomst och förmögenhet,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 27 oktober 1953 mellan Konungariket Sverige och Konungariket Danmark angående handräkning i skatteärenden, samt

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Republiken Sydafrika för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 13

Interpellation ang. ett planerat centralregister över psykiskt sjuka

Ordet lämnades på begäran till

Herr von FRIESEN (fp), som yttrade:

Herr talman! Enligt uppgifter har medicinalstyrelsen upprättat ett centralt register för samtliga vid de psykiatriska sjukhusen intagna patienter. Registret grundar sig på ett formulär, som skall ifyllas av vederbörande sjukhusläkare, innehållande bl. a. folkbokföringsnummer, yrke och diagnos.

En dylik centralregistrering av detta psykiskt ömtåliga klientel inger starka betänkligheter, och med all respekt för

Interpellation ang. befolkningsminskningen inom Kalmar län

värdet av vetenskaplig bearbetning måste man fråga sig om icke denna registrering gör mer skada än nytta. Icke minst dessa patienter är mycket måna om sitt anonymitetsskydd, och rädslan för en identifiering och därav uppkommande påföljder torde vara stor. Hela tendensen inom psykiatrisk vård går i dag ut på att rasera onödiga formaliteter och skrivelser, som skiljer dessa patienter från de kroppssjuka. Vad värdet av en dylik centralregistrering beträffar är det faktiskt diskutabelt. Olika läkare använder olika diagnoser, och bruket av en bearbetande datamaskin kan ge felaktiga utslag. Värdet av en dylik registrering ter sig mer än tvivelaktigt, men detta utlämnande av patienterna måste betraktas som direkt skadligt för dem själva. Det finns områden där den strängaste sekretess är nödvändig, och dit hör skyddet av den personliga integriteten. Väl kan det invändas, att avsikten icke är att i någon form utnyttja uppgifterna mot patienterna själva, men jag övertygad om att dylika försäkringar icke övertygar dem. Visserligen finns redan en dylik centralregistrering, cancerregistret, men där rör det sig om välavgränsade, diagnostiskt helt invändningsfria uppgifter, där kunskapen om utbredning och förekomst kan bidra till ökad kännedom om dessa sjukdomar.

Inom läkarkåren råder stor förvåning över denna åtgärd. Egendomligt nog har man icke bemödat sig om att inhämta den samlade sakkunskapens utlåtande: Psykiatriska föreningen har aldrig hörts. Det är för de psykiskt sjukas skulle nödvändigt att stoppa ett uppgiftslämande av detta slag.

Med anledning härav anhåller jag om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framställa följande frågor:

Har herr statsrådet uppmärksammat att ett dylikt centralregister över psykiskt sjuka håller på att upprättas? I så fall, är herr statsrådet beredd vidtaga

åtgärder som åtminstone tills vidare stoppar detta projekt, intill dess en grundligare utredning företagits?

Denna anhållan bordlades.

§ 14

Interpellation ang. befolkningsminskningen inom Kalmar län

Ordet lämnades på begäran till

Herr ALEMYR (s), som yttrade:

Herr talman! Den inrikes befolkningsomflyttningen medför stora problem för såväl de mottagande som förlorande landsdelarna. Genom avfolkning riskerar stora delar av landet betydligt försämrade möjligheter att tillhandahålla medborgarna en rimlig kommunal service. Genom ändring i den kommunala indelningen skapas i viss utsträckning förutsättningar för förbättring av kommunernas resurser, men enbart härigenom uppnås ingalunda någon lösning av de med avflyttning förenade problemen. Det måste anses ytterligt angeläget att genom olika åtgärder stimulera näringslivet i de mest utsatta bygderna, så att folkströmmen kan hejdas. Hittills har uppmärksamheten härvidlag främst riktats mot de norrländska avfolkningslänen, och endast i ringa grad har motsvarande utveckling i Sydsverige observerats. Under loppet av 1950-talet har Kalmar län i allt högre grad kommit att framstå som ett avfolkningslän. Befolkningsminskningen, som under 1960 uppgick till 861, uppgick enligt de preliminära siffrorna 1961 till 760 personer. Detta måste anses som en såväl absolut som relativt synnerligen omfattande befolkningsminskning, som väcker allvarliga farhågor för framtiden. Det torde sålunda vara påkallat att statsmakterna liksom då det gäller de norrländska länen överväger, huruvida statliga åtgärder kan behövas för att motverka befolkningsflyttningen även från sydsvenska områden.

Interpellation ang. kompetenskraven för anställning inom arbetsförmedlingsverksamheten

Med anledning av ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande interpellation:

Har statsrådet observerat den omfattande befolkningsminskningen inom Kalmar län, och anser statsrådet det påkallat att genom statsmakternas initiativ vidtaga åtgärder för att motverka denna folkminskning?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. kompetenskraven för anställning inom arbetsförmedlingsverksamheten

Ordet lämnades på begäran till

Herr ALEMYR (s), som yttrade:

Herr talman! I årets statsverksproposition föreslås under femte huvudtiteln en betydande utbyggnad av arbetsmarknadsstyrelsens personalorganisation. Det är av största betydelse att vid denna angelägna utbyggnad de för uppgiften bäst lämpade personerna anställas. Det har därför väckt viss oro när arbetsmarknadsstyrelsen enligt annons 1961 som villkor för anställning av aspiranter för utbildning av yrkesvägledare kräver studentexamen jämte akademisk examen eller socionomexamen. Annonsens formulering ger anledning förmoda att exempelvis sökande, som utan studentexamen avlagt socionomexamen, icke kan komma i fråga för avsedd utbildning. Studentexamen torde väl knappast i och för sig innebära en bättre meritering än den som socionomer med erfarenheter från praktiskt arbete äger.

Med anledning härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande interpellation:

Vill statsrådet för kammaren redogöra för sin uppfattning beträffande i

vilken utsträckning formell kompetens fordras för anställning inom arbetsförmedlingen?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1962/63 för kungl. hov- och slottsstaterna; samt

första lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning, och

nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

§ 17

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 49, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde.

§ 18

Anmäldes följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, med förslag till brottsbalk, nämligen

nr 638, av fröken *Bergegren m. fl.*, nr 639, av herr *Munktell m. fl.*, och nr 640, av herr *Munktell m. fl.*

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 19.29.

In fidem
Sune K. Johansson